

CheckMate

Ενδυνάμωση των Ευρωπαίων για την Καλλιέργεια Πολιτών
με Γνώση των Μέσων Ενημέρωσης

Αντιμετώπιση της
παραπληροφόρησης
και ενίσχυση
του ψηφιακού
γραμματισμού και
του γραμματισμού στα
μέσα (επικοινωνίας)

ΒΕΛΤΙΣΤΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ

Co-funded by
the European Union

Ενδυνάμωση των Ευρωπαίων για την Καλλιέργεια Πολιτών
με Γνώση των Μέσων Ενημέρωσης

Erasmus + - KA2: Cooperation Partnership – Adult
Project n° 2023-1-AT01-KA220-ADU-000155104

**Αντιμετώπιση της
παραπληροφόρησης και ενίσχυση
του ψηφιακού γραμματισμού
και του γραμματισμού στα μέσα
(επικοινωνίας)
ΒΕΛΤΙΣΤΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ**

**Co-funded by
the European Union**

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or OeAD-GmbH.
Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	6
1. Το έργο	8
2. Μεθοδολογία και δομή του Οδηγού	9
3. Εισαγωγή στις βασικές έννοιες	10
• Σκόπιμη και Ακούσια Παραπληροφόρηση	10
• Γραμματισμός στα μέσα επικοινωνίας	11
4. Φαινόμενα παραπληροφόρησης (σκόπιμης και ακούσιας) και γραμματισμού στα μέσα σε όλες τις χώρες εταίρους	12
• Στοιχεία για τον γραμματισμό στα μέσα	12
• Τρέχουσες τάσεις στην εκπαίδευση ενηλίκων & μεθοδολογίες	14
• Εθνικά επεισόδια στα οποία η παραπληροφόρηση (σκόπιμη και ακούσια) επηρέασαν αρνητικά περιθωριοποιημένα άτομα	16
• Εμπόδια και ευκαιρίες	17
5. Ανάλυση του νομικού πλαισίου	19
• 5.1. Συνταγματικές και νομοθετικές διατάξεις που προστατεύουν την ελευθερία του λόγου, την ελευθερία της έκφρασης και την ελευθερία του Τύπου σε εθνικό επίπεδο	20
• 5.2. Θεσμοί/ρυθμιστικοί φορείς που είναι υπεύθυνοι για τη ρύθμιση και την εποπτεία των τηλεοπτικών, ραδιοφωνικών και διαδικτυακών πλατφορμών σε εθνικό επίπεδο	21
• 5.3. Νόμοι που βελτιώνουν τη διαφάνεια της πλατφόρμας	22
• 5.4. Νόμοι που αφορούν ειδικά την παραπληροφόρηση (σκόπιμη και ακούσια)	22
• 5.5. Γενικό πλαίσιο ποινικού δικαίου για τον λίβελο, τη συκοφαντία και τη δυσφήμιση, και κατά πόσο καλύπτει την παραπληροφόρηση	23
• 5.6. Πλαίσιο αστικού δικαίου για τον λίβελο, τη συκοφαντία, τη δυσφήμιση και κατά πόσο καλύπτει την παραπληροφόρηση	24
• 5.7. Σχετικές νομικές πράξεις μη δεσμευτικού χαρακτήρα (soft law) που έχουν θεσπιστεί σε εθνικό επίπεδο	24
• 5.8. Νέες και σχετικές νομοθετικές πρωτοβουλίες / τροποποιήσεις της υφιστάμενης νομοθεσίας που βρίσκονται σε εξέλιξη	25

6.	Ανάγκες των ομάδων-στόχων και ανάλυση των ευκαιριών, εμποδίων και ανησυχιών	26
•	Ομάδες-στόχοι	27
	Σκόπιμη και ακούσια παραπληροφόρηση	27
	Στάσεις απέναντι στα ΜΜΕ	28
	Μαθήματα και εμπειρίες από τα κοινωνικά δίκτυα	28
	Χρυσή Τομή: Ποιότητα ή ποσότητα πληροφοριών	29
	Κριτική Σκέψη και Ανάλυση	29
	Προληπτικά Μέτρα και Εκπαίδευση	30
•	Ατομικές Συνεντεύξεις	31
	Πάροχοι Εκπαίδευσης Ενηλίκων και Εκπαιδευτικοί	32
	Ειδικοί Ψηφιοποίησης και Προγραμματιστές Ιστού	32
	Κυβερνητικές ή Τοπικές ή Περιφερειακές Δημόσιες Αρχές	33
	Νομικοί Εμπειρογνώμονες	34
	Ειδησεογραφικά Πρακτορεία και Κανάλια	35
	Οι influencers των μέσων κοινωνικής δικτύωσης	35
7.	Ανάλυση των βέλτιστων πρακτικών που εντοπίστηκαν	36
•	Κατάλογος με τις βέλτιστες πρακτικές από τις χώρες εταίρους	36
	Προγράμματα εκπαίδευσης	36
	Πλαίσια Ικανοτήτων	38
	Πρακτικές ή μεθοδολογίες που στοχεύουν στην ενίσχυση της υιοθέτησης κριτικών δεξιοτήτων γραμματισμού στα μέσα (επικοινωνίας)	38
	Πολιτικές	40
	Καινοτόμος χρήση τεχνολογικών υποστηρικτών	40
•	Επιλεγμένες βέλτιστες πρακτικές από χώρες που δεν περιλαμβάνονται στη συνεργασία	42
•	Επισκόπηση των κύριων χαρακτηριστικών από την ανάλυση καλών πρακτικών	44
8.	Συμπεράσματα & προτάσεις	46
9.	Βιβλιογραφία	47
•	Ιστοσελίδες	48

Εισαγωγή

Το παρόν έγγραφο είναι ο οδηγός βέλτιστων πρακτικών «Αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και ενίσχυση του ψηφιακού γραμματισμού και του γραμματισμού στα μέσα (επικοινωνίας)», ένα από τα πρώτα αποτελέσματα του έργου «CheckMate – Ενδυνάμωση των Ευρωπαίων για την καλλιέργεια πολιτών με γνώση των μέσων ενημέρωσης», το οποίο είναι συγχρηματοδοτούμενο από το πρόγραμμα Erasmus+ της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο παρών οδηγός δημιουργήθηκε έπειτα από μια εμπειριστατωμένη έρευνα σχετικά με τα κύρια ζητήματα που αφορούν στον γραμματισμό στα μέσα (επικοινωνίας) στις εμπλεκόμενες χώρες και μιας ανάλυσης αναγκών. Η έρευνα αυτή αποτελεί προϊόν της συνεργασίας των εταίρων του έργου.

Συγκεκριμένα, η σύμπραξη του έργου αποτελείται από τους ακόλουθους οργανισμούς:

- ✓ BürgerInnen Forum Europa
— Αυστρία
- ✓ Neapolis University Pafos
(NUP) — Κύπρος
- ✓ Athens Lifelong Learning Institute
— Ελλάδα
- ✓ Centro per lo Sviluppo Creativo
“Danilo Dolci” (CSC) — Ιταλία
- ✓ Syncnify — Γαλλία
- ✓ Vsi Socialiniu inovaciju centras
(SIC) — Λιθουανία

1. Το έργο CheckMate

Το παγκόσμιο πρόβλημα της αντιμετώπισης της διάδοσης ψευδών ειδήσεων και πληροφοριών που βλάπτουν την ειρήνη, την ασφάλεια και τη συνεργασία υφίσταται εδώ και εκατοντάδες χρόνια. Σήμερα, η επιθυμία για την εξεύρεση λύσης έχει ενισχυθεί παράλληλα με την αύξηση της επιρροής των μέσων ενημέρωσης, η οποία εντείνεται από τον ρόλο που διαδραματίζουν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης στην ενημέρωση του κοινού. Παρόλο που στα διακυβερνητικά φόρα υφίστανται διάφορες ιδέες σχετικά με τον τρόπο περιορισμού των βλαβερών επιπτώσεων της παραπληροφόρησης, η επικράτηση της διαδικτυακής και μη διαδικτυακής παραπληροφόρησης εξακολουθεί να απειλεί την πολιτική ανεξαρτησία, την εδαφική ακεραιότητα και την ασφάλεια όλων των πολιτών. Επιπλέον, θολώνοντας τα όρια μεταξύ ψεύδους και αλήθειας, η παραπληροφόρηση υπονομεύει την εμπιστοσύνη του κοινού στην ποιοτική δημοσιογραφία και τον ρόλο της σε μια δημοκρατική κοινωνία. Ακόμη και τις πρώτες ημέρες της πανδημίας COVID-19, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης κατακλύστηκαν από υποτιθέμενες ειδήσεις που ισχυριζόνταν ότι περιέγραφαν πιθανές θαυματουργές θεραπείες για την ασθένεια. Οι περισσότερες από αυτές ήταν αβάσιμες, προωθώντας φήμες και σε ορισμένες περιπτώσεις με εξαιρετικά επικίνδυνες συνέπειες σε επίπεδο κοινότητας. Σήμερα, είναι πιο εμφανές από ποτέ ότι η προπαγάνδα, η παραπληροφόρηση και οι ψευδείς ειδήσεις έχουν τη δυνατότητα να πολώνουν την κοινή γνώμη, να προωθούν τον βίαιο εξτρεμισμό, τη ρητορική μίσους και, τελικά, να υπονομεύουν τις δημοκρατίες και να μειώνουν την εμπιστοσύνη στις δημοκρατικές διαδικασίες¹. Το έργο CheckMate επιδιώκει να ευαισθητοποιήσει σχετικά με τα ζητήματα αυτά, μετατρέποντας την αποξένωση σε εποικοδομητική δέσμευση, προωθώντας τον κοινωνικό διάλογο και επιτρέποντας νέες και καινοτόμες λύσεις. Επιπλέον, το CheckMate θα εκπαιδεύσει ενήλικες κάθε κοινωνικού, ηλικιακού, θρησκευτικού, οικονομικού και εθνοτικού υπόβαθρου, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στις ευάλωτες και περιθωριοποιημένες ομάδες, ώστε να είναι σε θέση να φιλτράρουν κριτικά, να διερευνούν τις πηγές, να ελέγχουν το περιεχόμενο των ειδήσεων και να κατηγοριοποιούν όλες τις πληροφορίες που λαμβάνουν, μετατρέποντας το χάος σε κριτική και αναλυτική ικανότητα. Στην προσπάθεια αυτή, το έργο θα ενσωματώσει και θα προωθήσει τη χρήση καινοτόμων τεχνολογικών λύσεων. Συγκεκριμένα, αποσκοπεί σε τέσσερις κύριους στόχους:

- ✓ Να **αντιμετωπίσει την παραπληροφόρηση**, φέρνοντας παράλληλα το Διεθνές Δίκαιο πιο κοντά στους ευρωπαϊούς πολίτες.
- ✓ Να **ενισχύσει τον γραμματισμό στα μέσα**, εκπαιδεύοντας τους συμμετέχοντες/ουσες σε καινοτόμες στρατηγικές και μεθόδους αξιολόγησης των αναφορών των μέσων ενημέρωσης.
- ✓ Να **ευαισθητοποιήσει και να προωθήσει τον κοινωνικό διάλογο** μεταξύ των ενδιαφερομένων με στόχο την ανάπτυξη νέων λύσεων για την παραπληροφόρηση και να προτείνει σχετικές συστάσεις πολιτικής.
- ✓ Να **προωθήσει τη χρήση προηγμένων νέων τεχνολογιών** από τα ενδιαφερόμενα μέρη και τους συμμετέχοντες για την αντιμετώπιση του ζητήματος.

Για την επίτευξη αυτών των στόχων, το έργο CheckMate αποτελείται από τις ακόλουθες δραστηριότητες, οι οποίες έπονται της τρέχουσας ερευνητικής φάσης:

- ✓ **Διοργάνωση ψηφιακών ενημερωτικών συνεδριών και εργαστηρίων** με την κοινωνία των πολιτών και άλλους ενδιαφερόμενους φορείς με στόχο την ευαισθητοποίηση, χρησιμοποιώντας καινοτόμες πλατφόρμες *metaverse*, επιτυγχάνοντας τη προσέλευση περισσότερων από 150 χρήστες σε 6 χώρες.
- ✓ **Ανάπτυξη μαθημάτων ηλεκτρονικής κατάρτισης και επέκταση προγράμματος περιήγησης** στο διαδίκτυο (*web extension tool*) για την ενίσχυση της κριτικής γνώμης κατά τον γραμματισμό στα μέσα.
- ✓ **Ανάπτυξη πλατφόρμας δικτύωσης *Metaverse*** που περιέχει χαρακτηριστικά όπως προσαρμογή *avatar* και χώρου διεξαγωγής, εργαλεία δικτύωσης, αναλυτικά στοιχεία, ενσωμάτωση με άλλες εφαρμογές.
- ✓ **Ανάπτυξη έκθεσης πολιτικής και συστάσεων** με βάση τις εμπειρίες από την εφαρμογή του έργου σχετικά με τρόπους αντιμετώπισης της παραπληροφόρησης (σκόπιμης ή ακούσιας).

2. Μεθοδολογία και δομή του Οδηγού

Το παρόν έγγραφο είναι ένας οδηγός βέλτιστων πρακτικών που βασίζεται σε μια έρευνα που σχεδιάστηκε για να αποτελέσει μια εις βάθος μελέτη του θέματος του γραμματισμού στα μέσα μέσω μιας διπλής διάστασης και μιας ολιστικής προσέγγισης. Η διπλή διάσταση αποκαλύπτεται στη διπλή φύση της έρευνας που διεξήχθη: **1)** η πρώτη φάση της έρευνας βασίζεται σε κανονιστικά έγγραφα και επίσημες εκθέσεις- **2)** και η δεύτερη φάση βασίζεται στην άμεση επαφή με τους ενδιαφερόμενους φορείς και τις ομάδες εστίασης. Το αποτέλεσμα αυτών των ερευνητικών δραστηριοτήτων επέτρεψε στην κοινοπραξία να καταρτίσει μια ανάλυση αναγκών που βασίζεται στην άμεση επαφή με τους δυνητικούς ωφελούμενους/ες των αποτελεσμάτων του έργου και είναι δομημένη σε μια οριζόντια προσέγγιση, όπως ακριβώς το ζήτημα των μέσων ενημέρωσης και η ανάγκη για εκπαίδευση στα μέσα είναι οριζόντια σε πολλά επίπεδα. Ο στόχος ήταν να σκιαγραφηθεί μια όσο το δυνατόν πιο ολοκληρωμένη εικόνα για τα θέματα του έργου. Έτσι, τα υποθέματα αντιμετωπίστηκαν μέσω μιας συγκριτικής προσέγγισης, η οποία επέτρεψε να εξεταστούν όλες οι χώρες-εταίροι.

Η οργάνωση των θεμάτων του οδηγού βέλτιστων πρακτικών «Αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και ενίσχυση του ψηφιακού γραμματισμού και του γραμματισμού στα μέσα (επικοινωνίας)» ακολουθεί την παρακάτω δομή:

- 1. Εισαγωγή στα θέματα και τα εθνικά πλαίσια:** Το πρώτο μέρος είναι μια εισαγωγή στο θέμα, συνοδευόμενη από μια περιγραφή του φαινομένου της παραπληροφόρησης (σκόπιμης και ακούσιας) και του γραμματισμού στα μέσα στις εμπλεκόμενες χώρες. Η ενότητα αυτή αναδεικνύει στατιστικά στοιχεία σχετικά με τις συνήθειες αναζήτησης και κατανάλωσης πληροφοριών, με αναφορά στις περιπτώσεις ψευδών ειδήσεων που προκάλεσαν τη μεγαλύτερη αναστάτωση στις χώρες εταίρους.
- 2. Ανάλυση του εθνικού νομικού πλαισίου:** Στη συνέχεια, το θέμα προσεγγίζεται από τη σκοπιά του θεσμικού και νομικού πλαισίου, εστιάζοντας συγκεκριμένα στις ισχύουσες ρυθμίσεις στις χώρες που μελετήθηκαν -στην ισορροπία μεταξύ της ανάγκης για προστασία και έλεγχο των ψευδών ειδήσεων και της ελευθερίας της έκφρασης - στα θεσμικά όργανα που είναι αρμόδια για τον έλεγχο των μέσων ενημέρωσης και την προστασία των πολιτών.
- 3. Διαβουλεύσεις και προοπτικές των πολιτών:** Το επόμενο κεφάλαιο είναι αφιερωμένο στην ανάλυση των αποτελεσμάτων των συνεντεύξεων με τους αναγνωρισμένους ενδιαφερόμενους φορείς και στην ανάλυση των αναγκών που προέκυψαν από τις ομάδες εστίασης με τους δυνητικούς ωφελούμενους/ες των αποτελεσμάτων του έργου. Αυτό το μέρος της έρευνας δομήθηκε από ένα κοινό σύνολο ερωτήσεων σχετικά με το θέμα των μέσων ενημέρωσης, τις αντιλήψεις για τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, την κριτική σκέψη και τα εκπαιδευτικά μέτρα που πρέπει να ληφθούν υπόψη.
- 4. Ανάλυση καλών πρακτικών:** Σε αυτό το τμήμα παρουσιάζονται οι αναγνωρισμένες βέλτιστες πρακτικές σχετικά με έργα ή πρωτοβουλίες για την εκπαίδευση στα μέσα. Οι αναγνώστες/τριες λαμβάνουν μια συνολική εικόνα και για τις 31 βέλτιστες πρακτικές που εντοπίστηκαν, αποκτώντας έτσι μια ιδέα για το τι έχει εφαρμοστεί με επιτυχία τα τελευταία χρόνια στο πεδίο.
- 5. Συμπεράσματα:** Τα συμπεράσματα, τα οποία κλείνουν το πιο ουσιαστικό μέρος αυτού του Οδηγού, είναι το αποτέλεσμα των προβληματισμών που προέκυψαν, λαμβάνοντας υπόψη όσα αναλύθηκαν τους τελευταίους μήνες. Με τη διασταύρωση των σημαντικότερων αποτελεσμάτων και των εκτιμήσεων που συγκεντρώθηκαν με τους εμπλεκόμενους/ες εμπειρογνώμονες και ερευνητές/τριες, το έγγραφο παρέχει ουσιαστικά και χρήσιμα συμπεράσματα για την ανάπτυξη του μελλοντικού περιεχομένου του έργου CheckMate, αλλά και για την παροχή κατευθύνσεων για τη δημιουργία και την ενίσχυση των εκπαιδευτικών πολιτικών στον τομέα των μέσων ενημέρωσης και της προστασίας των πολιτών. Ακολουθούν παραρτήματα με τον κατάλογο όλων των καλών πρακτικών, δίνοντας έτσι την ευκαιρία εμβάθυνσης σε συγκεκριμένες πρακτικές για όσους/ες αναγνώστες/τριες ενδιαφέρονται.

3. Εισαγωγή στις βασικές έννοιες

ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΑ

Η (ακούσια) **παραπληροφόρηση** συμβαίνει όταν διαδίδονται ανακριβείς πληροφορίες χωρίς πρόθεση εξαπάτησης ή ζημίας, συχνά λόγω παρερμηνείας, παρανόησης ή έλλειψης γνώσεων.

Η **σκόπιμη πληροφόρηση** περιλαμβάνει την εσκεμμένη διάδοση ψευδών ή παραπλανητικών πληροφοριών με σκοπό τη χειραγώγηση, την εξαπάτηση ή τον επηρεασμό της κοινής γνώμης για πολιτικό, κοινωνικό ή οικονομικό όφελος.

Η ακούσια παραπληροφόρηση μπορεί να προκαλέσει σύγχυση και παρανόηση, ενώ η σκόπιμη παραπληροφόρηση υπονομεύει την εμπιστοσύνη στην έγκυρη πληροφόρηση και την κοινή γνώμη, όντας ιδιαίτερα επιβλαβής λόγω της σαφούς πρόθεσης χειραγώγησης.

Ο **γραμματισμός στα μέσα (επικοινωνίας)** περιλαμβάνει ικανότητες και δεξιότητες απαραίτητες για τη συνειδητή και ανεξάρτητη πλοήγηση τόσο στο σύγχρονο ψηφιακό και παγκόσμιο περιβάλλον, όσο και στο περιβάλλον πολυμέσων. Ο **γραμματισμός στα μέσα (επικοινωνίας)** έχει καταστεί προτεραιότητα στις εκπαιδευτικές ατζέντες της ΕΕ, εξελισσόμενος σε μια πολυδιάστατη έννοια που περιλαμβάνει γνωστικές, συναισθηματικές και κοινωνικές δεξιότητες για την κριτική και συνειδητή πλοήγηση στο τοπίο των μέσων ενημέρωσης.

Σκόπιμη και Ακούσια Παραπληροφόρηση

Η σοβαρότητα της παραπληροφόρησης (σκόπιμης και ακούσιας) υπογραμμίζεται πρώτον από πρόσφατες εκθέσεις, αλλά κυρίως από τον προσδιορισμό τους ως τον κυριότερο παγκόσμιο κίνδυνο από το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ. Η πρόοδος της τεχνολογίας, ιδίως η φιλική προς τον χρήστη τεχνητή νοημοσύνη, έχει διευκολύνει τη διάδοση των ψευδών πληροφοριών και του «συνθετικού» περιεχομένου, ωθώντας τις κυβερνήσεις να θεσπίσουν εξελισσόμενους κανονισμούς για την καταπολέμηση αυτών των απειλών. Ωστόσο, οι προκλήσεις παραμένουν, συμπεριλαμβανομένης της εμφάνισης νέων μορφών εγκλήματος, όπως η πορνογραφία deepfake (ψηφιακή επεξεργασία υλικού για απόδοση υπαρκτών προσώπων) και η χειραγώγηση των χρηματιστηρίων. Επιπλέον, η περίπλοκη ισορροπία μεταξύ της πρόληψης της παραπληροφόρησης και της διασφάλισης της ελευθερίας της έκφρασης θέτει δίλημμα για τις κυβερνήσεις, με αυταρχικά καθεστώτα να εκμεταλλεύονται ενδεχομένως τον ρυθμιστικό έλεγχο για να υπονομεύσουν τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η συνεχής επέκταση των μέσων ενημέρωσης και των κοινωνικών δικτύων επιτείνει την πολυπλοκότητα του ζητήματος, καθιστώντας αναγκαία την ύπαρξη ολοκληρωμένων μηχανισμών εκπαίδευσης, ελέγχου και προστασίας από τους θεσμούς. Σε αυτό το πλαίσιο, η αποσαφήνιση της διάκρισης μεταξύ σκόπιμης και ακούσιας παραπληροφόρησης είναι ζωτικής σημασίας. Η **ακούσια παραπληροφόρηση** συμβαίνει όταν ανακριβείς ή εσφαλμένες πληροφορίες διαδίδονται χωρίς πρόθεση εξαπάτησης ή ζημίας, αλλά με σκοπό να εκληφθούν από τους αποδέκτες τους ως σοβαρές και πραγματικές. Αυτό μπορεί να συμβεί για διάφορους λόγους, όπως παρερμηνεία, παρανόηση ή έλλειψη γνώσης. Από την άλλη πλευρά, η **σκόπιμη πληροφόρηση** περιλαμβάνει την εσκεμμένη και σκόπιμη διάδοση ψευδών ή παραπλανητικών πληροφοριών με σκοπό τη χειραγώγηση, την εξαπάτηση ή την επιρροή της κοινής γνώμης. Τα πρόσωπα ή οι οντότητες που διαδίδουν παραποιημένες πληροφορίες έχουν σαφή πρόθεση να αποκομίσουν πολιτικό, κοινωνικό ή οικονομικό όφελος. Οι πηγές παραπληροφόρησης μπορεί να είναι κυβερνήσεις, πολιτικές οργανώσεις, ομάδες συμφερόντων ή μη κρατικοί φορείς που επιδιώκουν να επηρεάσουν την κοινή γνώμη για την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων. Ενώ η παραπληροφόρηση μπορεί να προκαλέσει σύγχυση και παρανόηση, η σκόπιμη παραπληροφόρηση είναι ιδιαίτερα επιβλαβής επειδή υπονομεύει την εμπιστοσύνη στην πληροφόρηση και την κοινή γνώμη. Και οι δύο μπορούν να έχουν αρνητικές συνέπειες για την κοινωνία και τη δημοκρατία, αλλά η σκόπιμη θεωρείται γενικά πιο επιβλαβής καθώς ενορχηστρώνεται με σαφή πρόθεση χειραγώγησης².

2 LibertiesEU, Misinformazione vs Disinformazione: definizione ed esempi, retrieved from www.liberties.eu/it/stories/misinformazione-vs-disinformazione/43752

Γραμματισμός στα μέσα επικοινωνίας

Ο γραμματισμός στα μέσα είναι ο όρος που χρησιμοποιείται για να περιγράψει τις ικανότητες και τις δεξιότητες που απαιτούνται για τη συνειδητή και ανεξάρτητη πλοήγηση σε αυτό το νέο επικοινωνιακό, ψηφιακό και παγκόσμιο περιβάλλον πολυμέσων. Θεωρείται το αποτέλεσμα της διαδικασίας εκπαίδευσης στα μέσα ενημέρωσης. Ωστόσο, η έννοια είναι πολύπλευρη και συνυπάρχει με άλλους όρους όπως οπτικοακουστικός γραμματισμός, ψηφιακός γραμματισμός κ.ο.κ. Η εκπαίδευση στα μέσα και το αποτέλεσμά της, δηλαδή ο γραμματισμός στα μέσα, ορίστηκαν για πρώτη φορά σε διεθνές πεδίο από την UNESCO, στο πλαίσιο μιας διαδικασίας ανάλυσης που ξεκίνησε το 1982 με τη διάσκεψη του Grünwald και συνεχίστηκε με άλλες ειδικές εκδηλώσεις μέχρι τη διάσκεψη της Σεβίλλης το 2002. Το έργο της UNESCO επικεντρώνεται σε αυτό που είναι γνωστό ως εκπαίδευση στα μέσα, η οποία αποτελεί τον άμεσο προκάτοχο του γραμματισμού στα μέσα ενημέρωσης με την ευρύτερη έννοιά του. Στην Ευρώπη, στις αρχές του 2000, ο όρος εκπαίδευση στα μέσα χρησιμοποιήθηκε μαζί με τον γραμματισμό στα μέσα σε μια προσπάθεια να συμπεριληφθεί και να επεκταθεί ο ψηφιακός γραμματισμός και να μειωθεί το ψηφιακό χάσμα. Η διαδικασία αυτή υποστηρίχθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η οποία κατά τη διάρκεια του 2006 και του 2007 όρισε μια Ομάδα Εμπειρογνομών στον τομέα του γραμματισμού στα μέσα και ξεκίνησε μια δημόσια διαβούλευση για το θέμα. Οι εργασίες υποστηρίχθηκαν επίσης από τον Ευρωπαϊκό Χάρτη των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης και αρκετές δημόσιες ρυθμιστικές αρχές των μέσων ενημέρωσης. Έκτοτε, ο γραμματισμός στα μέσα είναι πάντα παρών στις ατζέντες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τα τελευταία χρόνια έχει καταστεί προτεραιότητα στον τομέα της εκπαίδευσης³.

Σήμερα, η έννοια του γραμματισμού στα μέσα έχει διευρυνθεί και εμπλουτιστεί. Τώρα, αντιπροσωπεύει μια πολυδιάστατη έννοια που υπερβαίνει την απλή κατανόηση των μέσων ενημέρωσης. Πρόκειται για ένα σύνολο γνωστικών, συναισθηματικών και κοινωνικών δεξιοτήτων που επιτρέπουν στους ανθρώπους να περιηγούνται κριτικά και συνειδητά στο πολύπλοκο τοπίο των μέσων ενημέρωσης. Παράλληλα, συνεπάγεται μια βαθιά επίγνωση της δυναμικής που κατέχουν τα μέσα⁴.

Αυτό περιλαμβάνει την κατανόηση των οικονομικών, πολιτικών και πολιτιστικών μηχανισμών που επηρεάζουν την παραγωγή, τη διάδοση και την απόλαυση του περιεχομένου αυτών των μέσων. Απαιτεί την ικανότητα κριτικής διερεύνησης των μέσων ενημέρωσης και των αναπαραστάσεων της πραγματικότητας. Αυτό, βέβαια, προϋποθέτει την ικανότητα παραγωγής και κοινοποίησης περιεχομένου που τηρεί ηθικές αρχές και προάγει τον εποικοδομητικό και χωρίς αποκλεισμούς διάλογο. Στην ψηφιακή εποχή, τα όρια μεταξύ των παλαιών και των νέων μέσων ενημέρωσης θολώνουν ολοένα και περισσότερο, απαιτώντας εκπαίδευση που να είναι προσαρμοσμένη στα πολύπλοκα πλαίσια των μέσων ενημέρωσης⁵.

Στην ουσία, πρόκειται για μια συνεχή διαδικασία μάθησης και αναστοχασμού που απαιτεί αδιάκοπη δέσμευση για την αμφισβήτηση των κυρίαρχων αφηγήσεων των μέσων ενημέρωσης και την προώθηση μιας πιο περιεκτικής, δίκαιης και δημοκρατικής επικοινωνίας.

3 Pérez Tornero José Manuel, Γραμματισμός στα μέσα επικοινωνίας New Conceptualisation, New Approach, January 2008, Sweden: The International Clearinghouse on Children, Youth and Media

4 Hobbs R. Γραμματισμός στα μέσα επικοινωνίας Foundations, University of Rhode Island, 2019

5 Ibid

4. Φαινόμενα παραπληροφόρησης (σκόπιμης και ακούσιας) και γραμματισμού στα μέσα σε όλες τις χώρες εταίρους

ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΑ

- **Γαλλία:** Εδραιωμένη παράδοση παιδείας στα μέσα με βάση την κριτική σκέψη για την ιδιότητα του πολίτη. Πάνω από το 90% των κατοίκων της μητροπολιτικής Γαλλίας είναι συνδεδεμένοι στο διαδίκτυο, γεγονός που υποδηλώνει ένα σημαντικό επίπεδο ψηφιακού αλφαριθμητισμού.
- **Ιταλία:** Σημαντικές προκλήσεις στον γραμματισμό στα μέσα και αυξημένη χρήση ψηφιακών πλατφορμών για ειδήσεις. Η Ιταλία είναι μία από τις ευρωπαϊκές χώρες με τον υψηλότερο αριθμό περιεχομένων που αφαιρέθηκαν από το Facebook και το Instagram το πρώτο εξάμηνο του 2023, γεγονός που υποδηλώνει σημαντική έκθεση σε διαδικτυακή παραπληροφόρηση.
- **Ελλάδα:** Παρουσίασε συνολική βελτίωση τα τελευταία χρόνια, γεγονός που υποδηλώνει πρόοδο. Υπερέχει στο νεότερο δημογραφικό τμήμα, με το 88% των ατόμων ηλικίας 16 έως 24 ετών να διαθέτουν βασικές ψηφιακές δεξιότητες.
- **Κύπρος:** Κατατάσσεται κάτω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο όσον αφορά στις βασικές ψηφιακές δεξιότητες, τις ανώτερες ψηφιακές δεξιότητες και τις βασικές δεξιότητες δημιουργίας ψηφιακού περιεχομένου. Συγκεκριμένα, βρίσκεται στην 25η θέση μεταξύ 35 χωρών της ευρωπαϊκής περιφέρειας όσον αφορά τον γραμματισμό στα μέσα.
- **Αυστρία:** Σημαντικός αριθμός ενηλίκων πολιτών διαθέτει μέσες ή ανώτερες του μέσου όρου ψηφιακές δεξιότητες, αλλά η ικανότητα εντοπισμού παραπληροφόρησης αποτελεί τομέα πρόκλησης. Ο χρόνος που αφιερώνεται στη χρήση των μέσων ενημέρωσης μειώθηκε στις περισσότερες κατηγορίες το 2022 σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος.
- **Λιθουανία:** Αντιμετωπίζει προκλήσεις όσον αφορά στη βελτίωση της παιδείας του πληθυσμού στα μέσα, με επίπεδο σχετικά χαμηλό σε σύγκριση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Η Λιθουανία κατατάσσεται κάτω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο όσον αφορά τον γραμματισμό στα μέσα σύμφωνα με τον δείκτη DESI.

Στοιχεία για τον γραμματισμό στα μέσα

Το πλαίσιο που έχει αναλυθεί - λαμβάνοντας υπόψη τις χώρες εταίρους του έργου - δείχνει ένα ποικιλόμορφο περιβάλλον με ανθρώπους με επαρκείς ή μη επαρκείς γνώσεις σε ψηφιακά μέσα και σε μέσα ενημέρωσης. Ωστόσο, μια κοινή ανησυχία είναι το πώς οι πολίτες μπορούν να αντιμετωπίσουν τις αυξανόμενες απειλές παραπληροφόρησης.

Στη **Γαλλία**, ο γραμματισμός στα μέσα έχει ισχυρή παράδοση, η οποία έχει τις ρίζες της στον κεντρικό ρόλο της κριτικής σκέψης στην ιδιότητα του πολίτη. Σύμφωνα με την έκθεση του Εργαστηρίου Ψηφιακής Κοινωνίας της Γαλλικής Δημοκρατίας για το 2022, πάνω από το 90% των κατοίκων της μητροπολιτικής Γαλλίας είναι συνδεδεμένοι στο Διαδίκτυο, γεγονός που αναδεικνύει ένα σημαντικό επίπεδο ψηφιακού αλφαριθμητισμού. Αυτό το υψηλό ποσοστό συνδεσιμότητας αντανάκλα μια κοινωνία που βυθίζεται όλο και περισσότερο στην ψηφιακή εποχή. Ωστόσο, υπάρχουν ανησυχίες που σχετίζονται με την ασφάλεια του Διαδικτύου, οι οποίες αναδεικνύονται από το γεγονός ότι το 69% των Γάλλων έχουν εβδομαδιαία πρόσβαση σε διαδικτυακές ειδήσεις, σύμφωνα με την έκθεση 2022 του Ινστιτούτου Reuters για τις ψηφιακές ειδήσεις. Επιπλέον, το 40% των ανθρώπων λαμβάνει ειδήσεις από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, γεγονός που υποδηλώνει σημαντική έκθεση στην παραπληροφόρηση στο διαδίκτυο⁶.

Όσον αφορά στην **Ιταλία**, ο γραμματισμός στα μέσα αντιμετωπίζει σημαντικές προκλήσεις παρά την αυξημένη χρήση ψηφιακών πλατφορμών για την πρόσβαση σε ειδήσεις. Σύμφωνα με την Αρχή Εγγυήσεων Επικοινωνιών (AGCOM), το 2020, οι millennials (γεννημένοι μεταξύ 1981 και 1995) προτιμούν το Διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για να ενημερωθούν, γεγονός που δείχνει μια σημαντική αλλαγή στις καταναλωτικές συνήθειες σε σύγκριση με τις προηγούμενες γενιές⁷. Η Ιταλία ξεχωρίζει επίσης ως μία από τις ευρωπαϊκές χώρες με τον υψηλότερο αριθμό περιεχομένου που αφαιρέθηκε από το Facebook και το Instagram το πρώτο εξάμηνο του 2023, με περισσότερα από 45.000 από το Facebook και 1.900 από το Instagram, όπως αναφέρεται στην έκθεση 2023 της Meta. Παρά ταύτα, η τηλεόραση εξακολουθεί να παραμένει η κύρια πηγή ενημέρωσης, αν και έχει εμφανιστεί αυξανόμενη κριτική για την ποιότητα και την αξιοπιστία της, με το 71,8% των ανθρώπων να εκφράζει αρνητικές απόψεις για την αξιοπιστία της, σύμφωνα με στοιχεία του Centro Studi Investimenti Sociali⁸. Η **Ελλάδα** κατατάσσεται στην 25η θέση μεταξύ των 27 κρατών μελών της ΕΕ στο Δείκτη Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας (DESI) του 2022, αλλά έχει παρουσιάσει συνολική βελτίωση τα τελευταία χρόνια, γεγονός που υποδηλώνει πρόοδο. Όσον αφορά στις ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες, η Ελλάδα έχει σημειώσει αύξηση των ενεργών χρηστών των υπηρεσιών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού της κατέχουν τις βασικές ψηφιακές δεξιότητες. Σύμφωνα με την ίδια έκθεση του DESI⁹ το 52% των ατόμων ηλικίας 16 έως 74 ετών διαθέτει βασικές ψηφιακές δεξιότητες, πολύ κοντά στο μέσο όρο της ΕΕ που είναι 54%. Ειδικότερα, η Ελλάδα υπερέρχεται στο νεότερο δημογραφικό τμήμα, με το 88% των ατόμων ηλικίας 16 έως 24 ετών να διαθέτει βασικές ψηφιακές δεξιότητες, ξεπερνώντας τον μέσο όρο της ΕΕ που είναι 71%.

Επίσης, σύμφωνα με τον δείκτη DESI, η **Κύπρος** κατατάσσεται στην 20η θέση στην ΕΕ, σημειώνοντας βαθμολογία κάτω από τον μέσο όρο στις βασικές ψηφιακές δεξιότητες, στις ανώτερες ψηφιακές δεξιότητες και στις βασικές δεξιότητες δημιουργίας ψηφιακού περιεχομένου. Επιπλέον, τα ενήλικα άτομα στην Κύπρο που ζουν σε πόλεις έχουν υψηλότερο ποσοστό υψηλότερων ψηφιακών δεξιοτήτων (25,56%) από εκείνους που ζουν σε πόλεις και προάστια (13,89%) και αγροτικές περιοχές (15,42%). Στο πλαίσιο του European Policy Initiative του Open Society Institute - Sofia, αναπτύχθηκε ο δείκτης «Media Literacy Index» που κατατάσσει την Κύπρο στην 25η θέση μεταξύ 35 χωρών εντός του ευρωπαϊκού χώρου. Ο δείκτης αξιολογεί τη δυνατότητα ανθεκτικότητας στις ψευδείς ειδήσεις και χρησιμοποιοεί άλλους δείκτες σχετικούς με την ελευθερία των μέσων ενημέρωσης, την εκπαίδευση και την εμπιστοσύνη στους ανθρώπους.

Στην **Αυστρία**, ένας σημαντικός αριθμός ενήλικων πολιτών διαθέτει μέσες ή ανώτερες του μέσου όρου ψηφιακές δεξιότητες. Ωστόσο, πρόσφατες μελέτες δείχνουν ότι πολλοί ενήλικες δυσκολεύονται να διακρίνουν την παραπληροφόρηση από τις ακριβείς πληροφορίες, ιδίως όσον αφορά τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (Biringer, 2023). Το τρίτο τρίμηνο του 2022, οι Αυστριακοί ηλικίας 16 έως 64 ετών περνούσαν κατά μέσο όρο 5 ώρες και 22 λεπτά την ημέρα στο Διαδίκτυο, εκ των οποίων περισσότερες από 1,5 ώρες στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Ο χρόνος χρήσης των μέσων ενημέρωσης μειώθηκε στις περισσότερες κατηγορίες το 2022 σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος. Συνολικά, οι τιμές της Αυστρίας στις περισσότερες κατηγορίες ήταν χαμηλότερες από τον παγκόσμιο μέσο όρο¹⁰.

Τέλος, η **Λιθουανία** αντιμετωπίζει προκλήσεις όσον αφορά στη βελτίωση του γραμματισμού στα μέσα. Σύμφωνα με έρευνα που διεξήχθη το 2020, παρά τις συνεχιζόμενες προσπάθειες, το επίπεδο του γραμματισμού στα μέσα παραμένει σχετικά χαμηλό, καταγράφοντας μόνο 37,8 μονάδες, όπως αναφέρεται στη μελέτη Sprinter του 2017. Επιπλέον, ο δείκτης DESI επιβεβαιώνει ότι η Λιθουανία κατατάσσεται κάτω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο όσον αφορά στον γραμματισμό στα μέσα¹¹.

6 Viard-Guillot L., 82% of Internet users protected their personal data online, 2022

7 Agicom, L'informazione alla prova dei giovani, servizio economico-statistico, 2020

8 Censis, 18° Rapporto sulla comunicazione, I media della crisi, Roma, 2022

9 European Commission (2022), Digital Economy and Society Index (DESI) 2022, Ελλάδα

10 Statista.de, Tägliche Nutzungsdauer verschiedener Medien in Österreich in den Jahren 2021 und 2022

11 European Commission (2022), Digital Economy and Society Index (DESI) 2020, Λιθουανία

ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΑ

- **Γαλλία:** Η κυβέρνηση, τα πανεπιστήμια και οι ΜΚΟ συνεργάζονται σε πρωτοβουλίες για τον γραμματισμό στα μέσα, συμπεριλαμβανομένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων και πηγών επαλήθευσης γεγονότων (fact-checking).
- **Ιταλία:** Η Εθνική Στρατηγική για τις Ψηφιακές Δεξιότητες και το Digital Republic Fund στοχεύουν στην ενίσχυση του ψηφιακού γραμματισμού και στη στήριξη των προσπαθειών εκπαίδευσης στα μέσα ενημέρωσης υπό την ηγεσία του δημόσιου ραδιοτηλεοπτικού φορέα RAI.
- **Αυστρία:** Η Ρυθμιστική Αρχή Ραδιοτηλεόρασης και Τηλεπικοινωνιών και διάφορες ΜΚΟ όπως η “Saferinternet.at”, προωθούν τον γραμματισμό στα μέσα και καταπολεμούν την παραπληροφόρηση μέσω κατάρτισης και πόρων.
- **Κύπρος και Ελλάδα:** Το MedDMO και το Fact Check Cyprus ηγούνται των προσπαθειών για την ανακάλυψη ψευδών ειδήσεων και την προώθηση του γραμματισμού στα μέσα, με την υποστήριξη ακαδημαϊκών ιδρυμάτων όπως το Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου.
- **Λιθουανία:** Στρατηγικές πρωτοβουλίες όπως η “Λιθουανία 2030” εστιάζουν στην ενσωμάτωση του γραμματισμού στα μέσα στην εκπαίδευση και στην προώθηση της υπεύθυνης κατανάλωσης στα μέσα, με τα πανεπιστήμια να διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο στην έρευνα και την εκπαίδευση.

> Τρέχουσες τάσεις στην εκπαίδευση ενηλίκων & μεθοδολογίες

Μεταξύ όλων των χωρών που συμμετείχαν στην έρευνα, οι εθνικές κυβερνήσεις, τα πανεπιστήμια και οι οργανώσεις του τρίτου τομέα αποτελούν τους κύριους κινητήριους μοχλούς για τη δημιουργία και την ανάπτυξη πρωτοβουλιών και έργων αφιερωμένων στον γραμματισμό στα μέσα. Στη **Γαλλία**, έχουν δρομολογηθεί διάφορα προγράμματα και πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση της διαδικτυακής παραπληροφόρησης και την προώθηση του γραμματισμού στα μέσα. Το Κέντρο για την Εκπαίδευση στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και Πληροφόρησης (CLEMI) διαδραματίζει βασικό ρόλο στην ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων και στην ενσωμάτωση του γραμματισμού στα μέσα στα προγράμματα σπουδών¹². The Center for Media and Information Education (CLEMI) plays a key role in developing educational programs and integrating Γραμματισμός στα μέσα επικοινωνίας into training curricula. This center is supported by the Ministry of Culture, which through dedicated funds also supports numerous local media outlets in organizing educational activities. Γαλλία Info, for example, has created “Ateliers de l’Info” to encourage critical thinking about news, while national initiatives such as “Valeurs de la République” aim to promote ethical behaviour online¹³. AFP (Agence Γαλλία-Presses) provides resources and training on fact-checking, while CLEMI incorporates examples of misleading content into its courses. In parallel, prestigious academic institutions such as Sciences Po Paris offer specific courses on Γραμματισμός στα μέσα επικοινωνίας for adults, providing opportunities to improve critical thinking skills and information evaluation. NGOs, such as the EU Disinfo Lab, actively contribute to the fight against disinformation by providing online resources, organizing webinars and educational workshops to raise awareness about recognizing and combating fake news¹⁴.

Τέλος, το France Médias Monde, το οποίο συγκεντρώνει τα διεθνή τηλεοπτικά και ραδιοφωνικά κανάλια France 24, RFI και Monte Carlo Doualiya, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην καταπολέμηση της παραπληροφόρησης με τη συχνή προβολή εκπομπών για την αποδόμηση των ψευδών πληροφοριών, επιτρέποντας έτσι στους συμμετέχοντες να αποκτήσουν εις βάθος γνώσεις σχετικά με τις δημοσιογραφικές πρακτικές¹⁵.

Για την **ιταλική κυβέρνηση**, η ανάγκη για ψηφιακό γραμματισμό παραμένει ψηλά στην πολιτική ατζέντα. Το ψηφιακό θεματολόγιο, το οποίο έθεσε στόχους για το 2020, ακολούθησαν οι ψηφιακοί στόχοι για το 2030 και το σχέδιο δράσης για την ψηφιακή εκπαίδευση 2021-2027. Στο πλαίσιο της εθνικής στρατηγικής για τις ψηφιακές δεξιότητες, η κυβέρνηση δημιούργησε ένα νέο ταμείο (Ταμείο για την Ψηφιακή Δημοκρατία) για την προώθηση πρωτοβουλιών που αποσκοπούν στην αύξηση των επιπέδων ψηφιακών δεξιοτήτων.

12 Ministère de la Culture, Media Mobilisation for Media and Information Literacy. 2023

13 Les Ateliers de l’info. 2023, Retrieved from <https://www.Γαλλίαatinfo.fr/replay-radio/emissions-podcasts.html>

14 EU Disinfo Lab, 2023, Retrieved from <https://www.disinfo.eu>

15 Ministère de la Culture, Media Mobilisation for Media and Information Literacy. 2023

Η Ιταλία δρομολόγησε επίσης μια ολοκληρωμένη εθνική στρατηγική για τις ψηφιακές δεξιότητες, η οποία υλοποιείται μέσω ενός επιχειρησιακού σχεδίου που εγκρίθηκε τον Δεκέμβριο του 2020. Το έγγραφο προσδιορίζει 111 πρωτοβουλίες και θέτει στόχους που πρέπει να επιτευχθούν έως το 2025, συμπεριλαμβανομένης της εκπαίδευσης του 70% του πληθυσμού με βασικές ψηφιακές δεξιότητες, σύμφωνα με τον στόχο της Ψηφιακής Δεκαετίας 2030. Η Ιταλική δημόσια τηλεόραση RAI, ως βασικός παράγοντας των εθνικών πολιτικών για τον γραμματισμό στα μέσα και την εκπαίδευση στα μέσα ενημέρωσης, είναι ο κύριος υποστηρικτής πολλών πρωτοβουλιών και διαδραματίζει ρόλο στην έρευνα, τον έλεγχο και την παρακολούθηση της ποιότητας της πληροφόρησης¹⁶.

Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 2000, ιδρύθηκαν στην **Αυστρία** ιδρύματα και οργανισμοί για την αντιμετώπιση του προβλήματος των ψευδών ειδήσεων, καθώς το πρόβλημα της παραπληροφόρησης και της παραποίησης των πληροφοριών εμφανίστηκε και αυξανόταν συνεχώς. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια, οι θεσμοί για την αντιμετώπιση αυτής της εξάπλωσης και την προώθηση της ευαισθητοποίησης έχουν γίνει πιο αναγκαίοι από ποτέ για την αυστριακή κοινωνία. Η Ρυθμιστική Αρχή Ραδιοτηλεόρασης και Τηλεπικοινωνιών (RTR) είναι ένας τέτοιος θεσμός και υπήρξε εμπνευστής πρωτοβουλιών για την προώθηση του γραμματισμού στα μέσα και την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης. Αυτή η αυστριακή ρυθμιστική αρχή δημιουργήθηκε με σκοπό την παρακολούθηση και τη διασφάλιση της συμμόρφωσης με τους σχετικούς νόμους και κανονισμούς στον τομέα των ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών και των τηλεπικοινωνιών. Επιπλέον, σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν ΜΚΟ και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, όπως η ένωση "Saferinternet.at". Ο οργανισμός αυτός επιδιώκει την ευαισθητοποίηση των γονέων, των εκπαιδευτικών και των νέων στον τομέα της ασφαλούς χρήσης του Διαδικτύου και να αυξήσει τον γραμματισμό στα μέσα¹⁷. Προσφέρει εκπαίδευση, υλικό και πόρους με σκοπό να εξοικειώσει τους χρήστες του Διαδικτύου με τις προκλήσεις του διαδικτυακού κόσμου και να τους βοηθήσει να αναγνωρίζουν περιστατικά παραπληροφόρησης και τις ψεύτικες πληροφορίες¹⁸. Ερευνητικά ιδρύματα και πανεπιστήμια, όπως το Πανεπιστήμιο της Βιέννης, το Πανεπιστήμιο Alpen-Adria του Klagenfurt και το Πανεπιστήμιο του Salzburg, είναι απαραίτητα για τη διερεύνηση του θέματος.

Αντ' αυτού, στη Μεσόγειο, έχουν πραγματοποιηθεί ή βρίσκονται σε εξέλιξη διάφορα χρηματοδοτούμενα έργα σχετικά με την παραπληροφόρηση, όπως το MedDMO, το Μεσογειακό Παρατηρητήριο Ψηφιακών Μέσων. Αυτό ασχολείται με τις ψευδείς ειδήσεις στην ανατολική Μεσόγειο, συμπεριλαμβανομένης της Μάλτας, της **Ελλάδας**, και της **Κύπρου**, και εμπλέκει στο έργο διάφορα ακαδημαϊκά ιδρύματα και οργανισμούς ελέγχου γεγονότων (fact-checking). Το MedDMO χρηματοδοτεί επίσης οργανισμούς ελέγχου των γεγονότων στην Ελλάδα (Hellenic Hoaxes) και την Κύπρο (Fact Check Cyprus) για την αποκάλυψη των ψευδών ειδήσεων που κυκλοφορούν στο Διαδίκτυο. Εκτός από το MedDMO, διάφορα άλλα έργα έχουν επίσης υλοποιηθεί στο Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου (ΤΕΠΑΚ). Για παράδειγμα, το Τμήμα Επικοινωνίας και Σπουδών Διαδικτύου προσέφερε σεμινάρια που απευθύνονταν σε δημοσιογράφους και φοιτητές δημοσιογραφίας, σχετικά με την ψηφιακή δημοσιογραφία, αναγκαία για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης. Τέλος, το Κέντρο κατά της Παραπληροφόρησης ιδρύθηκε πρόσφατα στο ΤΕΠΑΚ ως συνασπισμός της ομάδας Fact Check Cyprus και της Μονάδας Κοινωνικού Υπολογισμού. Στόχος του Κέντρου είναι η προώθηση του γραμματισμού στα μέσα τόσο στην κοινωνία όσο και στο Πανεπιστήμιο, και η αποκάλυψη των ψευδών ειδήσεων στον κυπριακό κυβερνοχώρο.

Όσον αφορά στη **Λιθουανία**, το ενδιαφέρον για τον γραμματισμό στα μέσα έχει αυξηθεί την τελευταία δεκαετία, μαζί με τον αριθμό των πρωτοβουλιών και των ατόμων που ασχολούνται με αυτόν τον τομέα. Το 2012, η στρατηγική προώθησης «Λιθουανία 2030» εγκρίθηκε από το Seimas (το Κοινοβούλιο) της Δημοκρατίας της Λιθουανίας, οραματιζόμενη τη δημιουργία μιας βιώσιμης κοινωνίας της πληροφορίας που θα προωθεί τα πολιτικά υπεύθυνα μέσα ενημέρωσης και θα εκπαιδεύει το κοινό να αξιολογεί κριτικά τις πληροφορίες στο δημόσιο χώρο, αναλύοντας και αξιολογώντας τις. Ο στόχος αυτός περιλαμβάνει επίσης την ενσωμάτωση του γραμματισμού στα μέσα σε όλα τα εκπαιδευτικά προγράμματα και τον σεβασμό της ελευθερίας του Τύπου καθώς και την ενθάρρυνση των διαδικασιών αυτορρύθμισης στα μέσα ενημέρωσης. Η αντίσταση στις απειλές της πληροφόρησης και η ανάπτυξη δεξιοτήτων γραμματισμού στα μέσα αποτελούν στρατηγικές κατευθύνσεις της δημόσιας πολιτικής πληροφόρησης στη Λιθουανία. Πράγματι, τα κρατικά ιδρύματα και οι ΜΚΟ αναζητούν τρόπους για να προωθήσουν την ανάπτυξη δεξιοτήτων γραμματισμού στα μέσα. Σύμφωνα με μια μελέτη που διεξήχθη από το Συμβούλιο της Ευρώπης το 2019-2020, εντοπίστηκαν 34 διαφορετικές οντότητες ενδιαφερομένων που υλοποίησαν 43 πρωτοβουλίες στη Λιθουανία, οι οποίες οργανώθηκαν κυρίως από μη κυβερνητικές οργανώσεις, κρατικούς φορείς και πολιτιστικά ιδρύματα, ιδίως βιβλιοθήκες. Τα λιθουανικά πανεπιστήμια, όπως το Πανεπιστήμιο του Βίλνιους, το Πανεπιστήμιο Vytautas Magnus και το Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο του Κάουνας, διαδραματίζουν βασικό ρόλο στην επιστημονική έρευνα και την εκπαίδευση σχετικά με τον γραμματισμό στα μέσα.

16 Aroldi P., et al., Γραμματισμός στα μέσα επικοινωνίας Versus Fake News. Esperienze e best practice in Italia, 2022

17 RTR.at (2023a), Medienkompetenz - Schlüssel "Bildung" als gesamtgesellschaftliche Aufgabe, 2023

18 Saferinternet.at, Das Internet sicher nutzen, 2023, retrieved from <https://www.saferinternet.at/>

> Εθνικά επεισόδια στα οποία η παραπληροφόρηση (σκόπιμη και ακούσια) επηρέασαν αρνητικά περιθωριοποιημένα άτομα

ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΑ

Η παραπληροφόρηση, σκόπιμη και ακούσια, είναι ευρέως διαδεδομένη και στοχεύει σε κοινά ζητήματα σε όλες τις χώρες που εντείνουν τους κοινωνικούς διαχωρισμούς.

Οι γεωπολιτικές κρίσεις, οι διεθνείς συγκρούσεις και τα κοινωνικά ζητήματα παρέχουν πρόσφορο έδαφος για τη διάδοση της παραπληροφόρησης, όπως φάνηκε κατά τη διάρκεια του πολέμου στην Ουκρανία και των διαδηλώσεων των «κίτρινων γιλέκων» στη Γαλλία.

Η πανδημία COVID-19 οδήγησε σε μια άνευ προηγουμένου διάδοση της παραπληροφόρησης παγκοσμίως, υπονομεύοντας την εμπιστοσύνη στα μέτρα δημόσιας υγείας και επιδεινώνοντας τις εντάσεις.

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται εν συντομία ορισμένες χαρακτηριστικές περιπτώσεις παραπληροφόρησης (σκόπιμης και ακούσιας). Οι κύριοι στόχοι της παραπληροφόρησης είναι κοινοί σε όλες σχεδόν τις χώρες. Πράγματι, μπορεί να εντοπιστεί ένας αριθμός θεμάτων όπου ο ρόλος των μέσων ενημέρωσης έχει διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο και οι κοινωνικοί διαχωρισμοί έχουν αυξηθεί, όχι μόνο στις εμπλεκόμενες χώρες αλλά και σε ολόκληρο τον δυτικό κόσμο. Οι γεωπολιτικές κρίσεις και οι διεθνείς συγκρούσεις γίνονται συχνά πρόσφορο έδαφος για τη διάδοση της παραπληροφόρησης. Ένα προφανές παράδειγμα προέκυψε κατά τη διάρκεια του πολέμου στην Ουκρανία, όταν η **Γαλλία** αποκάλυψε μια μαζική ρωσική εκστρατεία παραπληροφόρησης. Μέσω της δημοσίευσης ψεύτικων ειδήσεων υποδύομενων έγκυρων πηγών, η Μόσχα ενορχήστρωσε έναν «υβριδικό πόλεμο» που υπονόμωσε τη σαφήνεια της πληροφόρησης και τροφοδότησε την αβεβαιότητα σε διεθνή κλίμακα¹⁹.

Τα κοινωνικά ζητήματα και τα κινήματα διαμαρτυρίας υπόκεινται, επίσης, συχνά σε διαστρέβλωση και χειραγώγηση της πληροφόρησης. Κατά τη διάρκεια των διαδηλώσεων των «κίτρινων γιλέκων» στη Γαλλία, η παραπληροφόρηση στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης συνέβαλε στην αύξηση των εντάσεων, δημιουργώντας διχόνοια στην κοινωνία²⁰. Ομοίως, οι κοινότητες ΛΟΑΤΚΙ+ έχουν γίνει στόχοι ψευδών ισχυρισμών και εκστρατειών μίσους, τροφοδοτώντας επιβλαβείς προκαταλήψεις και υπονομεύοντας την κοινωνική συνοχή²¹. Η πανδημία COVID-19 έχει προκαλέσει μια άνευ προηγουμένου διάδοση της παραπληροφόρησης σε όλο τον κόσμο.

Στην **Ιταλία**, η ψευδής συσχέτιση μεταξύ του 5G και της εξάπλωσης του ιού προκάλεσε αβάσιμους φόβους, υπονομεύοντας την εμπιστοσύνη στα μέτρα πρόληψης και εμβολιασμού²².

Στην **Αυστρία** όπως και στην Ιταλία και αλλού, οι θεωρίες συνωμοσίας σχετικά με την πρόελευση του ιού και τη διαχείριση της πανδημίας ενίσχυσαν το πληροφοριακό χάος, αμφισβητώντας την αξιοπιστία των υγειονομικών αρχών. Οι περιθωριοποιημένες κοινότητες είναι συχνά ιδιαίτερα ευάλωτες στην παραπληροφόρηση.

Στην **Κύπρο**, επεισόδια παραπληροφόρησης στόχευσαν ομάδες όπως η ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα και οι μετανάστες/τριες, δημιουργώντας εντάσεις και συγκρούσεις. Κατά τη διάρκεια του μήνα υπερηφάνειας (Pride month), ψευδείς πληροφορίες σχετικά με την αρνητικότητα της τεκνοθεσίας από ομόφυλα ζευγάρια δημιούργησαν μια σειρά προκαταλήψεων. Επιπλέον, η διάδοση ψευδών ειδήσεων για τους μετανάστες/τριες προκάλεσε αδιάκριτες επιθέσεις από εξτρεμιστικές ομάδες, θέτοντας σε κίνδυνο την ασφάλεια των πιο ευάλωτων ατόμων. Για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων, είναι επιτακτική ανάγκη να προωθηθεί ο γραμματισμός στα μέσα και η κριτική σκέψη σε όλα τα επίπεδα της κοινωνίας.

19 France 24, France says uncovers major disinformation campaign by Russia, 2023, Retrieved from <https://www.france24.com/en/live-news/20230613-france-says-uncovers-major-disinformation-campaign-by-russia>

20 Vinocur, N., Yellow jackets "fake news" shared millions of times on Facebook, 2019, Retrieved from <https://www.politico.eu/article/yellow-jacket-protest-fake-news-shared-millions-of-times-on-facebook-study>

21 Abreu, C. M. de., Truth or fake - paris: Digital Artist's Pride Month Creation Sparks fake news and homophobia on Twitter, 2023

22 Ravazzani P., Scarfi M. R., Zeni O. La tecnologia 5G non diffonde il COVID-19, 2020

ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΑ

Εμπόδια: Ο κοινωνικός κατακερματισμός και οι ανισότητες στις ψηφιακές δεξιότητες αποτελούν σημαντικά εμπόδια για τον γραμματισμό στα μέσα, ενισχύοντας τη διάδοση της παραπληροφόρησης και τη δυσπιστία απέναντι στα μέσα ενημέρωσης. Οι θάλαμοι αντήχησης που δημιουργούνται από τους αλγόριθμους των μέσων κοινωνικής δικτύωσης διαστρεβλώνουν τις αντιλήψεις και εμποδίζουν τις προσπάθειες για τον γραμματισμό στα μέσα, επιδεινώνοντας την κοινωνική πόλωση.

Ευκαιρίες για την εκπαίδευση στα μέσα ενημέρωσης απορρέουν από τις πρωτοβουλίες της ΕΕ, την επέκταση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19 και την αυξημένη συνεργασία μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών. Η τεχνητή νοημοσύνη διαθέτει δυνατότητες επαλήθευσης γεγονότων (fact-checking), την αποκάλυψη ψευδών ή παραπλανητικών ειδήσεων και τις εκπαιδευτικές εφαρμογές, προσφέροντας έναν πολλά υποσχόμενο σύμμαχο στην καταπολέμηση της παραπληροφόρησης.

Προτού προσεγγίσουμε τα κεφάλαια σχετικά με τις νομικές και θεσμικές πτυχές, είναι σημαντικό να επικεντρωθούμε στα σημαντικότερα εμπόδια και τις ευκαιρίες στο τοπίο του γραμματισμού στα μέσα και της πληροφόρησης. Πρώτον, οι κύριες δυσκολίες απορρέουν από τον έντονο κοινωνικό κατακερματισμό των κοινωνιών μας και τη συνακόλουθη ανισότητα στις ευρέως διαδεδομένες ψηφιακές δεξιότητες. Οι κοινωνικοί και πολιτισμικοί διαχωρισμοί αποκλείουν ορισμένα τμήματα του πληθυσμού από τις εκπαιδευτικές και πληροφοριακές διαδικασίες. Το ψηφιακό χάσμα καθώς και οι δυνατότητες πρόσβασης στην ψηφιακή εκπαίδευση παραμένουν ζητήματα που πρέπει να αντιμετωπιστούν πλήρως στο πλαίσιο του κοινωνικού ιστού²³.

Αυτή η κατάσταση διευκολύνει τη διάδοση της παραπληροφόρησης καθώς και την ευρέως διαδεδομένη δυσπιστία προς τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και την πολιτική τάξη και επιτείνει τις κοινωνικές εντάσεις. Σε αυτό το πλαίσιο, θα πρέπει επίσης να ληφθούν υπόψη τα γλωσσικά εμπόδια, τα οποία είναι όλο και περισσότερο παρόντα στις πολυπολιτισμικές χώρες μας, και οι διαφορές των γενιών που δημιουργούν μια βαθιά ασυμμετρία στις συνήθειες χρήσης των μέσων επικοινωνίας και ευαισθητοποίησης: οι νέες γενιές που γεννήθηκαν σε ένα ήδη ιδιαίτερα ψηφιοποιημένο και διασυνδεδεμένο περιβάλλον αναπτύσσουν φυσικά μεγαλύτερη εξοικείωση και ευαισθητοποίηση όσον αφορά στη χρήση των νέων μέσων και της ψηφιακής πληροφόρησης. Αντίθετα, οι μεγαλύτερες γενιές που βρίσκονται σχεδόν ξαφνικά σε έναν μετασχηματισμένο κόσμο πρέπει να καταβάλουν μεγαλύτερη προσπάθεια για να προσαρμοστούν στην ψηφιακή γλώσσα. Αυτό δεν σημαίνει ότι οι νεότεροι/ες δεν χρειάζονται εκπαιδευτικά μονοπάτια αφιερωμένα στον γραμματισμό στα μέσα..

Αντίθετα, προκύπτει η ανάγκη να διαφοροποιηθούν οι εκπαιδευτικές προσφορές και να κατευθυνθούν σε θέματα που ταυρίζουν περισσότερο στον τύπο του κοινού-στόχου. Ένα άλλο σημαντικό εμπόδιο στην ανάπτυξη εκπαιδευτικών μονοπατιών για τα μέσα είναι ενδογενές. Η χιονοστιβάδα πληροφοριών που παράγεται και διαδίδεται καθημερινά διαστρεβλώνει έντονα τις αντιλήψεις για τον κόσμο και συμβάλλει άμεσα στην κοινωνική πόλωση. Μια από τις κύριες αιτίες αυτού του φαινομένου έγκειται στη φύση του ίδιου του μέσου. Τα κανάλια επικοινωνίας, όπως τα πιο διαδεδομένα κοινωνικά δίκτυα, X/Twitter, Facebook και Instagram και άλλα, ανταποκρίνονται στη λογική της αγοράς και στην ικανοποίηση των χρηστών τους. Έτσι, αναπτύσσουν τους αλγόριθμους τους όχι με βάση την αμεροληψία και τη δίκαιη διανομή πληροφοριών αλλά με βάση το τι θέλει να διαβάσει και να δει ο κάθε χρήστης. Αυτό δημιουργεί φαινόμενα που είναι πλέον γνωστά ως "Echo Chambers" ή θάλαμοι αντήχησης, τα οποία αυξάνουν την αντίληψη ότι βρισκόμαστε μέσα σε μια φούσκα²⁴.

Μόνο τα τελευταία χρόνια οι μεγάλες κοινωνικές πλατφόρμες ενεργοποιούν μηχανισμούς για τον έλεγχο των γεγονότων, καθώς και για την παρακολούθηση της βίαιης γλώσσας. Είναι δυνατόν να προσδιοριστεί ως ένα ακόμη εμπόδιο η βραδύτητα των κρατικών ρυθμιστικών φορέων να προσαρμοστούν στη διαρκώς μεταβαλλόμενη κατάσταση. Στο παραδοσιακό σχολικό περιβάλλον, η εκπαίδευση στα μέσα επικοινωνίας εξακολουθεί να αποτελεί σπάνιο μάθημα και δεν περιλαμβάνεται στα επίσημα προγράμματα σπουδών. Ταυτόχρονα, τα νομικά μέτρα για την προστασία από την παραπληροφόρηση εξακολουθούν να συζητούνται και να αντικρούονται με την ανάγκη προστασίας του δικαιώματος του λόγου και της ελεύθερης σκέψης. Συχνά, εξάλλου, οι αρχές που επιβλέπουν τα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης δεν έχουν καμία εξουσία στον κόσμο του Διαδικτύου, δημιουργώντας σημαντικά ρυθμιστικά κενά. Οι νομικές πτυχές, ωστόσο, θα εξεταστούν στην επόμενη ενότητα του Οδηγού.

23 <https://www.agendadigitale.eu/infrastrutture/il-digital-divide-culturale-e-una-nuova-discriminazione-sociale/>

24 <https://edu.gcfglobal.org/en/digital-media-literacy/what-is-an-echo-chamber/1/>

Από την άλλη πλευρά, αναδύονται αρκετές ευκαιρίες στον τομέα της εκπαίδευσης στα μέσα επικοινωνίας. Η κυριότερη ευκαιρία είναι ακριβώς η Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία κατευθύνει τις εθνικές κυβερνήσεις σε μια πιο προσεκτική προσέγγιση του θέματος. Από τις ευρωπαϊκές οδηγίες, αναπτύσσονται εθνικά σχέδια δράσης που δίνουν νέα ώθηση στο θέμα, χρηματοδοτώντας έργα για την εκπαίδευση και τον περιορισμό της παραπληροφόρησης. Μια άλλη ευκαιρία προκύπτει ως αποτέλεσμα του πιο καταστροφικού παγκόσμιου γεγονότος των τελευταίων ετών: της πανδημίας COVID-19. Η ανάγκη να διατηρηθεί ζωντανή η εργασία και η εκπαίδευση κατά τη διάρκεια της έκτακτης ανάγκης που προέκυψε από την COVID-19 διέδωσε γρήγορα την εξ αποστάσεως εκπαίδευση και τις διαδικτυακές πρακτικές εργασίας, ξεπερνώντας τις φυσικές δυσκολίες. Με αυτόν τον τρόπο, η πραγματοποίηση της κατάρτισης γίνεται ευκολότερη, ιδίως για ενήλικες, εργαζόμενους/ες, περιθωριοποιημένα άτομα και άτομα με γλωσσικές και σωματικές δυσκολίες²⁵.

Μια ακόμα ευκαιρία προκύπτει από την αυξανόμενη συνεργασία μεταξύ της κοινωνίας των πολιτών, της ακαδημαϊκής κοινότητας, των οργανισμών μέσω ενημέρωσης και των εταιρειών τεχνολογίας. Η ευαισθητοποίηση που επιτυγχάνεται σχετικά με τα μέσα ενημέρωσης και τη δύναμή τους μπορεί να οδηγήσει σε αποτελεσματικότερες στρατηγικές για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης. Τέλος, είναι σημαντικό να μην παραβλέψουμε την αμφιθυμία σχετικά με το φαινόμενο της τεχνητής νοημοσύνης, μιας τεχνολογίας που γίνεται όλο και πιο περίτεχνη, αλλά και πιο προσιτή. Σήμερα, οι κίνδυνοι σχετικά με την προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και τη διάδοση ψευδών ειδήσεων αποτελούν την κύρια αφήγηση. Ωστόσο, θα ήταν σημαντικό να διερευνηθούν περισσότερο οι δυνατότητες της τεχνητής νοημοσύνης στην καταπολέμηση της παραπληροφόρησης. Δεδομένου ότι η τεχνητή νοημοσύνη μπορεί πλέον να επεξεργαστεί και να αναλύσει τεράστιο όγκο δεδομένων σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα, θα μπορούσε να βρει εφαρμογές στον έλεγχο των γεγονότων, την αποκάλυψη ψευδών ή παραπλανητικών ισχυρισμών και τον εκπαιδευτικό τομέα και να αποτελέσει ισχυρό σύμμαχο σε αυτή τη διαδικασία.

5. Ανάλυση του νομικού πλαισίου

ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΑ

Όλες οι εμπλεκόμενες χώρες θέτουν ως προτεραιότητα την ελευθερία του λόγου και του Τύπου, αλλά υπάρχουν διαφοροποιήσεις ως προς το εύρος της προστασίας και τους νομικούς περιορισμούς.

Ενώ κάθε χώρα έχει το δικό της μοναδικό ρυθμιστικό πλαίσιο για την εποπτεία των μέσων ενημέρωσης, υπάρχουν κοινοί στόχοι για τη διασφάλιση της ελευθερίας του λόγου, την τήρηση των κανόνων δεοντολογίας και τη διασφάλιση του δημόσιου συμφέροντος. Προκλήσεις όπως η ρύθμιση του διαδικτυακού περιεχομένου και η διασφάλιση της ανεξαρτησίας παραμένουν επίκαιρες σε όλες τις δικαιοδοσίες.

Οι νόμοι περί διαφάνειας διαδραματίζουν ζωτικό ρόλο στην καλλιέργεια ενημερωμένων κοινωνιών και στη διασφάλιση της λογοδοσίας στον χώρο των μέσων ενημέρωσης. Ενώ κάθε χώρα αντιμετωπίζει τις δικές της μοναδικές προκλήσεις, η δέσμευση για διαφάνεια παραμένει κοινός παρονομαστής.

Στις περισσότερες χώρες δεν υπάρχουν ειδικοί νόμοι που να αντιμετωπίζουν την παραπληροφόρηση (σκόπιμη και ακούσια). Κάθε χώρα προσεγγίζει το θέμα με διαφορετικό τρόπο στο νομικό της πλαίσιο.

Και οι έξι χώρες χρησιμοποιούν το ποινικό δίκαιο ως εργαλείο για την καταπολέμηση της διάδοσης αναληθών πληροφοριών, αν και οι συγκεκριμένες προϋποθέσεις διαφέρουν.

Οι εθελοντικοί κώδικες δεοντολογίας και οι μηχανισμοί αυτορρύθμισης συμβάλλουν στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης στους θεσμούς των μέσων ενημέρωσης και στην προστασία της δημοσιογραφικής ακεραιότητας. Ωστόσο, η αποτελεσματικότητά τους εξαρτάται από τη δέσμευση των οργανισμών και των επαγγελματιών των μέσων ενημέρωσης να τηρούν τα πρότυπα του μη δεσμευτικού δικαίου.

Η ανάλυση που ακολουθεί εξετάζει τα νομικά και ρυθμιστικά πλαίσια στην Αυστρία, την Κύπρο, τη Γαλλία, την Ελλάδα, την Ιταλία και τη Λιθουανία όσον αφορά στην ελευθερία του λόγου, την ελευθερία της έκφρασης, την ελευθερία του Τύπου, τη διαφάνεια των μέσων ενημέρωσης και την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης, μεταξύ άλλων μέσω του ποινικού και του αστικού δικαίου. Παρόλο που οι μέθοδοι και η δομή της έρευνας ήταν ίδιες για όλες τις χώρες, δεν κατέστη δυνατόν να συλλεχθούν πληροφορίες για ορισμένες χώρες. Αυτό εξαρτάται από τη σύνθεση των θεσμικών οργάνων και των δημόσιων αρχών στον τομέα των μέσων ενημέρωσης των εμπλεκόμενων χωρών και τη νομική προσέγγιση με την οποία νομοθετούν. Για το λόγο αυτό, σε ορισμένες ενότητες δεν αναφέρονται όλες οι χώρες.

> 5.1. Συνταγματικές και νομοθετικές διατάξεις που προστατεύουν την ελευθερία του λόγου, την ελευθερία της έκφρασης και την ελευθερία του Τύπου σε εθνικό επίπεδο

Η Αυστρία, η Κύπρος, η Γαλλία, η Ελλάδα, η Ιταλία και η Λιθουανία είναι μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και, ως εκ τούτου, δεσμεύονται από το δίκαιο της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένου του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Είναι, επίσης, μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης και έχουν επικυρώσει την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), το άρθρο 10 της οποίας ενισχύει το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης.

- ✓ **Αυστρία:** Η ελευθερία του λόγου προστατεύεται συνταγματικά από το άρθρο 13 του Συντάγματος StGG - "Staatsgrundgesetz", το οποίο εγγυάται το δικαίωμα στην ελεύθερη έκφραση της γνώμης. Ο Νόμος για τα Μέσα Ενημέρωσης (Media Act) περιλαμβάνει διατάξεις για την προστασία του δημοσιογραφικού απορρήτου.
- ✓ **Κύπρος:** Το Σύνταγμα της Κύπρου κατοχυρώνει την ελευθερία του λόγου και της έκφρασης στο άρθρο 19, μαζί με την ελευθερία του Τύπου. Ο νόμος περί Τύπου (νόμος 145/1989) διασφαλίζει την απρόσκοπτη κυκλοφορία των εφημερίδων και προστατεύει το δικαίωμα των δημοσιογράφων να μην αποκαλύπτουν τις πηγές τους.
- ✓ **Γαλλία:** Η ελευθερία του λόγου και του Τύπου προστατεύεται από το γαλλικό Σύνταγμα, ιδίως στα άρθρα 1-93. Η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη του 1789 τονίζει επίσης την αξία της ελεύθερης επικοινωνίας ιδεών και απόψεων. Ο νόμος περί Τύπου του 1881 ορίζει τα δικαιώματα και την ευθύνη του Τύπου. Ο Νόμος περί Οπτικοακουστικής Επικοινωνίας του 1986 προστατεύει την ελευθερία του τύπου και το δικαίωμα έκφρασης στον τομέα των οπτικοακουστικών μέσων.
- ✓ **Ελλάδα:** Το Σύνταγμα της Ελλάδας περιλαμβάνει διατάξεις σχετικά με την ελευθερία του λόγου και του Τύπου στο άρθρο 14. Το άρθρο 15 ασχολείται με τη ρύθμιση του κινηματογράφου, της φωνογραφίας, του ραδιοφώνου και της τηλεόρασης, δίνοντας έμφαση στην αντικειμενική μετάδοση πληροφοριών και την πολιτιστική ανάπτυξη.
- ✓ **Ιταλία:** Το άρθρο 21 του ιταλικού Συντάγματος προστατεύει το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης των σκέψεων σε διάφορα μέσα διάδοσης. Ο νόμος 47/1948 για τον Τύπο ρυθμίζει τις δραστηριότητές του, συμπεριλαμβανομένων των κανόνων σχετικά με τη δυσφήμιση και την προστασία του δικαιώματος του λαού στην τιμή.
- ✓ **Λιθουανία:** Το Σύνταγμα της Λιθουανίας, και συγκεκριμένα το άρθρο 25, παρέχει προστασία για την ελευθερία της έκφρασης, συμπεριλαμβανομένης της ελευθερίας του Τύπου. Επίσης, στο άρθρο 44 διατυπώνεται η απαγόρευση της λογοκρισίας και της μονοπώλησης των μέσων μαζικής ενημέρωσης.

Και οι έξι χώρες θέτουν ως προτεραιότητα την ελευθερία του λόγου και του Τύπου, αλλά υπάρχουν διαφοροποιήσεις ως προς το εύρος της προστασίας και τους νομικούς περιορισμούς.

> 5.2. Θεσμοί/ρυθμιστικοί φορείς που είναι υπεύθυνοι για τη ρύθμιση και την εποπτεία των τηλεοπτικών, ραδιοφωνικών και διαδικτυακών πλατφορμών σε εθνικό επίπεδο

Στην Αυστρία, την Κύπρο, τη Γαλλία, την Ελλάδα, την Ιταλία, και τη Λιθουανία, οι δημόσιοι φορείς είναι αρμόδιοι για την εποπτεία της λειτουργίας των μέσων ενημέρωσης, την έκδοση αδειών, την παρακολούθηση του περιεχομένου και την αντιμετώπιση καταγγελιών.

- ✓ **Αυστρία:** Το Συνταγματικό Δικαστήριο είναι αρμόδιο για την εκδίκαση υποθέσεων παραβίασης τη ελευθερίας του λόγου, της ελευθερίας του Τύπου κ.λπ. Η αρχή Kommunikationsbehörde Austria (KommAustria) είναι ένας ανεξάρτητος οργανισμός που παρακολουθεί τα προϊόντα των ηλεκτρονικών, ηχητικών και οπτικοακουστικών μέσων. Εποπτεύει επίσης τον δημόσιο ραδιοτηλεοπτικό φορέα ORF. Η ένωση Presserat θέτει δεοντολογικά πρότυπα για τη δημοσιογραφία, προωθώντας υψηλής ποιότητας ρεπορτάζ από τα μέλη της (εφημερίδες, τηλεοπτικοί και ραδιοφωνικοί σταθμοί).
- ✓ **Κύπρος:** Η Αρχή Ραδιοτηλεόρασης Κύπρου (CRTA) εποπτεύει τις ραδιοτηλεοπτικές εκπομπές, εκδίδει άδειες και αντιμετωπίζει τα παράπονα του κοινού σχετικά με το περιεχόμενο των εκπομπών. Η Επιτροπή Δημοσιογραφικής Δεοντολογίας Κύπρου είναι ένα ανεξάρτητο όργανο αυτορρύθμισης, το οποίο ιδρύθηκε από τον Σύνδεσμο Εκδοτών Εφημερίδων και Περιοδικών, τους ιδιοκτήτες ιδιωτικών Ηλεκτρονικών Μέσων και την Ένωση Συντακτών Κύπρου. Ο κυπριακός Φορέας Ελέγχου Διαφήμισης (CARO) είναι ένας οργανισμός αυτορρύθμισης, κύριος σκοπός του οποίου είναι η εποπτεία του διαφημιστικού περιεχομένου σε όλες τις πλατφόρμες μέσων ενημέρωσης, διασφαλίζοντας ότι οι διαφημίσεις συμμορφώνονται με τους σχετικούς νόμους και τα πρότυπα δεοντολογίας.
- ✓ **Γαλλία:** Η ARCOM είναι υπεύθυνη για την εποπτεία των τομέων των οπτικοακουστικών και ψηφιακών επικοινωνιών- χορηγεί άδειες σε τηλεοπτικούς και ραδιοφωνικούς φορείς, ρυθμίζει το περιεχόμενο για να διασφαλίζει τη συμμόρφωση με τους γαλλικούς νόμους, παρακολουθεί την ιδιοκτησία των μέσων ενημέρωσης για την αποφυγή μονοπωλίων και προστατεύει τους ανηλίκους από επιβλαβές περιεχόμενο. Η ARCEP είναι ρυθμιστικός φορέας που διασφαλίζει τη ρύθμιση στους τομείς των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, των ταχυδρομικών υπηρεσιών και της διανομής Τύπου.
- ✓ **Ελλάδα:** Η Γενική Γραμματεία Επικοινωνίας και Ενημέρωσης εποπτεύει όλες τις μορφές μέσων ενημέρωσης. Το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης (ΕΣΡ) διασφαλίζει τη συμμόρφωση με τους ραδιοτηλεοπτικούς κανονισμούς. Στην Ελλάδα δεν υπάρχει ειδικός εποπτικός φορέας για το περιεχόμενο του διαδικτύου.
- ✓ **Ιταλία:** Η ιταλική Ρυθμιστική Αρχή για τον Τομέα των Τηλεπικοινωνιών (AGCOM) είναι η ανεξάρτητη ρυθμιστική αρχή που εποπτεύει τα μέσα ενημέρωσης, συμπεριλαμβανομένης της τηλεόρασης, του ραδιοφώνου και του τομέα των τηλεπικοινωνιών. Το Εθνικό Συμβούλιο της Τάξης των Δημοσιογράφων (CNOG) είναι επαγγελματικός φορέας που ρυθμίζει τη δημοσιογραφία.
- ✓ **Λιθουανία:** Η Ρυθμιστική Αρχή Ραδιοεπικοινωνιών της Δημοκρατίας της Λιθουανίας (CRA) θέτει κανόνες για τις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, τις αγορές ταχυδρομικών υπηρεσιών και σιδηροδρομικών μεταφορών, διασφαλίζοντας θεμιτό ανταγωνισμό και υπηρεσίες φιλικές προς τον καταναλωτή. Εποπτεύει, επίσης, τους παρόχους υπηρεσιών εμπιστοσύνης.

Ενώ κάθε χώρα έχει το δικό της μοναδικό ρυθμιστικό πλαίσιο για την εποπτεία των μέσων ενημέρωσης, υπάρχουν κοινοί στόχοι για τη διασφάλιση της ελευθερίας του λόγου, την τήρηση των δεοντολογικών προτύπων και τη διασφάλιση του δημόσιου συμφέροντος. Προκλήσεις όπως η ρύθμιση του διαδικτυακού περιεχομένου και η διασφάλιση της ανεξαρτησίας παραμένουν επίκαιρες σε όλες τις δικαιοδοσίες.

> 5.3. Νόμοι που βελτιώνουν τη διαφάνεια της πλατφόρμας

Στην Αυστρία, την Κύπρο, τη Γαλλία, την Ελλάδα, την Ιταλία και τη Λιθουανία, υπάρχουν νομοθετικά πλαίσια και πρωτοβουλίες για την προώθηση της διαφάνειας στο τοπίο των μέσων ενημέρωσης. Το σύνολο των χωρών, ως κράτη μέλη της ΕΕ, θα πρέπει να εφαρμόσουν τον νόμο της ΕΕ για τις ψηφιακές υπηρεσίες (DSA) και τον νόμο της ΕΕ για τις ψηφιακές αγορές (DMA), οι οποίοι θα ενισχύσουν περαιτέρω τη διαφάνεια και τη λογοδοσία στον ψηφιακό τομέα.

- ✓ **Αυστρία:** Ο νόμος “Medientransparenzgesetz” αποσκοπεί στη διασφάλιση της διαφάνειας στον τομέα των μέσων ενημέρωσης. Ο νόμος αυτός υποχρεώνει τις οντότητες να αναφέρουν στην KommAustria το κόστος που σχετίζεται με τη διαφήμιση. Επιπλέον, το Presserat παρέχει στους πολίτες μια πλατφόρμα για την υποβολή καταγγελιών σχετικά με παραβάσεις στα μέσα ενημέρωσης. Ωστόσο, η λειτουργία του Presserat δεν αποτελεί μέρος κάποιας νομοθεσίας, ενώ παράλληλα η κυβέρνηση φέρεται να θέλει να περικόψει τη χρηματοδότησή του.
- ✓ **Κύπρος:** Η Κύπρος δεν διαθέτει ειδικούς νόμους αφιερωμένους αποκλειστικά στη διαφάνεια των πλατφορμών και τον γραμματισμό στα μέσα.
- ✓ **Γαλλία:** Νόμοι όπως ο νόμος του 2017 για την εμπιστοσύνη στους δημόσιους θεσμούς και ο νόμος Sapin II αποσκοπούν στην καταπολέμηση της διαφθοράς, την προώθηση της διαφάνειας και τη διασφάλιση της λογοδοσίας.
- ✓ **Ελλάδα:** Το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο στοχεύει στην προώθηση της διαφάνειας, του πλουραλισμού και της ισότητας στον τομέα των μέσων ενημέρωσης. Νόμοι όπως οι 3592/2007 και 4339/2015 και το Προεδρικό Διάταγμα 77/2003 δίνουν έμφαση στην μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων με ίσους όρους και τη διαφάνεια στην ιδιοκτησία των μέσων ενημέρωσης.
- ✓ **Ιταλία:** Το νομικό πλαίσιο της Ιταλίας προωθεί τη διαφάνεια και την πρόσβαση στην πληροφόρηση μέσω νόμων όπως ο 241/90 και το διάταγμα για τη διαφάνεια 33/2013. Αυτοί οι νόμοι διασφαλίζουν την πρόσβαση του κοινού σε κυβερνητικές πληροφορίες και προωθούν τη διαφάνεια στη δημόσια διοίκηση. Επιπλέον, νόμοι όπως ο νόμος 150/2000 θεσπίζουν κατευθυντήριες γραμμές για την ενημέρωση των νέων μέσων και τη συμπεριφορά των δημοσιογράφων.
- ✓ **Λιθουανία:** Μεταξύ των εφαρμοστέων νόμων, μπορούμε να αναφέρουμε τον Νόμο για την Παροχή Πληροφοριών στο Κοινό, τον νόμο για το δικαίωμα λήψης πληροφοριών από κρατικά και δημοτικά όργανα και οργανισμούς, τον νόμο για την εθνική ραδιοφωνία και τηλεόραση, τον νόμο για την προστασία των ανηλίκων από τις αρνητικές επιπτώσεις της δημόσιας πληροφόρησης, τον νόμο για τις ηλεκτρονικές επικοινωνίες κ.λπ.

Οι νόμοι περί διαφάνειας διαδραματίζουν ζωτικό ρόλο στην καλλιέργεια ενημερωμένων κοινωνιών και στη διασφάλιση λογοδοσίας στον χώρο των μέσων ενημέρωσης. Ενώ κάθε χώρα αντιμετωπίζει τις δικές της μοναδικές προκλήσεις, η δέσμευση για διαφάνεια παραμένει κοινός παρονομαστής.

> 5.4. Νόμοι που αφορούν ειδικά την παραπληροφόρηση (σκόπιμη και ακούσια)

- ✓ **Αυστρία:** Προς το παρόν, η Αυστρία δεν διαθέτει νόμους που να στοχεύουν ειδικά την παραπληροφόρηση (σκόπιμη και ακούσια)
- ✓ **Κύπρος:** Ομοίως, η Κύπρος δεν διαθέτει ειδικούς νόμους που να αφορούν το ζήτημα της παραπληροφόρησης. Αντ’ αυτού, οι υφιστάμενοι ποινικοί και αστικοί νόμοι χρησιμοποιούνται για την αντιμετώπιση αυτών των ζητημάτων.
- ✓ **Γαλλία:** Ο γαλλικός ποινικός κώδικας περιλαμβάνει άρθρα που αφορούν αδικήματα σχετικά με τη δυσφήμιση, την ψευδή πληροφόρηση και την υποκίνηση μίσους. Η πρόσφατη νομοθεσία, συμπεριλαμβανομένου του νόμου του 2021 για την ενίσχυση του σεβασμού των αρχών της Δημοκρατίας και του νόμου του 2020 κατά του περιεχομένου ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο, θέτει στο στόχαστρο τόσο τη ρητορική μίσους, όσο και τη χειραγώγηση των πληροφοριών στο διαδίκτυο.
- ✓ **Ελλάδα:** Το Προεδρικό Διάταγμα 77/2003 περιγράφει διατάξεις που δίνουν έμφαση στη μετάδοση έγκυρων πληροφοριών από τα μέσα ενημέρωσης. Ο νόμος 4855/2021 θέτει ειδικότερα στο

στόχαστρο τις ψευδείς ειδήσεις, είτε δημόσια είτε μέσω διαδικτυακών πλατφορμών, εάν αυτές έχουν τη δυνατότητα να προκαλέσουν φόβο ή ανησυχία στους πολίτες ή να υπονομεύσουν την εμπιστοσύνη του κοινού στην εθνική οικονομία, τις αμυντικές δυνατότητες ή τη δημόσια υγεία.

- ✓ **Ιταλία:** Χρησιμοποιούνται ποινικοί και αστικοί νόμοι για την αντιμετώπιση του ζητήματος της παραπληροφόρησης (σκόπιμης και ακούσιας).
- ✓ **Λιθουανία:** Δεν υπάρχει νομοθεσία που να ασχολείται ειδικά με το ζήτημα της παραπληροφόρησης.

Στις περισσότερες χώρες δεν υπάρχουν ειδικοί νόμοι που να αντιμετωπίζουν την παραπληροφόρηση (σκόπιμη και ακούσια). Κάθε χώρα προσεγγίζει το ζήτημα με διαφορετικό τρόπο εντός του νομικού της πλαισίου.

> 5.5. Γενικό πλαίσιο ποινικού δικαίου για τον λίβελο, τη συκοφαντία και τη δυσφήμιση, και κατά πόσο καλύπτει την παραπληροφόρηση.

Το γενικό πλαίσιο ποινικού δικαίου για τον λίβελο, τη συκοφαντία και τη δυσφήμιση στην Αυστρία, την Κύπρο, τη Γαλλία, την Ελλάδα, την Ιταλία και τη Λιθουανία καλύπτει ορισμένες πτυχές της παραπληροφόρησης (σκόπιμης και ακούσιας).

- ✓ **Αυστρία:** Ιστορικά, η παράγραφος 276 του Strafgesetzbuch (ποινικός κώδικας) ασχολήθηκε με τη διάδοση ψευδών, ενοχλητικών φημών, αν και χωρίς αξιοσημείωτη εφαρμογή. Ο νόμος του 2021 “Hass-im-Netz-Bekämpfungs-Gesetz” (νόμος για την καταπολέμηση του μίσους στο δίκτυο) διευκόλυνε τους ιδιώτες να μηνύουν μεμονωμένες δημοσιεύσεις στο δίκτυο που διαδίδουν μίσος ή βία κατά ενός μεμονωμένου προσώπου ή μιας ομάδας για τους προαναφερθέντες λόγους. Το 2023, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο έκρινε ότι ο νόμος αυτός παραβιάζει την ΕΣΔΑ.
- ✓ **Κύπρος:** Το άρθρο 50 του Ποινικού Κώδικα ασχολείται με τη διάδοση ψευδών ειδήσεων ή πληροφοριών που μπορούν να υπονομεύσουν τη δημόσια τάξη ή τη δημόσια εμπιστοσύνη στο κράτος ή τα θεσμικά του όργανα ή να προκαλέσουν φόβο ή ανησυχία στο κοινό ή να παραβιάσουν με οποιονδήποτε τρόπο τη δημόσια ειρήνη και τάξη. Οι ποινές περιλαμβάνουν φυλάκιση και πρόστιμα. Ο νόμος περί κατάχρησης της αγοράς του 2016 στοχεύει ειδικά στη διάδοση ψευδών ειδήσεων με σκοπό τον επηρεασμό των χρηματαγορών.
- ✓ **Γαλλία:** Η συκοφαντική δυσφήμιση είναι το κύριο αδίκημα -περιλαμβάνει τόσο τη γραπτή όσο και την προφορική δυσφήμιση. Επιπλέον, υπάρχει το αδίκημα της δημοσίευσης ψευδών ειδήσεων. Για τη δυσφήμιση, το άτομο πρέπει να γνωρίζει ότι η πληροφορία είναι ψευδής. Ωστόσο, σε ορισμένες περιπτώσεις, υπάρχει αδίκημα εάν υπήρξε αμελής αδιαφορία για την αλήθεια ή το ψεύδος της πληροφορίας. Οι κυρώσεις για αυτά τα αδικήματα μπορεί να περιλαμβάνουν πρόστιμα και φυλάκιση, με την αυστηρότητα των ποινών να εξαρτάται από τη σοβαρότητα του αδικήματος.
- ✓ **Ελλάδα:** Το άρθρο 362 του Ποινικού Κώδικα αποσκοπεί στην καταπολέμηση ψευδών δηλώσεων που βλάπτουν την τιμή ή τη φήμη ενός ατόμου. Η αυστηρότητα των ποινών κλιμακώνεται για αδικήματα που διαπράττονται δημοσίως ή μέσω διαδικτυακών καναλιών. Το άρθρο 363 του Ποινικού Κώδικα επιβάλλει φυλάκιση για τη διάδοση ψευδών γεγονότων εν γνώσει, με ακόμη αυστηρότερες ποινές για τη διάδοση μέσω διαδικτύου.
- ✓ **Ιταλία:** Το άρθρο 595 του Ποινικού Κώδικα επιβάλλει ποινικές κυρώσεις σε όσους προσβάλλουν τη φήμη άλλων. Εάν το αδίκημα διαπράττεται μέσω του Τύπου ή οποιουδήποτε άλλου μέσου δημοσιότητας, οι κυρώσεις είναι αυστηρότερες. Στην περίπτωση της συκοφαντικής δυσφήμισης, δεν έχει σημασία αν το αδίκημα είναι αληθές ή ψευδές. Στην πραγματικότητα, το αδίκημα περιορίζεται στην ηθική βλάβη του προσβεβλημένου προσώπου. Ο κανόνας ισχύει επίσης στην περίπτωση της διάδοσης και δημοσίευσης δυσφημιστικού περιεχομένου στο διαδίκτυο.
- ✓ **Λιθουανία:** Το άρθρο 154 του Ποινικού Κώδικα ορίζει ότι όποιος διαδίδει αναληθείς πληροφορίες για άλλο πρόσωπο, οι οποίες μπορούν να δυσφημίσουν ή να ταπεινώσουν το εν λόγω πρόσωπο ή να υπονομεύσουν την εμπιστοσύνη προς αυτό, διαπράττει ποινικό αδίκημα και επιβάλλει πρόστιμο ή φυλάκιση για το αδίκημα αυτό. Οι πληροφορίες μπορούν να διαδίδονται με γραπτή, προφορική ή άλλη υλική μορφή.

Όλες οι χώρες χρησιμοποιούν το ποινικό δίκαιο ως εργαλείο για την καταπολέμηση της διάδοσης αναληθών πληροφοριών, αν και οι συγκεκριμένες προϋποθέσεις διαφέρουν.

> 5.6. Πλαίσιο αστικού δικαίου για τον λίβελο, τη συκοφαντία, τη δυσφήμιση και κατά πόσο καλύπτει την παραπληροφόρηση.

Το πλαίσιο του αστικού δικαίου παρέχει τρόπους για την αντιμετώπιση του λιβέλου, της συκοφαντίας και της δυσφήμισης, οι οποίες μπορούν να επεκταθούν στην παραπληροφόρηση (σκόπιμη και ακούσια).

- ✓ **Κύπρος:** Το πλαίσιο αστικού δικαίου της Κύπρου προσφέρει δικαστικές προσφυγές για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης (σκόπιμης και ακούσιας) μέσω των νόμων περί δυσφήμισης (Νόμος περί αστικών αδικημάτων, κεφάλαιο 148). Η δυσφήμιση περιλαμβάνει ψευδείς δηλώσεις που βλάπτουν τη φήμη ενός προσώπου ή το εκθέτουν σε περιφρόνηση ή γελοιοποίηση. Ο ενάγων πρέπει να αποδείξει την αναλήθεια της δήλωσης, τη διάδοσή της σε τουλάχιστον ένα άλλο πρόσωπο, το υποκείμενο του οποίου η ταυτότητα δύναται να εξακριβωθεί, τη βλάβη της φήμης και είτε κακόβουλο σκοπό είτε αμέλεια. Τα επιχειρήματα υπεράσπισης σε υποθέσεις δυσφήμισης περιλαμβάνουν την αλήθεια, το προνόμιο και το δίκαιο σχόλιο. Τα διορθωτικά μέτρα για δυσφήμιση μπορεί να περιλαμβάνουν αποζημίωση για ζημιές ή την μορφή ασφαλιστικών μέτρων.
- ✓ **Γαλλία:** Οι αστικές υποθέσεις δυσφήμισης στη Γαλλία απαιτούν συνήθως από τον ενάγοντα να αποδείξει την αναλήθεια της δήλωσης, τη βλάβη της φήμης ή των οικονομικών συμφερόντων και την αμέλεια ή τον δόλο. Τα επιχειρήματα σε υποθέσεις δυσφήμισης περιλαμβάνουν την αλήθεια, το προνόμιο, τις απόψεις ή το δημόσιο συμφέρον. Η αποζημίωση που ζητείται σε υποθέσεις αστικής δυσφήμισης μπορεί να καλύπτει τόσο υλικές όσο και ηθικές ζημιές.
- ✓ **Ιταλία:** Ο νόμος περί συκοφαντικής δυσφήμισης (νόμος 47/1948) προστατεύει την τιμή των ατόμων. Αν και δεν στοχεύει ειδικά στην παραπληροφόρηση (σκόπιμη ή ακούσια), ο νόμος προσπαθεί να εξισορροπήσει την ελευθερία της έκφρασης με την προστασία των δικαιωμάτων της προσωπικότητας-δημοσιότητας. Ο τελευταίος επιτρέπει την άσκηση του δικαιώματος στην πληροφόρηση, ακόμη και αν αυτή έχει ως αποτέλεσμα την προσβολή των δικαιωμάτων προσωπικότητας άλλων, υπό την προϋπόθεση ότι η πληροφορία είναι δημοσίου συμφέροντος, αντικειμενική και ουσιαστικά αληθινή.
- ✓ **Λιθουανία:** Σύμφωνα με το άρθρο 2.24 του Αστικού Κώδικα, ένα πρόσωπο έχει το δικαίωμα να απαιτήσει ενώπιον δικαστηρίου την άρνηση δημοσίευσης στοιχείων που εξυετιλίζουν την τιμή και την αξιοπρέπεια του και δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, καθώς και αποζημίωση για την υλική και ηθική βλάβη που του προκλήθηκε από τη διάδοση των στοιχείων αυτών.

Από την ανάλυση αυτή προκύπτουν ορισμένα κοινά στοιχεία. Για να επιτύχει μια αγωγή δυσφήμισης, ο ενάγων πρέπει γενικά να αποδείξει την αναλήθεια της δήλωσης, τη διάδοσή της σε τουλάχιστον ένα άλλο πρόσωπο, το αναγνωρίσιμο υποκείμενο, τη βλάβη της φήμης και τον δόλο ή την αμέλεια ανάλογα με τις περιστάσεις της υπόθεσης. Τα επιχειρήματα υπεράσπισης σε υποθέσεις δυσφήμισης περιλαμβάνουν την αλήθεια, το προνόμιο και το δίκαιο σχόλιο. Τα διορθωτικά μέσα για δυσφήμιση περιλαμβάνουν αποζημίωση προς αποκατάσταση της ζημίας ή ασφαλιστικά μέτρα που εμποδίζουν την περαιτέρω διάδοση δυσφημιστικού υλικού.

> 5.7. Σχετικές νομικές πράξεις μη δεσμευτικού χαρακτήρα (soft law) που έχουν θεσπιστεί σε εθνικό επίπεδο

Οι νομικές πράξεις μη δεσμευτικού χαρακτήρα (soft law) συμπληρώνουν τη νομοθεσία και τους κανονισμούς προωθώντας την υπεύθυνη δημοσιογραφία και υποστηρίζοντας τις δημοκρατικές αξίες.

- ✓ **Αυστρία:** Το Presserat είναι ένα όργανο αυτορρύθμισης που επιβλέπει τη συμμόρφωση με έναν κώδικα δεοντολογίας που έχουν υιοθετήσει τα μέλη του. Στα μέλη του Presserat περιλαμβάνονται σημαντικοί παράγοντες του αυστριακού χώρου των μέσων ενημέρωσης. Ο κώδικας θέτει υψηλά πρότυπα ακρίβειας, κάνει διάκριση μεταξύ απόψεων και πραγματικών άρθρων, αντιμετωπίζει την επιρροή από τρίτο και περιγράφει διάφορες αρχές της δημοσιογραφικής εργασίας.
- ✓ **Κύπρος:** Ο Κώδικας Δημοσιογραφικής Δεοντολογίας λειτουργεί με βάση την αρχή της αυτορρύθμισης και έχει επικυρωθεί από διάφορους φορείς που εκπροσωπούν τον κλάδο των μέσων ενημέρωσης. Ο περί Ραδιοφωνικών και Τηλεοπτικών Οργανισμών Νόμος της Κύπρου εξουσιοδοτεί την Αρχή CRTA να επιβάλλει διοικητικές κυρώσεις σε παρόχους υπηρεσιών οπτικοακουστικών μέσων για παραβίαση του Κώδικα Δημοσιογραφικής Δεοντολογίας.

- ✓ **Γαλλία:** Το Γαλλικό Συμβούλιο Τύπου λειτουργεί ως ανεξάρτητος αυτορρυθμιστικός φορέας για τα έντυπα και ψηφιακά μέσα ενημέρωσης. Πρωτοβουλίες όπως το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Ψηφιακών Μέσων και οργανισμοί ελέγχου των γεγονότων, όπως οι “Les Décodeurs” και “CheckNews”, συμβάλλουν στην καταπολέμηση της παραπληροφόρησης και στην προώθηση της ηθικής δημοσιογραφίας.
- ✓ **Ελλάδα:** Ο Κώδικας Επαγγελματικής Ηθικής και Κοινωνικής Ευθύνης για τους δημοσιογράφους παρέχει κατευθυντήριες αρχές για τη δημοσιογραφική συμπεριφορά. Ο Κώδικας αυτός δίνει έμφαση στην ειλικρίνεια, την αποφυγή διακρίσεων, την προστασία της ιδιωτικής ζωής και την υπεύθυνη ενημέρωση.
- ✓ **Ιταλία:** Ο Κώδικας Δεοντολογίας για τους δημοσιογράφους, που περιλαμβάνεται στο νόμο 675/96, παρέχει δεοντολογικές και επαγγελματικές κατευθυντήριες γραμμές. Ο κώδικας αυτός, ο οποίος αναπτύχθηκε από το Τάγμα των Δημοσιογράφων, δίνει έμφαση σε αρχές όπως η αντικειμενικότητα, η αμεροληψία, ο σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, η ακρίβεια, η ανεξαρτησία και η υπεράσπιση της ελευθερίας του Τύπου.
- ✓ **Λιθουανία:** Ο Κώδικας Δεοντολογίας των Λιθουανών Δημοσιογράφων και Εκδοτών χρησιμεύει ως μέσο μη δεσμευτικού δικαίου για την καθοδήγηση της δημοσιογραφικής συμπεριφοράς και την προώθηση των δεοντολογικών προτύπων στον κλάδο των μέσων ενημέρωσης.

Οι εθελοντικοί κώδικες δεοντολογίας και οι μηχανισμοί αυτορρύθμισης συμβάλλουν στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης στους θεσμούς των μέσων ενημέρωσης και στην προστασία της δημοσιογραφικής ακεραιότητας. Ωστόσο, η αποτελεσματικότητά τους εξαρτάται από τη δέσμευση των οργανισμών και των επαγγελματιών των μέσων ενημέρωσης να τηρούν τα πρότυπα του μη δεσμευτικού δικαίου.

> 5.8. Νέες και σχετικές νομοθετικές πρωτοβουλίες / τροποποιήσεις της υφιστάμενης νομοθεσίας που βρίσκονται σε εξέλιξη

Η Αυστρία, η Κύπρος, η Γαλλία και η Λιθουανία διερευνούν νομοθετικές πρωτοβουλίες και τροποποιήσεις για την καταπολέμηση της διάδοσης ψευδών πληροφοριών και την προάσπιση της δημοσιογραφικής ακεραιότητας.

- ✓ **Αυστρία:** Η αυστριακή κυβέρνηση ετοιμάζει νόμο (“Bundesgesetz über die Förderung des qualitätsvollen Journalismus in Medien des Print- und Online-Bereichs”) για τη θέσπιση υψηλότερων προτύπων ποιότητας και διαφάνειας, ιδίως όσον αφορά τις διαφημίσεις που χρηματοδοτούνται από το δημόσιο. Η πρωτοβουλία στοχεύει να συμπεριλάβει τους παρόχους υπηρεσιών οπτικοακουστικών μέσων στο διαδίκτυο. Επιπλέον, η κυβέρνηση σχεδιάζει να εισαγάγει νόμο για την ελευθερία της πληροφόρησης, εξασφαλίζοντας την προληπτική δημοσίευση των δημόσιων πληροφοριών από το 2025. Ενώ το Γραφείο Προστασίας του Κράτους επιδιώκει καλύτερα εργαλεία παρακολούθησης για την καταπολέμηση των ψευδών ειδήσεων και της παραπληροφόρησης, δεν υπάρχουν ακόμη συγκεκριμένα σχέδια για την αλλαγή της νομοθεσίας.
- ✓ **Κύπρος:** Παρά τις πολλές συζητήσεις για την ποινικοποίηση του προσβλητικού επιγραμμικού περιεχομένου, δεν έχουν υπάρξει συγκεκριμένες νομοθετικές πρωτοβουλίες σχετικά με τις ψευδείς ειδήσεις στην Κύπρο.
- ✓ **Γαλλία:** Η Γαλλία εξετάζει τις επιπτώσεις των κανονισμών της ΕΕ, ιδίως του νόμου για τις ψηφιακές υπηρεσίες (DSA) και του νόμου για τις ψηφιακές αγορές (DMA), οι οποίοι αποσκοπούν στην ενίσχυση της διαφάνειας και της λογοδοσίας για τις διαδικτυακές πλατφόρμες και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ.
- ✓ **Λιθουανία:** Η κυβέρνηση της Λιθουανίας υποστήριξε νομοσχέδιο που υποχρεώνει τα κοινωνικά δίκτυα να αφαιρούν την παραπληροφόρηση που διαδίδεται από ψεύτικα προφίλ ή διαδικτυακά ρομπότ.

Ενώ η Αυστρία και η Λιθουανία επιδιώκουν ενεργά νομοθετικά μέτρα για τη ρύθμιση του διαδικτυακού περιεχομένου και τη στήριξη της ποιοτικής δημοσιογραφίας, η Κύπρος βρίσκεται ακόμη στο στάδιο της συζήτησης σχετικά με την πιθανή ποινικοποίηση της προσβλητικής επιγραμμικής συμπεριφοράς.

6. Ανάγκες των ομάδων-στόχων και ανάλυση των ευκαιριών, μποδίων και ανησυχιών

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζονται τα σημαντικότερα αποτελέσματα της έρευνας, η οποία διεξήχθη με τη συμμετοχή της κύριας ομάδας-στόχου και των ενδιαφερόμενων μερών, όπως ορίζεται στην ενότητα «Μεθοδολογία». Αυτό το μέρος της έρευνας διαδραματίζει σημαντικό και ουσιαστικό ρόλο, καθώς παρέχει τις αντιλήψεις όχι μόνο των ατόμων που εργάζονται στον κλάδο των μέσων ενημέρωσης και τον τομέα της ενημέρωσης και της εκπαίδευσης, αλλά και των δυνητικών ενήλικων ωφελούμενων των αποτελεσμάτων του έργου. Συγκεκριμένα, το τελευταίο είναι ζωτικής σημασίας για την ανάπτυξη προσαρμοσμένου περιεχομένου στις πραγματικές ανάγκες των ανθρώπων και για να κατανοήσουμε τις αντιλήψεις των ανθρώπων σχετικά με τα μέσα ενημέρωσης.

Συνολικά, η σύμπραξη κατάφερε να εμπλέξει 76 άτομα, τα οποία κατανέμονται σύμφωνα με τα ακόλουθα προφίλ και χώρες:

	Centro per lo Sviluppo Creativo Danilo Dolci	SYNCNIFY	Athens Lifelong Learning Institute (ALLI)	VSI Socialiniu inovaciju centras (SOCIN)	Neapolis University Pafos (NUP)	BürgerInnen Forum Europa (BFE)	ΣΥΝΟΛΟ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΑΝΑ ΠΡΟΦΙΛ
	ΙΤΑΛΙΑ	ΓΑΛΛΙΑ	ΕΛΛΑΔΑ	ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	ΚΥΠΡΟΣ	ΑΥΣΤΡΙΑ	
Γενικό κοινό (ενήλικες)	5	4	20	5	5	6	45
Πάροχοι υπηρεσιών εκπαίδευσης ενηλίκων και εκπαιδευτικοί	1	1	2	1	3	0	7
Ειδικοί ψηφιοποίησης και προγραμματιστές ιστού	1	1	3	1	0	1	6
Κυβερνητικές ή τοπικές ή περιφερειακές δημόσιες αρχές	0	1	0	1	2	1	5
Νομικοί εμπειρογνώμονες	1	1	0	1	0	1	4
Πρακτορεία και κανάλια ειδήσεων	1	1	1	0	0	1	4
Επηρεαστές-τριες γνώμης στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (Influencers)	0	1	0	1	0	1	3
TOTAL PER COUNTRY	9	10	24	10	10	11	74

Ομάδες-στόχοι

ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΑ

- **Σκόπιμη και ακούσια παραπληροφόρηση**

Σε ορισμένες χώρες, η διάκριση δεν αναγνωρίζεται κυρίως για γλωσσικούς λόγους. Σε γενικές γραμμές, υπάρχει συναίνεση και για τα δύο ως επικίνδυνα φαινόμενα. Ορισμένοι πιστεύουν ότι η σκόπιμη παραπληροφόρηση είναι πιο επιβλαβής επειδή έχει σχεδιαστεί για να προκαλέσει εσκεμμένα ζημιά.

- **Στάσεις απέναντι στα ΜΜΕ**

Παρατηρείται (1) αυξανόμενη κριτική στα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης ως μη αντικειμενικά, (2) προτίμηση των διαδικτυακών μέσων ενημέρωσης με ανησυχία για την επιρροή της τεχνητής νοημοσύνης στην αξιοπιστία των πληροφοριών, (3) τάση προτίμησης πιστοποιημένων, υψηλής ποιότητας πηγών πληροφόρησης

- **Μαθήματα και εμπειρίες από τα κοινωνικά δίκτυα**

Γενική αποδοχή των μέσων κοινωνικής δικτύωσης ως εργαλείο πληροφόρησης και αυξημένη ευαισθητοποίηση σχετικά με τους κινδύνους που συνδέονται με τη χρήση τους. Σημασία των μέσων κοινωνικής δικτύωσης για την κάλυψη θεμάτων που δεν καλύπτονται από τα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης. Γενική ευαισθητοποίηση σχετικά με τους κινδύνους παραπληροφόρησης και χειραγώγησης ειδήσεων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

- **Χρυσή τομή: Ποιότητα ή ποσότητα πληροφοριών**

Γενική προτίμηση για πληροφορίες υψηλής ποιότητας, ακόμη και αν αυτό σημαίνει ότι λαμβάνουμε λιγότερες πληροφορίες. Συνειδητοποίηση της ανάγκης για μεγαλύτερη προσοχή στην ποιότητα της δημοσιογραφίας.

- **Κριτική σκέψη και ανάλυση**

Επίγνωση της δυσκολίας διάκρισης της αλήθειας και της ακριβούς και αντικειμενικής ερμηνείας των ειδήσεων. Αρνητικά συναισθήματα όταν είδηση που εξαρχής θεωρείται αληθινή αποδεικνύεται ψευδής.

- **Προληπτικά μέτρα και εκπαίδευση**

Σημασία της παροχής εργαλείων για την αξιολόγηση της αξιοπιστίας των πληροφοριών και τη διάκριση μεταξύ εξακριβωμένων και ψευδών ειδήσεων. Γενική έμφαση στην εκπαίδευση στην κριτική σκέψη, την ασφάλεια των πληροφοριών και την προστασία της ιδιωτικής ζωής των δεδομένων. Προσαρμογή των προγραμμάτων σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης και διαφοροποίηση της διδασκαλίας ανάλογα με την ηλικία, το επάγγελμα ή τα ενδιαφέροντα.

Όλοι οι εταίροι του έργου οργάνωσαν ομάδες εστίασης (focus groups), στις οποίες συμμετείχαν τουλάχιστον πέντε ενήλικες ηλικίας 18 έως 65 ετών.

Οι ομάδες εστίασης διαρθρώθηκαν με βάση έξι θεματικές περιοχές, προκειμένου να εξεταστούν διαφορετικές πτυχές που σχετίζονται με το θέμα. Οι θεματικοί τομείς ήταν οι εξής: (1) Σκόπιμη και ακούσια παραπληροφόρηση, (2) Στάσεις απέναντι στα ΜΜΕ, (3) Μαθήματα και εμπειρίες από τα κοινωνικά δίκτυα, (4) Χρυσή Τομή: Ποιότητα ή ποσότητα πληροφοριών, (5) Κριτική σκέψη και ανάλυση, (6) Προληπτικά μέτρα και εκπαίδευση. Παρακάτω αναγράφεται μια συγκριτική περίληψη των αποτελεσμάτων της έρευνας, αλλά για περισσότερες πληροφορίες παρακαλούμε ανατρέξτε στην έρευνα για κάθε χώρα, η οποία διατίθεται κατόπιν αιτήματος. Τέλος, χρειάζεται να αναφερθεί ότι τα αποτελέσματα αυτά δεν διεκδικούν στατιστική εγκυρότητα, αλλά χρησιμεύουν για την παρακολούθηση πολλαπλών απόψεων και θεμάτων που είναι αγαπητά στο κοινό-στόχο του έργου.

> Σκόπιμη και Ακούσια Παραπληροφόρηση

Αρχικά, οι συμμετέχοντες/ουσες ρωτήθηκαν αν γνώριζαν τη διάκριση μεταξύ σκόπιμης παραπληροφόρησης και ακούσιας παραπληροφόρησης και ποια από τις δύο θεωρούσαν πιο επικίνδυνη. Τα αποτελέσματα ποικίλλουν. Σε ορισμένες χώρες η διάκριση μεταξύ των δύο όρων δεν είναι γνωστή, κυρίως για γλωσσικούς λόγους, επειδή δεν υπάρχει αντίστοιχος όρος για την «ακούσια παραπληροφόρηση» και τείνει να θεωρείται συνώνυμος της σκόπιμης παραπληροφόρησης. Στην **Ιταλία**, η διάκριση μεταξύ των δύο όρων δεν είναι σαφής σε πολλούς συμμετέχοντες/ουσες. Ωστόσο, υπάρχει γενική συναίνεση ότι και τα δύο φαινόμενα είναι επικίνδυνα. Η ακούσια παραπληροφόρηση γίνεται λανθασμένα αντιληπτή ως διαστρεβλωμένη πληροφορία με ελάχιστο βαθμό αληθοφάνειας, ενώ η σκόπιμη παραπληροφόρηση θεωρείται ως η μεταφορά εντελώς λανθασμένων ειδήσεων. Στην **Κύπρος**, οι συμμετέχοντες/ουσες κατανόησαν τις διαφορετικές έννοιες των όρων στα αγγλικά, αλλά δυσκολεύτηκαν να τις ορίσουν. Ορισμένοι/ες θεώρησαν ότι οι δύο ορολογίες ήταν διαφορετικές ως προς την κλίμακα ανακρίβειας, ενώ άλλοι θεώρησαν ότι και οι δύο ήταν εξίσου επικίνδυνες. Στη **Λιθουανία**, πολλοί συμμετέχοντες/ουσες έδειξαν ενδιαφέρον για τη διάκριση μεταξύ των δύο όρων, ωστόσο οι περισσότεροι/ες δεν γνώριζαν τη διαφορά. Ορισμένοι έκριναν ότι πρόκειται για παρόμοια φαινόμενα και δεν παρατήρησαν καμία διάκριση. Στην **Ελλάδα**, σημειώθηκε ότι η σκόπιμη παραπληροφόρηση θεωρείται πιο επικίνδυνη από την ακούσια, καθώς έχει σχεδιαστεί για να προκαλέσει εσκεμμένα βλάβη. Ωστόσο, σύμφωνα με τους Έλληνες/Ελληνίδες συμμετέχοντες/ουσες και τα δύο φαινόμενα μπορούν να έχουν αρνητικό αντίκτυπο στην κοινωνία, ιδίως στους ηλικιωμένους πολίτες και στις ευάλωτες ομάδες. Στην **Αυστρία** και τη **Γαλλία**, όλοι οι συμμετέχοντες/ουσες ήταν καλά ενημερωμένοι/ες για τη διαφορά μεταξύ των όρων. Συμφώνησαν ότι η σκόπιμη παραπληροφόρηση είναι πιο επικίνδυνη, ιδίως σε σχέση με πρόσφατες κρίσεις όπως η πανδημία Covid19 και οι διεθνείς συγκρούσεις, οι οποίες συνέβαλαν στη διάδοση των ψευδών ειδήσεων.

> Στάσεις απέναντι στα ΜΜΕ

Οι συμμετέχοντες/ουσες ρωτήθηκαν με ποιο μέσο πληροφόρησης αισθάνονται πιο ασφαλείς και γιατί. Στην Ιταλία, η δυσπιστία απέναντι στα παραδοσιακά ειδησεογραφικά μέσα είναι σαφώς εμφανής, με προτίμηση σε διαδικτυακές πηγές όπως τα podcasts και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Αυτό υποδηλώνει μια αυξανόμενη αναζήτηση για αυθεντικότητα και διαφάνεια στην πληροφόρηση, με μεγαλύτερη εμπιστοσύνη σε πηγές που διαχειρίζονται άτομα και όχι μεγάλοι οργανισμοί μέσω ενημέρωσης. Στην **Κύπρο**, επίσης, επικρατεί δυσπιστία απέναντι στα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης και σημειώνεται προτίμηση στις διαδικτυακές πηγές που προσφέρουν ένα ευρύ φάσμα απόψεων. Ωστόσο, σε αντίθεση με την **Ιταλία**, φαίνεται ότι οι Κύπριοι/ες συμμετέχοντες/ουσες έχουν μεγαλύτερη τάση να συμβουλευούνται πολλαπλές πηγές για να αποκτήσουν μια πιο ολοκληρωμένη άποψη των γεγονότων. Στη **Γαλλία**, οι πιο ευρέως χρησιμοποιούμενα μέσα είναι η τηλεόραση και τα κοινωνικά δίκτυα, που επιλέγονται περισσότερο από συνήθεια παρά από την ανάγκη ανάκτησης πληροφοριών. Στην **Αυστρία**, υπάρχει ποικιλία πηγών που χρησιμοποιούνται από τους συμμετέχοντες, από τις παραδοσιακές εφημερίδες μέχρι τα σκανδαλοθηρικά μέσα ενημέρωσης. Ωστόσο, υπάρχει μια αναδυόμενη κριτική για τα δημόσια μέσα ενημέρωσης, τα οποία θεωρούνται μη αντικειμενικά και απευθύνονται σε μια συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα. Αυτό δείχνει ότι δίνεται αυξημένη έμφαση στην πολυφωνία των πηγών και την ουδετερότητά τους για την κάλυψη των ειδήσεων. Στην **Ελλάδα**, οι συμμετέχοντες/ουσες αναζητούν πρωτίτως αξιόπιστες και επαληθευμένες πηγές πληροφόρησης, προτιμώντας τα διαδικτυακά μέσα όπου οι πληροφορίες μπορούν να επαληθευτούν και να διασταυρωθούν. Η ανησυχία για την επίδραση της τεχνητής νοημοσύνης στην αξιοπιστία των πληροφοριών είναι ένα επαναλαμβανόμενο θέμα, υποδεικνύοντας μια αυξανόμενη συνειδητοποίηση των κινδύνων που συνδέονται με τη χειραγώγηση των ειδήσεων. Τέλος, στη **Λιθουανία**, υπάρχει κάποια εμπιστοσύνη στις τηλεοπτικές ειδήσεις, αλλά οι συμμετέχοντες/ουσες έχουν, παράλληλα, επίγνωση της διάδοσης της παραπληροφόρησης και προσπαθούν να επιβεβαιώνουν τις ειδήσεις μέσω αξιόπιστων πηγών. Ωστόσο, ορισμένοι δείχνουν επίσης εμπιστοσύνη στους πολιτικούς σχολιαστές, οι οποίοι θεωρούνται αξιόπιστες πηγές. Έτσι, προκύπτει σε γενικές γραμμές μια τάση προς **μεγαλύτερη δυσπιστία προς τα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης και προτίμηση για διαδικτυακές και άλλες εναλλακτικές πηγές σε όλες τις χώρες εταίρους. Παρ' όλα αυτά, υπάρχουν σημαντικές διαφορές στην προσέγγιση της αναζήτησης αξιόπιστων πληροφοριών και στη στάση απέναντι στα δημόσια μέσα ενημέρωσης**, γεγονός που υποδεικνύει τη σημασία της συνεκτίμησης του πολιτιστικού και κοινωνικού πλαισίου κάθε χώρας κατά την ανάλυση της συμπεριφοράς των μέσων ενημέρωσης.

> Μαθήματα και εμπειρίες από τα κοινωνικά δίκτυα

Όταν οι συμμετέχοντες/ουσες ρωτήθηκαν για τις σκέψεις τους σχετικά με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, προέκυψε μια ποικιλία από απόψεις και στάσεις απέναντί τους, που αντανάκλασαν τις πολιτισμικές διαφορές και τις ατομικές εμπειρίες των συμμετεχόντων. Στην **Ιταλία**, οι συμμετέχοντες/ουσες εξέφρασαν ευρεία αποδοχή της χρησιμότητας των κοινωνικών δικτύων ως εργαλείο για την ενημέρωση. Τόνισαν την ποικιλία των θεμάτων που καλύπτονται και την αμεσότητα των πληροφοριών που είναι διαθέσιμες στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Συγκεκριμένα, ορισμένοι συμμετέχοντες, ιδίως οι νεότεροι, ανέφεραν ότι χρησιμοποιούν πλατφόρμες όπως το Instagram και το Facebook για να παρακολουθούν ειδήσεις και ενημερώσεις, ενώ άλλοι προτίμησαν πλατφόρμες

όπως το Telegram για να συμμετέχουν σε θεματικές ομάδες και να μοιράζονται πληροφορίες με άτομα με παρόμοια ενδιαφέροντα. Ωστόσο, υπήρξε επίσης επίγνωση της ανάγκης να ελέγχεται η αξιοπιστία των πηγών και η ακρίβεια των πληροφοριών, δεδομένης της εκτεταμένης παρουσίας παραπληροφόρησης και συγκεκριμένα της παραπληροφόρησης στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Στην **Κύπρο**, οι συμμετέχοντες/ουσες έδειξαν παρόμοια στάση απέναντι στη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης ως πηγή πληροφόρησης. Τόνισαν την εύκολη προσβασιμότητα των πληροφοριών στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, αλλά εξέφρασαν επίσης την ανησυχία τους για τη διάδοση ψευδών ειδήσεων και παραπληροφόρησης. Ορισμένοι συμμετέχοντες τόνισαν την ανάγκη να είναι προσεκτικοί κατά την επιλογή των πηγών και την αξιολόγηση των πληροφοριών που βρίσκονται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Στη **Γαλλία**, όλοι συμφώνησαν σχετικά με τη χρησιμότητα των κοινωνικών δικτύων και έδειξαν να τα χρησιμοποιούν τακτικά, χωρίς να υπάρχει διάσταση απόψεων. Ακόμη και όσοι είχαν προτιμήσει την εφημερίδα για να ενημερωθούν αναγνωρίζουν τη χρησιμότητα των κοινωνικών δικτύων. Στην **Αυστρία**, οι απόψεις δίστανται περισσότερο από ό,τι στις άλλες χώρες. Ενώ ορισμένοι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι δεν χρησιμοποιούν καθόλου τα κοινωνικά δίκτυα για να ενημερώνονται, άλλοι αναγνώρισαν την αξία τους ως πηγή ειδήσεων. Ωστόσο, υπήρχε ευρεία ευαισθητοποίηση σχετικά με τους κινδύνους που συνδέονται με τη χρήση τους, όπως η πόλωση και η έλλειψη διαλόγου μεταξύ ομάδων με διαφορετικές απόψεις. Στην **Ελλάδα**, οι συμμετέχοντες/ουσες υπογράμμισαν τη σημασία των μέσων κοινωνικής δικτύωσης για την κάλυψη θεμάτων που δεν μεταδίδονται από τα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης και για τη διευκόλυνση της ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ ομάδων με παρόμοια ενδιαφέροντα. Ωστόσο, εκφράστηκε ανησυχία για τους κινδύνους που συνδέονται με τη διάδοση ψευδών ειδήσεων και τη συλλογή προσωπικών δεδομένων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Τέλος, στη **Λιθουανία**, οι συμμετέχοντες/ουσες αναγνώρισαν τη χρησιμότητα των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στην παροχή πληροφοριών, αλλά τόνισαν επίσης τους κινδύνους που σχετίζονται με την προστασία της ιδιωτικής ζωής και την πιθανότητα να εκτεθεί κανείς στο διαδίκτυο. Ορισμένοι/ες υπογράμμισαν την ανάγκη να αντιμετωπίζονται με κριτική σκέψη τις πληροφορίες που βρίσκονται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και να ελέγχονται την αξιοπιστία τους. Συνολικά, τα αποτελέσματα αντικατοπτρίζουν **μια ευρεία συνειδητοποίηση της σημασίας των μέσων κοινωνικής δικτύωσης ως πηγών πληροφόρησης, αλλά και των κινδύνων που συνδέονται με τη χρήση τους**. Προκύπτουν ανησυχίες σχετικά με τη διάδοση της σκόπιμης και της ακούσιας παραπληροφόρησης, καθώς και με την προστασία της ιδιωτικής ζωής και την ασφάλεια στο διαδίκτυο. Ωστόσο, αναγνωρίζεται επίσης η αξία των μέσων κοινωνικής δικτύωσης για τη διευκόλυνση της ανταλλαγής πληροφοριών και της συμμετοχής σε διαδικτυακές κοινότητες με κοινά ενδιαφέροντα.

> Χρυσή Τομή: Ποιότητα ή ποσότητα πληροφοριών

Οι συμμετέχοντες/ουσες ρωτήθηκαν αν σε ένα παράδοξο δίλημμα θα προτιμούσαν να λαμβάνουν λιγότερη αλλά ποιοτικά ελεγμένη, «αργή» πληροφόρηση ή να έχουν συνεχή ροή πληροφοριών – όπως είναι η κατάσταση τώρα - χωρίς να υπάρχει εγγύηση ότι αυτές οι πληροφορίες είναι 100% αληθείς. Τα αποτελέσματα δείχνουν μια ισχυρή κοινή προτίμηση για υψηλής ποιότητας και αξιόπιστη πληροφορία, αν και αυτή η προτίμηση εκφράζεται με ελαφρώς διαφορετικούς τρόπους. Στην **Ιταλία**, οι συμμετέχοντες/ουσες τόνισαν τη σημασία των πιστοποιημένων και ποιοτικών πληροφοριών, ακόμη και αν αυτό σημαίνει λιγότερες ειδήσεις. Κάποιοι τόνισαν την ανάγκη για μεγαλύτερο έλεγχο της πηγής των πληροφοριών προκειμένου να διασφαλιστεί η αξιοπιστία τους. Διαφαίνεται επίσης προτίμηση για πιο προσεκτικά επιλεγμένες ειδήσεις, αντί για μια αφθονία από πληροφορίες χαμηλής ποιότητας. Στην **Κύπρο**, οι περισσότεροι/ες συμμετέχοντες/ουσες συμφώνησαν στη σημασία και των δύο στοιχείων, αλλά τόνισαν την προτίμηση τους για την ποιότητα έναντι της ποσότητας. Κάποιοι τόνισαν το πρόβλημα των θεωριών συνωμοσίας που κατακλύζουν τα ΜΚΔ και τις δυσκολίες στη διάκριση της αλήθειας από τις θεωρίες συνωμοσίας. Αυτό υποδηλώνει μια αυξανόμενη συνειδητοποίηση των κινδύνων που συνδέονται με τη διάδοση μη επαληθευμένων και μη πιστοποιημένων πληροφοριών. Επίσης στην **Αυστρία**, καθώς και στη **Λιθουανία** και στη **Γαλλία**, όλοι οι συμμετέχοντες θα προτιμούσαν λιγότερες αλλά υψηλότερης ποιότητας πληροφορίες, υποδεικνύοντας την προτίμηση για πληροφορίες βασισμένες στην ποιότητα παρά στην ποσότητα. Στην **Ελλάδα**, οι περισσότεροι/ες συμμετέχοντες/ουσες τόνισαν τη σημασία της κριτικής σκέψης και, όπως και στις άλλες χώρες, συμφώνησαν ότι θα προτιμούσαν υψηλής ποιότητας πληροφορίες. Υπήρξε επίσης συζήτηση για την - μερικές φορές εσφαλμένη - αντίληψη ότι το Διαδίκτυο περιέχει μόνο πληροφορίες χαμηλής ποιότητας, μαζί με ένα κάλεσμα για μεγαλύτερη έμφαση στην ποιοτική δημοσιογραφία.

> Κριτική Σκέψη και Ανάλυση

Αναφορικά με την κριτική σκέψη, οι συμμετέχοντες/ουσες ρωτήθηκαν κατά πόσο μπορούν να είναι συνειδητά αντικειμενικοί όταν διαβάζουν ειδήσεις, ποιες είναι οι αντιδράσεις τους όταν ανακαλύπτουν ότι αποδεικνύεται ψευδής μια είδηση που πίστεψαν και αν θεωρούν ότι η αλήθεια είναι πάντα επιτεύξιμη. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι συνειδητοποιούν γενικά την πρόκληση να διακρίνουν την αλήθεια και να ερμηνεύουν τις ειδήσεις με ακρίβεια και αντικειμενικότητα. Υπήρχαν διαφορές μεταξύ των ατόμων ως προς το επίπεδο εμπιστοσύνης τους στην ικανότητά τους να το πετυχαίνουν αυτό και στις συναισθηματικές τους αντιδράσεις στην ανακάλυψη ψευδών ειδήσεων. Συγκεκριμένα, στην **Ιταλία** και την **Αυστρία**, οι συμμετέχοντες/ουσες είχαν κάποια εμπιστοσύνη στην ικανότητά τους να διαβάζουν ειδήσεις κριτικά, ιδιαίτερα σε θέματα που τους ενδιαφέρουν. Ωστόσο, όταν αντιμετωπίζουν ειδήσεις που αποδεικνύονται ψευδείς, ενώ αρχικά θεωρούνταν αξιόπιστες,

αισθάνονται απογοήτευση και δυσπιστία. Αυτό υποδηλώνει μια συνείδηση της πολυπλοκότητας στη διάκριση της αλήθειας και μια ορισμένη επιφύλαξη προς την τυφλή εμπιστοσύνη στις πηγές πληροφοριών. Στην **Κύπρος** και **Γαλλία**, αναγνωρίζουν τη σημασία της κριτικής ανάγνωσης των ειδήσεων, αλλά είναι λιγότερο σίγουροι για την ικανότητά τους να το κάνουν με επιτυχία. Όταν ανακαλύπτουν ότι μια είδηση που πίστευαν αποδεικνύεται ψευδής, αισθάνονται απογοήτευση, αν και κάποιοι πιστεύουν ότι η φύση της είδησης επηρεάζει το βαθμό στον οποίο αντιδρούν συναισθηματικά. Στην **Ελλάδα**, υπάρχει μεγαλύτερη συνείδηση των περιορισμών στην ικανότητα κριτικής και αντικειμενικής ανάγνωσης των ειδήσεων. Τονίζουν τη σημασία της εκπαίδευσης στα ΜΜΕ και της κριτικής σκέψης, αναγνωρίζοντας την πολυπλοκότητα εντοπισμού της αλήθειας σε μια εποχή άφθονων και συχνά αντιφατικών πληροφοριών. Στη **Λιθουανία**, οι συμμετέχοντες/ουσες αναγνωρίζουν την ανάγκη να αξιολογούν κριτικά τις ειδήσεις, αλλά παραδέχονται ότι δεν το κάνουν πάντα ενεργά. Όταν ανακαλύπτουν ότι μια είδηση που θεωρούσαν αληθινή αποδεικνύεται ψευδής, βιώνουν μια σειρά από αρνητικά συναισθήματα, στοιχείο που αναδεικνύει πόσο εύθραυστη είναι η εμπιστοσύνη στις πηγές πληροφοριών.

> Προληπτικά Μέτρα και Εκπαίδευση

Ως τελικό ερώτημα, οι συμμετέχοντες/ουσες ρωτήθηκαν ποια θέματα θεωρούν ότι πρέπει να συμπεριληφθούν σε ένα πρόγραμμα γραμματισμού στα μέσα, από την άποψη του καταναλωτή πληροφοριών. Οι συμμετέχοντες/ουσες από όλες τις χώρες συμφώνησαν για τη σημασία της **παροχής εργαλείων για την αξιολόγηση της αξιοπιστίας των πληροφοριών, της διδασκαλίας μεθόδων για τη διάκριση των αληθινών ειδήσεων από τις ψευδείς ειδήσεις, και της ανάπτυξης βασικών δεξιοτήτων για τη σωστή ερμηνεία των πληροφοριών και την ανάλυση των πηγών**. Επιπλέον, είναι σημαντικό να ενισχυθεί η κριτική ανάγνωση των ειδήσεων, ενθαρρύνοντας την ικανότητα διάκρισης και προστασίας κατά των μη επαληθευμένων ή ψευδών πληροφοριών. Αυτό περιλαμβάνει επίσης **εκπαίδευση για τη λειτουργία των μέσων και ανάλυση των κρυφών μηνυμάτων στο περιεχόμενο**. Παράλληλα, πρέπει να παρέχονται **πρακτικές οδηγίες για την σωστή επαλήθευση των πληροφοριών (fact-checking) και την έμφαση στις αξιόπιστες πηγές**. Επίσης, τονίζεται η σημασία της ανάπτυξης κριτικής σκέψης και της ικανότητας διαμόρφωσης ενημερωμένων απόψεων, όπως και η εκπαίδευση για την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο και την προστασία των δεδομένων. Είναι κρίσιμο να προσαρμόζεται το πρόγραμμα στις μεταβαλλόμενες καταστάσεις, ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσεων, όπως οι πόλεμοι ή άλλες καταστάσεις έκτακτης ανάγκης. Τέλος, προτάθηκε ότι ο γραμματισμός στα μέσα πρέπει να διδάσκεται με διαφοροποιημένο τρόπο, ανάλογα με την ηλικία, το επάγγελμα ή τα ενδιαφέροντα, και να περιλαμβάνει επίσης θέματα όπως η τεχνητή νοημοσύνη και οι δημοσιογραφικές και ηθικές πρακτικές.

ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΑ

● Πάροχοι Εκπαίδευσης Ενηλίκων και Εκπαιδευτικοί:

- Προσαρμοσμένο περιεχόμενο στα ενδιαφέροντα και στις εμπειρίες των ενηλίκων με τα μέσα.
- Πρακτικές συνεδρίες και διαδραστικές προσεγγίσεις όπως η παιχνιδοποίηση.
- Σημασία της ευαισθητοποίησης για τον αντίκτυπο των ψηφιακών στις αποφάσεις της πραγματικής ζωής.
- Ανάγκη για καταπολέμηση της ρητορικής μίσους.
- Ευελιξία και συνεχής ενημέρωση του περιεχομένου για να προσαρμοστούν στα μεταβαλλόμενα μέσα.

● Ειδικοί Ψηφιοποίησης και Προγραμματιστές Ιστού:

- Η τεχνητή νοημοσύνη (TN) είναι θεμελιώδης για τη διαχείριση μεγάλων ποσοτήτων δεδομένων.
- Η TN ως εργαλείο για τον εντοπισμό πηγών ψευδών ειδήσεων και την ανίχνευση παραποιημένου περιεχομένου.
- Ανησυχία για τη δυνατότητα της TN να διαδίδει παραπληροφόρηση.
- Καινοτόμες πρακτικές όπως η δημοσιογραφία των πολιτών και εργαλεία όπως τα internet plugins.

● Κυβερνητικές και Δημόσιες Αρχές:

- Προσεγγίσεις για την εξασφάλιση ποιοτικών πληροφοριών και τη βελτίωση των προγραμμάτων γραμματισμού στα μέσα.
- Αυστηρότερη επιβολή των υπαρχόντων νόμων και των ευρωπαϊκών κανονισμών.
- Προώθηση δεξιοτήτων fact-checking μεταξύ των πολιτών.
- Εκστρατείες ευαισθητοποίησης και πόροι όπως το CheckMate για την καταπολέμηση της σκόπιμης παραπληροφόρησης.
- Ισχυρός ρόλος της ΕΕ στην προώθηση του γραμματισμού στα μέσα μεταξύ των ψηφοφόρων.

● Νομικοί Εμπειρογνώμονες:

- Διεθνής συνεργασία στην καταπολέμηση της σκόπιμης παραπληροφόρησης.
- Ανάγκη για πανευρωπαϊκούς κανόνες και εκστρατείες ευαισθητοποίησης.
- Αυστηρότερη ρύθμιση των κοινωνικών πλατφορμών και νόμοι κατά της ρητορικής του μίσους.
- Ένταξη του γραμματισμού στα μέσα στα σχολικά προγράμματα σπουδών.
- Μέτρα όπως η προσωπική ταυτοποίηση για πρόσβαση στο Διαδίκτυο για την καταπολέμηση των ψευδών ειδήσεων.

● Ειδησεογραφικά Πρακτορεία:

- Αλλαγή ρόλου των δημοσιογράφων στην ψηφιακή εποχή.
- Σημασία του fact-checking και της διαφάνειας.
- Ευκαιρίες και κίνδυνοι που συνδέονται με τα ΜΚΔ.
- Η πρόκληση της διατήρησης της αξιοπιστίας παρά την υπερφόρτωση πληροφοριών.
- Σημασία της ισορροπίας μεταξύ προβολής και αξιοπιστίας.

● Influencers ΜΚΔ:

- Κοινή ευθύνη για τη διάδοση ακριβών πληροφοριών.
- Ανάγκη για προώθηση του γραμματισμού στα μέσα και ΜΚΔ.
- Ανάγκη ενεργής συμμετοχής στην κριτική ευαισθητοποίηση και το fact-checking.
- Σημασία της συνεργασίας μεταξύ influencers, κοινωνικών πλατφορμών και εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.

Σε αυτή την ενότητα, συνοψίζονται τα αποτελέσματα των συνεντεύξεων με τους εμπλεκόμενους/ες του έργου. Οι επαγγελματικές κατηγορίες που εργάζονται στον τομέα των μέσων και της εκπαίδευσης προσδιορίστηκαν ως κατηγορίες εμπλεκομένων:

- ✓ Πάροχοι εκπαίδευσης ενηλίκων και εκπαιδευτικοί
- ✓ Ειδικοί ψηφιοποίησης και προγραμματιστές ιστού
- ✓ Κυβερνητικές ή τοπικές ή περιφερειακές δημόσιες αρχές
- ✓ Νομικοί εμπειρογνώμονες
- ✓ Ειδησεογραφικά πρακτορεία και κανάλια
- ✓ Influencers μέσων κοινωνικής δικτύωσης

Οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να απαντήσουν στις ίδιες ερωτήσεις με αυτές στις ομάδες εστίασης, καθώς και σε ορισμένες ερωτήσεις πιο σχετικές με την εργασία του; στον τομέα του γραμματισμού στα ΜΜΕ.

> Πάροχοι Εκπαίδευσης Ενηλίκων και Εκπαιδευτικοί

Για τους παρόχους εκπαίδευσης ενηλίκων και τους εκπαιδευτικούς, η συνέντευξη επικεντρώθηκε περισσότερο στα θέματα που πρέπει να περιλαμβάνονται σε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα γραμματισμού στα ΜΜΕ, στο πώς να αυξηθεί η συμμετοχή των ενηλίκων στα προγράμματα αυτά και ποια καινοτόμα εκπαιδευτικά εργαλεία ή μέθοδοι μπορούν να αξιοποιηθούν σε ένα πρόγραμμα γραμματισμού στα ΜΜΕ για ενήλικες. Συνολικά, από όλες τις συνεντεύξεις, οι συμμετέχοντες/ουσες δήλωσαν ότι για να διασφαλιστεί ένα αποτελεσματικό πρόγραμμα γραμματισμού στα ΜΜΕ για ενήλικες, είναι κρίσιμο να υιοθετηθεί μια ελκυστική και άμεση προσέγγιση που να λαμβάνει υπόψη τις προηγούμενες εμπειρίες και γνώσεις των εκπαιδευόμενων σχετικά με τη χρήση των ΜΜΕ και των ΜΚΔ. Ξεκινώντας από αυτή τη βάση, είναι δυνατό να οικοδομηθεί ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα που να παρέχει στους εκπαιδευόμενους τα εργαλεία που χρειάζονται για να κατανοήσουν και να αξιολογήσουν κριτικά τις πληροφορίες που συναντούν στο διαδίκτυο. Αυτό θα μπορούσε να περιλαμβάνει πρακτικές συνεδρίες στις οποίες οι ενήλικες μπορούν να εξερευνήσουν τις διάφορες δυνατότητες των ΜΚΔ και να μάθουν να διακρίνουν μεταξύ αξιόπιστων πληροφοριών και παραπληροφόρησης. Επιπλέον, είναι σημαντικό να ενημερώνονται οι ενήλικες για τον αντίκτυπο που μπορεί να έχει ο ψηφιακός κόσμος στον πραγματικό κόσμο, καθώς οι πληροφορίες που μεταδίδονται μέσω των μέσων μπορούν να επηρεάσουν απόψεις, συναισθήματα και καθημερινές αποφάσεις. Αυτή η πτυχή είναι αρκετά κρίσιμη, καθώς μπορεί να συνδέεται επίσης με το ζήτημα της ρητορικής μίσους, που είναι διαδεδομένη σε πολλά διαδικτυακά περιβάλλοντα. Για να αυξηθεί το ενδιαφέρον και η συμμετοχή των ενηλίκων στα προγράμματα γραμματισμού στα μέσα επικοινωνίας, είναι κρίσιμο το περιεχόμενο να γίνεται σχετικό με την καθημερινή τους ζωή και τα πεδία ενδιαφέροντός τους. Αυτό θα μπορούσε να σημαίνει την εξερεύνηση θεμάτων όπως η χρήση των εικόνων στα ΜΚΔ ή ο αντίκτυπος της ψηφιακής επικοινωνίας στις διαπροσωπικές σχέσεις. Η χρήση διαδραστικών προσεγγίσεων, όπως ομαδικές συζητήσεις, πρακτικές δραστηριότητες και προσομοιώσεις πραγματικών καταστάσεων, μπορεί να βοηθήσει τους ενήλικες να κατανοήσουν καλύτερα τις έννοιες που καλύπτονται και να τις εφαρμόσουν στην καθημερινή τους ζωή (ιδιαίτερα η παιχνιδιοποίηση είναι μια προσέγγιση που θα μπορούσε να συμπεριληφθεί σε αυτή την εκπαιδευτική διαδικασία). Τέλος, είναι σημαντικό να διασφαλιστεί ότι τα προγράμματα γραμματισμού στα μέσα (επικοινωνίας) για ενήλικες είναι ευέλικτα και ικανά να προσαρμοστούν στις μεταβαλλόμενες καταστάσεις και τις νέες προκλήσεις που μπορεί να προκύψουν στο σύγχρονο περιβάλλον των μέσων. Αυτό μπορεί να απαιτεί συνεχή ενημέρωση του περιεχομένου και ενσωμάτωση νέων εκπαιδευτικών εργαλείων και πόρων, ειδικά κατά τη διάρκεια κρίσεων, όπως πόλεμοι ή υγειονομικές έκτακτες ανάγκες. Με αυτόν τον τρόπο, θα είναι δυνατό να παρέχονται στους ενήλικες οι δεξιότητες που χρειάζονται για να κινούνται κριτικά και συνειδητά στο σημερινό τοπίο των μέσων.

> Ειδικοί Ψηφιοποίησης και Προγραμματιστές Ιστού

Οι ειδικοί ψηφιοποίησης και οι προγραμματιστές ιστού ρωτήθηκαν αρχικά ποιες είναι οι κύριες καινοτομίες που μπορούν κατά τη γνώμη τους να προσαρμοστούν στον κόσμο των ειδήσεων. Η απάντηση ήταν ομόφωνη: στον ψηφιακό κόσμο, η κύρια καινοτομία είναι η τεχνητή νοημοσύνη (ΤΝ), η οποία μπορεί να διαχειρίζεται μεγάλες ποσότητες δεδομένων και να οργανώνει πληροφορίες αποτελεσματικά, βοηθώντας τους ανθρώπους να τις επεξεργάζονται. Ωστόσο, η άνοδος της ΤΝ προκαλεί ανησυχίες σχετικά με τη χειραγώγηση των δημόσιων συζητήσεων και τη διάδοση παραπληροφόρησης. Ταυτόχρονα, η αυξανόμενη διαθεσιμότητα τεχνολογιών που υποστηρίζονται από την ΤΝ θα μπορούσε να οδηγήσει στη δημιουργία ειδήσεων που παράγονται από αλγόριθμους. Άλλες εξελίξεις περιλαμβάνουν τη δημοσιογραφία των πολιτών, η οποία αναφέρεται σε ορισμένες περιπτώσεις ως θετική τάση. Το διαδίκτυο και τα podcast θεωρούνται σημαντικές καινοτομίες στον τομέα των ειδήσεων, περισσότερο λόγω του αντίκτυπου που έχουν οι νέες εφαρμογές τους. Στην ερώτηση «Ποια είναι τα

εργαλεία που μπορούν να αναπτυχθούν για να διαπιστωθεί η αλήθεια των ειδήσεων που κυκλοφορούν;», η απάντηση επικεντρώθηκε πάντα στην ΤΝ, με την δυνατότητά της να αναγνωρίζει ανεξάρτητα τις πηγές ειδήσεων και να ανιχνεύει ποιες φωτογραφίες και βίντεο έχουν δημιουργηθεί τεχνητά, αν και αυτή η διαδικασία βρίσκεται ακόμα σε πρώιμο στάδιο. Η χρήση ΤΝ και υπηρεσιών γεωεντοπισμού μπορεί πράγματι να είναι πολύ χρήσιμη, όπως και άλλα εργαλεία fact-checking και πλατφόρμες αναφοράς, που είναι εξίσου κρίσιμα για την επαλήθευση των ειδήσεων. Ωστόσο, η ανάπτυξη αποτελεσματικών εργαλείων είναι δύσκολη, καθώς οι ψευδείς ειδήσεις αλλάζουν όσο γρήγορα δημιουργούνται. Επομένως, είναι απαραίτητη η ανάπτυξη της κριτικής και αναλυτικής σκέψης από τους πολίτες. Τέλος, οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν πώς οι αλγόριθμοι των μηχανών αναζήτησης και των ΜΚΔ μπορούν να βελτιώσουν την ποιότητα των πληροφοριών. Οι ερωτηθέντες ανέφεραν ενδιαφέρουσες ιδέες, όπως η χρήση αλγορίθμων για τον εντοπισμό της προέλευσης των ειδήσεων, η αποφυγή της διάδοσης άρθρων χωρίς ουσιαστικό περιεχόμενο και η προσεκτική ανάλυση του κείμενο σε σχέση με τον τίτλο για τον εντοπισμό ασυμφωνιών. Ωστόσο, πολλά εξαρτώνται από τη διάθεση των εταιρειών ΜΚΔ να υιοθετήσουν σημαντικές αλλαγές στους αλγόριθμους, καθώς αυτές μπορούν να επηρεάσουν άμεσα τα έσοδα και την αλληλεπίδραση των χρηστών. Επομένως, είναι απαραίτητο να βελτιωθούν οι κανονισμοί και το νομικό πλαίσιο για να ενθαρρυνθεί η υπεύθυνη συμπεριφορά από τις πλατφόρμες. Θα ήταν λοιπόν σημαντικό να παρακολουθούνται οι αλγόριθμοι και να αναπτυχθούν συστήματα για την πρόβλεψη της αξιοπιστίας των ειδήσεων, αν και η ευρείας κλίμακας υλοποίηση απαιτεί την επεξεργασία μιας τεράστιας μάζας δεδομένων. Επιπλέον, η χρήση αλγορίθμων ΤΝ για το φιλτράρισμα ανεπιθύμητης αλληλογραφίας και τη μείωση της διαφήμισης θα μπορούσε να βοηθήσει στη βελτίωση της εμπειρίας των χρηστών.

> Κυβερνητικές ή Τοπικές ή Περιφερειακές Δημόσιες Αρχές

Στις συνεντεύξεις συμμετείχαν επίσης δημόσιες αρχές από τον τομέα των μέσων και της εκπαίδευσης. Σε ορισμένες περιπτώσεις, υπήρξαν δυσκολίες στον εντοπισμό τους. Από τη μια μεριά, αυτό καταδεικνύει τη σημαντική απόσταση μεταξύ των αρχών και των πολιτών σε ορισμένες χώρες. Από την άλλη, σημαίνει έλλειψη σαφών και ομοιόμορφα κατανοητών θεσμικών ρόλων στις διάφορες χώρες.

Οι συμμετέχουσες δημόσιες αρχές ρωτήθηκαν βασικά για δύο κύρια θέματα: α) πώς οι νόμοι μπορούν να διασφαλίσουν περαιτέρω την ποιότητα των πληροφοριών και να προστατεύσουν την κοινότητα και τη δημοκρατική διαδικασία από τον αντίκτυπο της ακούσιας και της σκόπιμης παραπληροφόρησης · β) τι μπορούν να κάνουν οι κυβερνήσεις ή οι τοπικές/περιφερειακές δημόσιες αρχές για να βελτιώσουν την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων γραμματισμού μέσα (επικοινωνίας) για ενήλικες. Για την πρώτη ερώτηση, οι απαντήσεις ανέδειξαν διαφορετικές προσεγγίσεις για τη διασφάλιση ποιοτικών πληροφοριών. Στην Κύπρο, προτείνονται αυστηρότερες ποινές και η αυστηρή εφαρμογή τους· στη Γαλλία, υπογραμμίζονται οι προκλήσεις της επιβολής αυστηρών νόμων χωρίς να υπονομεύεται η δημοκρατία, ιδιαίτερα στα ΜΚΔ. Η Αυστρία προωθεί την υιοθέτηση ευρωπαϊκών κανονισμών, όπως ο Νόμος για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες (Digital Services Act) για την αύξηση της διαφάνειας και την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης, επιμένοντας στη σημασία της αυστηρής εφαρμογής αυτών των κανονισμών. Τέλος, η Λιθουανία προτείνει την ενίσχυση της ελευθερίας του λόγου και της δημοσιογραφικής ηθικής ως προληπτικού μέτρου. Σχετικά με τις δράσεις για την αύξηση της αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων γραμματισμού στα μέσα (επικοινωνίας), η Κύπρος προτείνει μια προσέγγιση που επικεντρώνεται στην ορθή πληροφόρηση μέσω της οργάνωσης σεμιναρίων, συνεδρίων και εργαστηρίων για την επαρκή κατανόηση των σχετικών ζητημάτων. Στη Γαλλία, προτείνεται μεγαλύτερη συμμετοχή και κατανομή πόρων για την ενημέρωση και τη βελτιστοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, μαζί με τη δημιουργία κινήτρων για την ενθάρρυνση της ενεργού συμμετοχής των ενηλίκων. Επιπλέον, υπογραμμίζεται η σημασία της ευαισθητοποίησης σχετικά με τα ζητήματα παραπληροφόρησης, με έμφαση στη χρήση πόρων ΤΝ.

Στην Αυστρία, η ερωτηθείσα αρχή προτείνει την προώθηση συγκεκριμένων έργων όπως το CheckMate, που στοχεύει στην ευαισθητοποίηση σχετικά με την παραπληροφόρηση και την εκπαίδευση των ανθρώπων για το πώς να την αναγνωρίζουν. Αυτά τα προγράμματα περιλαμβάνουν επίσης την απόκτηση δεξιοτήτων fact-checking, οι οποίες είναι απαραίτητες για τον εντοπισμό σωστών και αξιόπιστων πληροφοριών. Επιπλέον, υπογραμμίζεται ο ενεργός ρόλος που μπορεί να παίξει η Ευρωπαϊκή Ένωση και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στην ευαισθητοποίηση σχετικά με τις προκλήσεις που συνδέονται με την ακουσία και τη σκόπιμη παραπληροφόρηση, ιδιαίτερα ενόψει των ευρωπαϊκών εκλογών, για να διασφαλιστεί μια δίκαιη και βασισμένη στα γεγονότα εκλογική εκστρατεία και ταυτόχρονα να ενισχυθεί ο γραμματισμός στα μέσα (επικοινωνίας) των ψηφοφόρων. Τέλος, η πρόταση της Λιθουανίας επικεντρώνεται στη σημασία της ενημέρωσης της κοινωνίας σχετικά με τις ψευδείς πληροφορίες, προτείνοντας μια άμεση στρατηγική επικοινωνίας για την αντιμετώπιση της διάδοσης παραπληροφόρησης και την ευαισθητοποίηση ως προς τη σημασία της κριτικής αξιολόγησης των πηγών πληροφοριών.

> Νομικοί Εμπειρογνώμονες

Η πρώτη ερώτηση που τέθηκε στους νομικούς εμπειρογνώμονες αφορούσε το πώς οι εμπλεκόμενες χώρες συνεργάζονται διεθνώς για την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης. Σε γενικές γραμμές, όλες οι εμπλεκόμενες χώρες συνεργάζονται εντός των ευρωπαϊκών θεσμών, κυρίως μέσω των εκλεγμένων αντιπροσώπων τους. Επιπλέον, στην Ιταλία η καταπολέμηση της σκόπιμης παραπληροφόρησης περιλαμβάνει διάφορα μέτωπα, αν και δεν έχει ακόμη αναπτυχθεί σημαντικά. Η χώρα συνεργάζεται με το Υπουργείο Εξωτερικών για τη χρηματοδότηση έργων για τις διαδικασίες fact-checking. Αυτή τη στιγμή, συζητείται η αναθεώρηση του σχεδίου δράσης της ΕΕ του 2018 κατά της παραπληροφόρησης, με μια σειρά από συναντήσεις και βήματα, συμπεριλαμβανομένης της δημιουργίας ενός συστήματος ειδοποίησης για την παρακολούθηση εκστρατειών δυσφήμισης και παραπληροφόρησης.

Από την άλλη πλευρά, η Αυστρία αναγνωρίζει την ανάγκη να βρεθούν νέοι τρόποι για την καταπολέμηση των ψευδών ειδήσεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο παρά σε εθνικό, λαμβάνοντας υπόψη τις πιθανές συνέπειες των πολύ αυστηρών κανόνων στα ΜΚΔ. Η κύρια προσέγγιση θα πρέπει να σέβεται το Σύνταγμα. Δεδομένης της παρουσίας δημιουργών ψευδών ειδήσεων εκτός της ΕΕ, θεωρείται πολύ σημαντική η συνεργασία σε αποτελεσματικές εκστρατείες και κανονισμούς κατά της προπαγάνδας. Η Γαλλία αναδεικνύεται ως ενεργός συμμετέχων στην καταπολέμηση της παραπληροφόρησης, με πολυάριθμες εθνικές εκστρατείες και συχνές δηλώσεις από το Παλάτι των Ηλυσίων. Η συμμετοχή της είναι σαφώς ορατή σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Όταν ρωτήθηκε για τις διεθνείς συμφωνίες στον τομέα της εκπαίδευσης, ο Ιταλός εμπειρογνώμονας ανέφερε ότι αν και υπάρχουν διεθνείς συμφωνίες εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), δεν έχουν θεσπιστεί διεθνείς συμφωνίες αποκλειστικά μεταξύ της Ιταλίας και άλλων χωρών εκτός ΕΕ σχετικά με την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης. Ωστόσο, το 2017, παρουσιάστηκε ένα νομοσχέδιο που θα εισήγαγε νέα εγκλήματα για την πρόληψη της χειραγώγησης των πληροφοριών στο διαδίκτυο. Αυτή τη στιγμή, αυτό το νομοσχέδιο αντιπροσωπεύει το κύριο νομικό πλαίσιο σχετικά με την παραπληροφόρηση στην Ιταλία. Από την άλλη πλευρά, η Γαλλία εισήγαγε το 'loi infox' το 2018, με στόχο την αντιμετώπιση της χειραγώγησης των πληροφοριών και των ψευδών ειδήσεων.

Η Λιθουανία ανέφερε την ενίσχυση του Κώδικα Πρακτικής της ΕΕ για την Παραπληροφόρηση τον Ιούνιο του 2022. Ο στόχος είναι αυτός ο κώδικας να αναγνωριστεί ως κώδικας δεοντολογίας βάσει του Νόμου για τις Ψηφιακές Υπηρεσίες. Ο κώδικας πρακτικής της ΕΕ για την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης ενισχύεται ενθαρρύνοντας τις υπογράφουσες χώρες να αναφέρουν τις δράσεις τους κατά της παραπληροφόρησης σχετικά με τον κορβονιό κάθε μήνα. Η ερώτηση αν υπάρχει νομική υποχρέωση για τα σχολεία να έχουν προγράμματα εκπαίδευσης στα μέσα αποκαλύπτει μια όχι πολύ ενημερωμένη εικόνα των εμπλεκόμενων χωρών: στην Ιταλία, αν και δεν υπάρχει νομική υποχρέωση, ο εμπειρογνώμονας θεωρεί απαραίτητο να εισαχθεί περισσότερη δημόσια εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση σχετικά με την παραπληροφόρηση μέσω μιας αναμόρφωσης της εκπαιδευτικής δομής, ξεκινώντας από τα σχολεία μέχρι τα πανεπιστήμια. Στην Αυστρία, ο απώτερος στόχος είναι μια κοινωνία «εμβολιασμένη» κατά της παραπληροφόρησης, με έμφαση τόσο στην πρόληψη, μέσω της εκπαίδευσης στα μέσα και του fact-checking, όσο και στην αποκάλυψη της παραπληροφόρησης μέσω εκστρατειών πληροφόρησης και ερευνών. Στη Γαλλία, δεν υπάρχει νομική υποχρέωση, αλλά υποστηρίζεται η ευαισθητοποίηση, αν και μπορεί να είναι δύσκολο να νομιμοποιηθεί στη δημόσια εκπαίδευση.

Η Λιθουανία, από την άλλη, αναφέρεται στο Νόμο για τη Δημόσια Πληροφόρηση της Δημοκρατίας της Λιθουανίας και στη μεθοδολογία που υπάρχει ήδη στη χώρα για την αντιμετώπιση της σκόπιμης παραπληροφόρησης. Σε γενικές γραμμές, υπάρχει κοινή άποψη για τη σημασία της αυξημένης δημόσιας εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης σχετικά με την παραπληροφόρηση, αν και οι λεπτομέρειες της εφαρμογής ποικίλουν από χώρα σε χώρα. Τέλος, οι νομικοί μας εμπειρογνώμονες ρωτήθηκαν για μια πρόταση για νομικά μέτρα για την πιο αποτελεσματική καταπολέμηση της παραπληροφόρησης. Οι απαντήσεις προσφέρουν μια σειρά από σημαντικές απόψεις. Ο Ιταλός εμπειρογνώμονας προτείνει δραστικά την πρόσβαση στο διαδίκτυο βάσει προσωπικής ταυτοποίησης για να καταστήσει τους δημιουργούς και τους προωθητές της παραπληροφόρησης υπεύθυνους για τις πράξεις τους. Στην Αυστρία, τονίζεται η ανάγκη για μια πανευρωπαϊκή εκστρατεία ευαισθητοποίησης και τη δημιουργία ενός δικτύου εμπειρογνομώνων για να αναγνωρίζουν και να αναφέρουν τακτικά τις ψευδείς ειδήσεις. Προτείνεται επίσης μεγαλύτερη συνεργασία στην ΕΕ και η δημιουργία κανονισμών σε πανευρωπαϊκό επίπεδο. Στη Γαλλία, ο εμπειρογνώμονας προτείνει αυστηρότερη ρύθμιση των πλατφόρμων κοινωνικής δικτύωσης, μαζί με αντιρρητορικούς νόμους, προστασία δεδομένων και ιδιωτικότητας, ψηφιακή διαφάνεια και ρύθμιση περιεχομένου. Τέλος, στη Λιθουανία, υπάρχει ανάγκη για συντονισμό δραστηριοτήτων σε κυβερνητικό επίπεδο, ενίσχυση των ικανοτήτων στρατηγικής επικοινωνίας και ενσωμάτωση του γραμματισμού στα μέσα στα σχολικά προγράμματα σπουδών, καθώς και προσαρμογή των νομικών κανονισμών για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης των νέων μέσων.

> Ειδησεογραφικά Πρακτορεία και Κανάλια

Ιδιαίτερα χρήσιμη για την έρευνα ήταν η σύγκριση των απόψεων των επαγγελματιών των ΜΜΕ. Πράγματι, το προφίλ των επαγγελματιών σε αυτόν τον τομέα αλλάζει ραγδαία, όπως και η ζήτηση των ανθρώπων για πληροφορίες. Ανάμεσα στις ερωτήσεις που τέθηκαν σε αυτή την κατηγορία συμμετεχόντων, η ερώτηση για τον μεταβαλλόμενο ρόλο των επαγγελματιών των ΜΜΕ στην εποχή της μετα-αλήθειας μας παρείχε πολύ ενδιαφέρουσες γνώσεις. Οι απαντήσεις υπογραμμίζουν μια σημαντική αλλαγή στο ρόλο της σύγχρονης δημοσιογραφίας. Στην Ιταλία, τονίζεται ο κίνδυνος απώλειας αξιοπιστίας και επαγγελματικού κύρους, αλλά και η ανάγκη για προσαρμογή στα νέα εργαλεία και για διατήρηση της ποιότητας της εργασίας. Στην Αυστρία, υπογραμμίζεται ο αυξανόμενος ρόλος του fact-checking, ιδίως λαμβάνοντας υπόψη τον αντίκτυπο της ΤΝ και εφαρμογών δημιουργίας κειμένου, όπως το Chat GPT, στην παραγωγή δημοσιογραφικών άρθρων. Στην Ελλάδα, τονίζεται η σημασία της ενημέρωσης του κοινού για τη χρησιμότητα και την αξιοπιστία των ειδήσεων, ενώ στη Γαλλία, επισημαίνεται η πρόκληση του να βρίσκεις και να αναφέρεις την αλήθεια σε ένα πλαίσιο υπεραφθονίας πληροφοριών, ειδικά με την εμφάνιση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Αυτές οι απαντήσεις αντικατοπτρίζουν την ανάγκη προσαρμογής των δημοσιογράφων στις προκλήσεις της ψηφιακής εποχής και της μετα-αλήθειας, με αυξανόμενη έμφαση στο fact-checking και τη διαφάνεια στην ενημέρωση του κοινού. Αυτό δείχνει πόσο κρίσιμος είναι ακόμα ο ρόλος της δημοσιογραφίας, παρά το γεγονός ότι συχνά τείνει να υποτιμάται. Στη συνέχεια, τέθηκε το ερώτημα για τις ευκαιρίες και τους κινδύνους για τα ειδησεογραφικά πρακτορεία σε σχέση με τη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Οι απαντήσεις ήταν λίγο πολύ παρόμοιες: τονίζεται ο κίνδυνος απώλειας αξιοπιστίας λόγω της υπερπληροφόρησης, αλλά αντίστοιχα υπάρχει η ευκαιρία για τα ειδησεογραφικά πρακτορεία να προσαρμοστούν στα νέα εργαλεία και να εδραιώσουν το κύρος τους στο ψηφιακό πλαίσιο. Αναγνωρίζεται η μεγάλη εμβέλεια των μέσων κοινωνικής δικτύωσης για τη διάδοση ειδήσεων, αλλά επίσης επισημαίνεται ο κίνδυνος διάδοσης μη επαληθευμένων πληροφοριών. Επίσης αναφέρονται οι ευκαιρίες για μεγαλύτερη ορατότητα που προσφέρουν τα ΜΚΔ, όπως και ο κίνδυνος απώλειας δημιουργικότητας κατά την προσπάθεια προσέγγισης μεγαλύτερων τμημάτων του κοινού. Αναμφίβολα, οι απαντήσεις αντικατοπτρίζουν την πολυπλοκότητα του σύγχρονου περιβάλλοντος των μέσων και τη σημασία της ισορροπίας μεταξύ της πρόσβασης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στο ευρύ κοινό και της διατήρησης της ποιότητας και αξιοπιστίας της δημοσιογραφικής πληροφόρησης.

> Οι influencers των μέσων κοινωνικής δικτύωσης

Ολοκληρώνουμε αυτή την ενότητα με μια περίληψη των αποτελεσμάτων των συνεντεύξεων με τους influencers των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, στους οποίους έγιναν ερωτήσεις σχετικά με τον βαθμό ευθύνης που συνεπάγεται η δημόσια προσωπικότητά τους. Οι influencers είναι νέοι παίκτες στον κόσμο της πληροφορίας και ο ρόλος τους μπορεί να είναι πολύ διαφορετικός. Μερικοί από αυτούς είναι φορείς αντιπολιτισμικών φωνών και νεανικής ή εναλλακτικής σκέψης. Σε άλλες περιπτώσεις είναι πραγματικές διασημότητες με ισχυρή επιρροή στην κοινή γνώμη. Η ευθύνη των επηρεαζόμενων μέσων κοινωνικής δικτύωσης για τη διάδοση ψευδών ειδήσεων είναι το αντικείμενο μιας από τις ερωτήσεις που τέθηκαν. Επιπλέον, οι influencers ρωτήθηκαν τι ρόλο πρέπει να διαδραματίσουν σε αυτό το πλαίσιο και πώς μπορούν να συμβάλουν στην εκπαίδευση του κοινού σχετικά με τον γραμματισμό στα ΜΜΕ. Όλοι οι ερωτηθέντες συμφώνησαν ότι οι influencers, λόγω της ευρείας επιρροής τους, έχουν σημαντικό αντίκτυπο και επίσης μεγάλη ευθύνη. Η κοινοποίηση μη επαληθευμένων ή ψευδών πληροφοριών μπορεί να τροφοδοτήσει την ακούσια παραπληροφόρηση και να έχει σοβαρές συνέπειες για την κοινωνία. Από την άλλη πλευρά, οι παράγοντες επιρροής θα μπορούσαν να διαδραματίσουν θετικό και σημαντικό ρόλο στα εκπαιδευτικά προγράμματα για τον γραμματισμό στα μέσα (επικοινωνίας). Μπορούν να χρησιμοποιήσουν τη φήμη τους για να προωθήσουν την κριτική συνειδητοποίηση και να διδάξουν στο κοινό να αξιολογεί κριτικά τις πληροφορίες στο διαδίκτυο. Αυτό απαιτεί ενεργή εμπλοκή των influencers στην προώθηση της ακρίβειας των πληροφοριών. Οι influencers πρέπει να ενεργούν υπεύθυνα και να γνωρίζουν τις επιπτώσεις των πράξεων τους στην κοινή γνώμη. Τέλος, οι απαντήσεις αναδεικνύουν την ανάγκη για συνεργασία μεταξύ των influencers, των κοινωνικών πλατφόρμων και των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, μια σύγκλιση που θα μπορούσε να είναι κρίσιμη για την αντιμετώπιση αυτής της πρόκλησης με αποτελεσματικό και συμμετοχικό τρόπο.

7. Ανάλυση των βέλτιστων πρακτικών που εντοπίστηκαν

Σε αυτήν τη ενότητα του Οδηγού, παρουσιάζονται οι σημαντικότερες βέλτιστες πρακτικές για το γραμματισμό στα μέσα (επικοινωνίας) που εντοπίστηκαν στις συμμετέχουσες χώρες. Ζητήθηκε από κάθε εταίρο να εντοπίσει τις βέλτιστες πρακτικές για εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες ή πολιτικές για τα θέματα του έργου, ακολουθώντας συγκεκριμένα κριτήρια. Τέθηκε έτσι μία βάση αναφοράς που θα επιτρέψει στην ερευνητική σύμπραξη να αναπτύξει τα επόμενα βήματα του έργου. Οι πρακτικές που παρουσιάζονται εδώ ξεχωρίζουν για τις καινοτομίες τους στην εκπαίδευση και την αποτελεσματικότητα τους και είναι πρωτοβουλίες που υλοποιήθηκαν τα τελευταία χρόνια. Για μια πιο εμπειρισταωμένη ματιά σε όλες τις βέλτιστες πρακτικές για κάθε χώρα που περιλαμβάνεται στη σύμπραξη, μπορείτε να ανατρέξετε στις επιμέρους μελέτες ανά χώρα, οι οποίες επισυνάπτονται στον οδηγό. Στη συνέχεια, περιγράφονται επιλεγμένες βέλτιστες πρακτικές που εντοπίστηκαν σε χώρες που δεν αποτελούν μέρος της ερευνητικής σύμπραξης, παρέχοντας έτσι ένα πληρέστερο πλαίσιο, χρήσιμο για τους σκοπούς του έργου.

Κατάλογος με τις βέλτιστες πρακτικές από τις χώρες εταίρους

Για λόγους σαφήνειας του Οδηγού, οι καλές πρακτικές οργανώνονται κατά τυπολογία, αν και πολλές πρωτοβουλίες είναι δύσκολο να κατηγοριοποιηθούν. Στην πραγματικότητα, αυτές οι πρωτοβουλίες αντιμετωπίζουν συχνά διαφορετικές πτυχές των ΜΜΕ ταυτόχρονα και χρησιμοποιώντας μια διεπιστημονική προσέγγιση που καλύπτει περισσότερα από ένα μέσα. Κάθε πρακτική περιγράφεται συνοπτικά, με έμφαση στα κύρια χαρακτηριστικά της και τις καινοτομίες που εισάγει.

> Προγράμματα εκπαίδευσης

Τα προσδιορισμένα προγράμματα γραμματισμού στα μέσα (επικοινωνίας) ποικίλουν σημαντικά, από πανεπιστημιακά προγράμματα σπουδών έως εκπαιδευτικά προγράμματα που διαρκούν μερικές εβδομάδες. Συγκεκριμένα, στην Κύπρο, από το 2022, το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο **Κύπρου** διεξάγει Πρόγραμμα Γραμματισμού στα ΜΜΕ με στόχο τη βελτίωση του γραμματισμού στα μέσα σε ομάδες εκπαιδευτικών, μαθητών και παιδιών. Το πρόγραμμα στοχεύει να επιτρέψει στους συμμετέχοντες/ουσες να έχουν πρόσβαση σε πληροφορίες, να καταναλώνουν και να δημιουργούν περιεχόμενο με κριτικό τρόπο, να προστατευθούν από την ακούσια παραπληροφόρηση και το διαδικτυακό εκφοβισμό και να χρησιμοποιούν υπεύθυνα και με ασφάλεια τις γνώσεις και τη φαντασία τους για να δημιουργήσουν και να επικοινωνήσουν μηνύματα και ιδέες. Επιπλέον, το πρόγραμμα περιλαμβάνει διαγωνισμό για την παραγωγή βίντεο από μαθητές για τη δημιουργική και ασφαλή χρήση του Διαδικτύου, μια κρίσιμη πτυχή της πρωτοβουλίας που στοχεύει στην εφαρμογή της αποκτηθείσας γνώσης¹.

Στη **Λιθουανία**, προσφέρεται ένα πανεπιστημιακό μάθημα για την παιδεία στα μέσα, χωρισμένο σε τρεις κύριες ενότητες: ΜΜΕ, δημοκρατία και πολίτες ενημερωμένοι και χωρίς αποκλεισμούς - Ψηφιακή ανθεκτικότητα και γραμματισμός στα μέσα (επικοινωνίας) στην εποχή της σκόπιμης παραπληροφόρησης - Εργαλεία επαλήθευσης πληροφοριών και στο fact-checking².

Στην **Ιταλία**, έχουν εντοπιστεί αρκετές σημαντικές πρωτοβουλίες: Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Ψηφιακές τεχνολογίες για ενεργή ζωή» αναπτύχθηκε το 2022 για να ενισχύσει τις ψηφιακές δεξιότητες ατόμων άνω των 60 ετών. Το έργο αντιμετωπίζει την αυξανόμενη ανάγκη των ηλικιωμένων πολιτών να χρησιμοποιούν κριτικά και συνειδητά τα τεχνολογικά και ψηφιακά εργαλεία ως ενεργοί πολίτες. Η καινοτομία του προγράμματος έγκειται στο πρόγραμμα μαθημάτων του, το οποίο εξετάζει θέματα σχετικά με την καθημερινή ζωή των συμμετεχόντων/ουσών, συμπεριλαμβανομένης της παρακολούθησης της υγείας και των διαδικτυακών αγορών, που είναι τομείς όπου η ομάδα-στόχος αντιμετωπίζει προκλήσεις. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Εκπαίδευση στην Ψηφιακή Ανάγνωση» αναπτύχθηκε από την Associazione Literacy Italia για δασκάλους, βιβλιοθηκονόμους και φορείς πρόωξης της ανάγνωσης.

1 <https://medialiteracy.pi.ac.cy/>

2 <https://www.vdu.lt/lt/study/subject/11156/>

Μια βασική πτυχή αυτού του έργου είναι η εξατομικευμένη καθοδήγηση που προσφέρεται κατά τη διάρκεια του προγράμματος, επιτρέποντας στους συμμετέχοντες/ουσες να ερευνήσουν θέματα σε βάθος με έμπειρους επαγγελματίες³. Το έργο FREEYOU, που αναπτύχθηκε το 2021 από το MEET - Digital Culture Center και το Fondazione Cariplo, αποτελείται από πέντε διαδικτυακές συνεδρίες εργαστηρίων που καλύπτουν διάφορα θέματα, όπως η ακούσια παραπληροφόρηση, οι στρατηγικές στο fact-checking, η δυναμική των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και η TN. Η κύρια καινοτομία του έργου έγκειται στην αντιμετώπιση σημαντικών αλλά ασυνήθιστων θεμάτων, όπως τα memes των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και τα deep fakes, τα οποία είναι εξαιρετικά επίκαιρα στο σημερινό ψηφιακό τοπίο⁴.

Ένα άλλο **ιταλικό** έργο είναι το Schoolmedia - Journalism Writing Laboratory, ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα που αναπτύχθηκε από το Zai.net, School-media, και εγκρίθηκε από το Υπουργείο Παιδείας. Απευθύνεται σε μαθητές μέσης εκπαίδευσης και νέους ενήλικες με στόχο τη διδασκαλία συγγραφής άρθρων, δίνοντας έμφαση στη διαδικασία ελέγχου πηγών και επιλογής πληροφοριών. Ένας από τους κύριους λόγους για τους οποίους αυτό το έργο έχει αναγνωριστεί ως βέλτιστη πρακτική είναι η χρήση βιωματικής μάθησης: οι συμμετέχοντες/ουσες αναπτύσσουν τις δεξιότητές τους στο γραμματισμό στα MME, βιώνοντας όλες τις φάσεις της εργασίας του δημοσιογράφου⁵.

Στη **Γαλλία**, έχουν εντοπιστεί δύο προγράμματα κατάρτισης: το πρώτο είναι το Media and Information Literacy - Classroom Activities for Teachers, που είναι εργαστηριακά σεμινάρια που διοργανώνονται από το CLEMI. Οι εκπαιδευτές CLEMI επισκέπτονται τα σχολεία και οργανώνουν εργαστήρια Déclic/Critique σε δύο επίπεδα. Αυτά τα εργαστήρια μαγνητοσκοποούνται και στη συνέχεια γίνεται επεξεργασία τους σε ένα βίντεο 5 λεπτών που απεικονίζει συγκεκριμένες περιπτώσεις γραμματισμού στα μέσα (επικοινωνίας) και γραμματισμού στην πληροφόρηση για τους εκπαιδευτικούς. Οι ενότητες βίντεο που μεταδίδονται στο κανάλι του CLEMI στο YouTube συνοδεύονται από παιδαγωγικά εργαλεία, που μπορεί να περιλαμβάνουν προαπαιτούμενο υλικό για τους δασκάλους, το παιδαγωγικό φυλλάδιο και άλλους πόρους που χρησιμοποιούνται κατά τη δραστηριότητα στην τάξη. Αυτή η προσέγγιση συνδυάζει τη βιωματική μάθηση με την ψηφιακή προσβασιμότητα, προσεγγίζοντας ένα ευρύτερο κοινό. Η χρήση της τεχνολογίας και του βίντεο καθιστά τις πληροφορίες πιο προσιτές και ελκυστικές για μια γενιά που δίνει σημασία στα οπτικά ερεθίσματα, συμβάλλοντας τελικά στη βελτίωση του γραμματισμού στα μέσα και του γραμματισμού στην πληροφορία μεταξύ των μαθητών και των καθηγητών. Το δεύτερο έργο είναι ένα διαδικτυακό μάθημα⁶.

Το ηλεκτρονικό μάθημα της Media Defence για τα ψηφιακά δικαιώματα και τις διαδικτυακές διαφορές για την ελευθερία της έκφρασης αποτελείται από δέκα ενότητες που έχουν σχεδιαστεί ως οδηγός αναφοράς για θέματα ψηφιακών δικαιωμάτων. Το περιεχόμενο αυτών των εννοιών εκτείνεται από τις βασικές αρχές του διεθνούς δικαίου και την ελευθερία της έκφρασης έως τη ρητορική μίσους, τις ψευδείς ειδήσεις, την παραπληροφόρηση και την προπαγάνδα. Για το σκοπό αυτό, έχει σχεδιαστεί για να εκπαιδεύει και να εξοπλίζει άτομα, ιδιαίτερα επαγγελματίες νομικούς και ακτιβιστές, με γνώσεις και δεξιότητες που σχετίζονται με τα ψηφιακά δικαιώματα και την ελευθερία της έκφρασης στο διαδίκτυο. Οι συμμετέχοντες/ουσες μπορούν να εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους για τις αρχές του διεθνούς δικαίου για να αντιμετωπίσουν παρόμοια ζητήματα σε διαφορετικές περιοχές, προωθώντας την ελευθερία της έκφρασης. Οι δεξιότητες που εξελίσσονται κατά τη διάρκεια του μαθήματος μπορούν να αξιοποιηθούν σε διάφορα περιβάλλοντα, από τη νομική πρακτική έως τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, δίνοντας τη δυνατότητα στα άτομα να υπερασπίζονται τα ψηφιακά δικαιώματα παγκοσμίως. Επιπλέον, το μάθημα ενημερώνει τους εκπαιδευόμενους/ες για αναδυόμενες προκλήσεις όπως η δυσφήμιση, η ιδιωτικότητα, η ρητορική μίσους και η παραπληροφόρηση, προσφέροντας πολύτιμη τεχνογνωσία που μπορεί να εφαρμοστεί σε διαφορετικά πολιτιστικά, νομικά και πολιτικά περιβάλλοντα.

Στην **Ελλάδα**, οι πρωτοβουλίες που εντοπίστηκαν σχετίζονται περισσότερο με τις ψηφιακές δεξιότητες παρά με τον γραμματισμό στα μέσα, με την οποία, ωστόσο, υπάρχουν πολλές επικαλύψεις. Όσον αφορά στα προγράμματα κατάρτισης, μια καλή πρακτική είναι η Εθνική Ακαδημία Ψηφιακών Δεξιοτήτων, μια πρωτοβουλία του Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης για την ανάπτυξη και συλλογή εκπαιδευτικού περιεχομένου με στόχο την ανάπτυξη ψηφιακών δεξιοτήτων για όλα τα επίπεδα. Στην Ακαδημία, οι πολίτες μπορούν να βρουν μαθήματα που καλύπτουν τις προσωπικές τους ανάγκες και βοηθούν στη διαμόρφωση του επαγγελματικού τους προφίλ ώστε να αντεπεξέρχονται στις απαιτήσεις της ψηφιακής εποχής. Επιπλέον, έχει αναπτυχθεί μια διαδικτυακή πλατφόρμα, η οποία περιλαμβάνει εκπαιδευτικό υλικό προσβάσιμο σε δωρεάν βάση. Το εργαλείο αυτοαξιολόγησης, που περιλαμβάνεται στην πλατφόρμα, επιτρέπει την αξιολόγηση του επιπέδου των ψηφιακών δεξιοτήτων μέσα από μερικές απλές ερωτήσεις. Στη συνέχεια, και σύμφωνα με το αποτέλεσμα της αυτοαξιολόγησης, καταλήγει σε μια εξατομικευμένη πρόταση μαθήματος που ταιριάζει απόλυτα στις ανάγκες των εκπαιδευομένων.

3 <https://www.cremit.it/tecnologie-digitali-per-vivere-attivamente-un-progetto-di-educazione-ai-media-rivolto-alla-terza-eta/>

4 <https://www.meetcenter.it/it/freelyou-il-corso-di-formazione-per-la-media-literacy/>

5 <https://schoolmedia.it/Laboratorio-di-scrittura.html>

6 <https://www.clemi.fr/fr/ressources/nos-ressources-videos/ateliers-declic-critique.html>

> Πλαίσια Ικανοτήτων

Ένα πλαίσιο ικανοτήτων είναι ένα δομημένο πλαίσιο που οριοθετεί τις συγκεκριμένες δεξιότητες, ικανότητες και γνώσεις που απαιτούνται για την επιτυχία σε έναν συγκεκριμένο τομέα⁷.

Αυτά τα πλαίσια έχουν σχεδιαστεί για να παρέχουν μια σαφή και περιεκτική επισκόπηση των ικανοτήτων που είναι απαραίτητες για τα άτομα ώστε να εκτελούν αποτελεσματικά τους ρόλους τους. Χρησιμοποιούν ως οδικός χάρτης για την ανάπτυξη προγραμμάτων σπουδών και των προγραμμάτων κατάρτισης, καθώς και για την αξιολόγηση της απόδοσης. Συνήθως περιγράφουν τις δεξιότητες και τις ικανότητες σε διαφορετικά επίπεδα επάρκειας. Στον τομέα του γραμματισμού στα μέσα, έχουν εντοπιστεί δύο πλαίσια στις συμμετέχουσες χώρες.

Στην **Ελλάδα**, τα Εργαστήρια Δεξιοτήτων που αποτελούν μέρος του Σχολικού Αναλυτικού Προγράμματος χωρίζονται σε τέσσερις θεματικές ενότητες, που βασίζονται στους Παγκόσμιους Δείκτες Αειφόρου Ανάπτυξης (περιβάλλον, ευημερία, ασφάλεια, κοινωνία των πολιτών, σύγχρονη τεχνολογία και επιχειρηματικότητα) και προσαρμόζονται ανά ηλικία. Κάθε θεματική ενότητα στοχεύει να καλλιεργήσει τις ψηφιακές δεξιότητες των παιδιών, ιδιαίτερα: Δεξιότητες του 21ου αιώνα, Δεξιότητες Ψηφιακής Μάθησης, Δεξιότητες Μηχανικής, Επιστημών και Τεχνολογίας, Δεξιότητες Διαχείρισης Μέσων και Δεξιότητες του Νου. Σε αυτό το πλαίσιο, δίνεται έμφαση στις δεξιότητες στον τομέα του γραμματισμού στα μέσα στο ψηφιακό περιβάλλον⁸.

Στην **Κύπρο**, το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου λειτουργεί ως συντονιστής του προγράμματος Cyber Safety, το οποίο στοχεύει στην ενίσχυση των προσπαθειών για δημιουργική και ασφαλή χρήση του Διαδικτύου και στην προώθηση της Εθνικής Στρατηγικής για ένα καλύτερο διαδίκτυο για παιδιά. Το έργο έχει αναπτύξει εκπαιδευτικό και ενημερωτικό υλικό, πόρους και εργαλεία. Οργανώνει επίσης εκστρατείες για να ενδυναμώσει τα παιδιά, τους νέους, τους γονείς και τους δασκάλους με δεξιότητες και γνώσεις σχετικά με την ασφάλεια στο Διαδίκτυο. Επιπλέον, έχει δημιουργήσει Γραμμή Βοήθειας και Γραμμή Παραπόνων, η οποία προσφέρει πληροφορίες, συμβουλές και υποστήριξη σε παιδιά, νέους, γονείς και δασκάλους⁹.

> Πρακτικές ή μεθοδολογίες που στοχεύουν στην ενίσχυση της υιοθέτησης κριτικών δεξιοτήτων γραμματισμού στα μέσα (επικοινωνίας)

Η ενίσχυση της υιοθέτησης κριτικών δεξιοτήτων γραμματισμού στα μέσα (επικοινωνίας) περιλαμβάνει μια σειρά από πρακτικές και μεθοδολογίες που έχουν σχεδιαστεί για να βοηθήσουν τα άτομα να αναλύουν, να αξιολογούν και να κατανοούν κριτικά τα μηνύματα των μέσων. Το Μεσογειακό Παρατηρητήριο Ψηφιακών Μέσων (MedMO) είναι ένας περιφερειακός κόμβος του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου Ψηφιακών Μέσων που καλύπτει την Ελλάδα, την Κύπρο και τη Μάλτα. Το έργο που ξεκίνησε την 1η Δεκεμβρίου 2022 και διαρκεί έως τον Μάιο του 2025, έχει λάβει χρηματοδότηση από το πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ψηφιακή Ευρώπη (2021-2027) για τη δημιουργία εθνικών κόμβων σε ψηφιακά μέσα με στόχο την επέκταση της εμβέλειας του Ευρωπαϊκού Ψηφιακού Παρατηρητηρίου MME (EDMO). Το MedDMO προωθεί το συνεργατικό fact-checking εστιάζοντας σε αναδυόμενες εκστρατείες σκόπιμης παραπληροφόρησης που σχετίζονται ειδικά με την επικράτεια της Μεσογείου. Στόχος της πρωτοβουλίας είναι να καταστεί πηγή γνώσης για τα τοπικά περιβάλλοντα πληροφοριών. Η πρωτοβουλία φέρνει κοντά οργανισμούς έρευνας, ελέγχου γεγονότων (fact-checking), και MME που διεξάγουν διεθνώς αναγνωρισμένες ερευνητικές εργασίες και δραστηριότητες στον τομέα της παραπληροφόρησης. Η πύλη meddmo.eu είναι η ψηφιακή πύλη που φιλοξενεί την εργασία του fact-checking που διεξάγεται από δημοσιογράφους, ελεγκτές γεγονότων (το fact-checkers) και ερευνητές από τις τρεις συμμετέχουσες χώρες. Περιλαμβάνει επίσης τις λεπτομερείς δραστηριότητες της κοινοπραξίας σχετικά με την περαιτέρω προώθηση του γραμματισμού στα μέσα και των μεθόδων fact-checking. Οι εταίροι αναμένεται να αντιμετωπίσουν ζητήματα δημοσιογραφικά και επιστημονικά, όπως η μετανάστευση, η κλιματική αλλαγή, η υγεία, τα εκλογικά θέματα και η τεχνολογία – θέματα που συχνά εμφανίζονται στο επίκεντρο εκστρατειών παραπληροφόρησης που έχουν πολώσει την ΕΕ¹⁰.

Επιπλέον, το 2023, το Τμήμα Επικοινωνίας και Σπουδών Διαδικτύου στο Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου, το ευρωπαϊκό έργο Horizon 2020 Co-Inform, το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου και η Πρεσβεία των ΗΠΑ στην Κύπρο, ανακοίνωσαν ένα πρόγραμμα χρηματοδότησης για την προώθηση μιας πολυμερούς προσέγγισης για την αντιμετώπιση του προβλήματος της παραπληροφόρησης. Η δράση αυτή είναι συνέχεια του συνεδρίου για την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης μέσω του γραμματισμού στα μέσα που έλαβε χώρα το 2019. Ως αποτέλεσμα του διαγωνισμού, η Επιτροπή Αξιολόγησης επέλεξε τις ακόλουθες δύο προτάσεις για χρηματοδότηση: Antibodies to MisInformation από το Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου και Co-creating Media Literate Youth από τον Οργανισμό Νεολαίας Κύπρου. Το πρώτο στοχεύει να σχεδιάσει, να αναπτύξει και να εφαρμόσει σε πιλοτικά σχολεία ένα πρότυπο βιωματικό πρόγραμμα για την εκπαίδευση στα MME και κατά της παραπληροφόρησης. Στόχος είναι επίσης να αναπτυχθούν οι μεταγνωστικές στάσεις και δεξιότητες των εφήβων μαθητών/τριων για

7 Gillis A. S., What is a competency framework?, retrieved from <https://www.techtarget.com/searchrsoftware/definition/competency-framework>

8 <https://elearning.iep.edu.gr/study/course/index.php?categoryid=44>

9 <https://cybersafety.cy/>

10 <https://meddmo.eu/>

την κριτική αντιμετώπιση των πληροφοριών στα ψηφιακά μέσα. Στόχος του δεύτερου είναι να εισαγάγει τους νέους της Κύπρου, καθώς και το ευρύ κοινό, σε έννοιες, εργαλεία και δεξιότητες γραμματισμού στα μέσα, όπως εργαλεία στο fact-checking και δομικά ζητήματα στα MME που οδηγούν στην άνοδο της παραπληροφόρησης. Το έργο στοχεύει επίσης να αναπτύξει την ευαισθητοποίηση σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο η παραπληροφόρηση επηρεάζει τις δημοκρατικές διαδικασίες και οδηγεί στην άνοδο του εξτρεμισμού, του ρατσισμού, του σεξισμού και άλλων ειδών ρητορικής μίσους, καθώς και στην αντιμετώπιση κακόβουλων στερεοτύπων σε θέματα όπως η ισότητα των φύλων, η κλιματική αλλαγή και τα ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιώματα. Στην Αυστρία, η μελέτη μας εντόπισε διάφορες πρωτοβουλίες αυτού του τύπου. Mimikama - Fake News Checking: Ο μεγάλος αριθμός ψευδών ειδήσεων που κυκλοφορούν στο διαδίκτυο ώθησε τον βιεννέζικο οργανισμό Mimikama να αναπτύξει ένα κανάλι όπου τα άτομα μπορούν να στέλνουν αναρτήσεις που περιέχουν πιθανώς ψευδείς ειδήσεις ή άλλου τύπου πληροφορίες. Στη συνέχεια, το Mimikama αναλύει κάθε μεμονωμένη περίπτωση προκειμένου να παρέχει στο χρήστη, αλλά και στο ευρύ κοινό, μια επαλήθευση των στοιχείων του σχετικού άρθρου. Η διαδικασία ελέγχου γίνεται όχι μόνο από το προσωπικό, αλλά και σε συνεργασία με ένα δημόσιο φόρουμ. Η ίδια η πλατφόρμα συλλέγει διάφορες περιπτώσεις ψευδών ειδήσεων και υποθέσεων παραπληροφόρησης από όλο το γερμανόφωνο χώρο. Η πλατφόρμα είναι προσβάσιμη μέσω του hoaxsearch.com και παραθέτει όλους τους σχετικούς ελέγχους ψευδών ειδήσεων που έχουν ήδη γίνει από τον οργανισμό σε σχέση με ένα συγκεκριμένο ισχυρισμό. Με βάση έναν ισχυρισμό που προβάλλεται από κάποιον, το φόρουμ και η κοινότητα Mimikama προσπαθεί να διερευνήσει την υπόθεση ελέγχοντας αν οι πληροφορίες ισχύουν ή όχι. Η συλλογική ερευνητική δραστηριότητα της επιτρέπει να καταλήγει ταχύτερα σε καλύτερα και περισσότερο διαφοροποιημένα αποτελέσματα, διευκολύνοντας την ανταλλαγή ιδεών και πληροφοριών. Η διαδικασία εγγυάται επίσης τη διαφάνεια και την ιχνηλασιμότητα. Αφού ολοκληρωθεί η έρευνα, η συντακτική ομάδα του Mimikama συγκεντρώνει τα αποτελέσματα και δημιουργεί ένα ενημερωτικό άρθρο με τις σχετικές πληροφορίες για τους χρήστες. Τα αποτελέσματα δημοσιεύονται στη συνέχεια στον ιστότοπο καθώς και στο hoaxsearch.com¹¹.

Παραμένοντας στην Αυστρία, το The Fake News Bingo είναι ένας ευχάριστος τρόπος εξέτασης του πολιτικού λόγου και προώθησης του γραμματισμού στα μέσα. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί ποικιλοτρόπως ως μέρος διδασκαλίας και άλλου εκπαιδευτικού έργου. Το εργαλείο δημιουργήθηκε αρχικά με το όνομα «Populism bingo» από μια φινλανδική οργάνωση. Ο αυστριακός οργανισμός «Safer Internet» το μετέτρεψε στη συνέχεια σε Fake News Bingo με στόχο να προσφέρει έναν ευχάριστο τρόπο βελτίωσης της ικανότητας των ενηλίκων να αναγνωρίζουν ψευδείς ειδήσεις. Το εργαλείο έχει σχεδιαστεί για να χρησιμοποιείται για όσους εργάζονται απευθείας με ΜΚΔ και ειδήσεις. Το μόνο που χρειάζεται είναι μια κάρτα bingo – που μπορείτε να κατεβάσετε – και το newsfeed μιας πλατφόρμας μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Η κάρτα bingo λειτουργεί ως πλαίσιο ανάλυσης κατά την εξέταση των μέσων. Η κάρτα περιέχει διάφορα τυπικά παραδείγματα ψευδών ειδήσεων και ο σκοπός του παιχνιδιού είναι ο χρήστης να αναγνωρίσει στοιχεία τυπικής ρητορικής ψευδών ειδήσεων σε κείμενα μέσων. Το εργαλείο δεν συνδέεται με κομματικές πολιτικές, αλλά μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να εξετάσει οποιοδήποτε πολιτικό κείμενο ή ρητορική. Όπως και στο παραδοσιακό παιχνίδι του bingo, νικητής είναι ο παίκτης που θα τσεκάρει πρώτος όλα τα πλαίσια στη σειρά (οριζόντια, κάθετα ή διαγώνια) στην κάρτα του bingo. Η προετοιμασία είναι πολύ απλή και επιτρέπει στους ενήλικες να εμπλακούν άμεσα στον εντοπισμό ψευδών ειδήσεων στα ΜΚΔ. Ο χαρακτήρας της πρωτοβουλίας ως παιχνιδιού βοηθά στη βελτίωση των ικανοτήτων με έναν εύκολο τρόπο χωρίς μεγάλες θεωρητικές εισαγωγές στο θέμα.¹²

Το έργο WebAngels 2.0 είναι μια μεθοδολογία σχεδιασμένη για να βελτιώσει την απόκτηση κριτικών δεξιοτήτων γραμματισμού στα μέσα. Αυτή η πρωτοβουλία επικεντρώνεται γύρω από ρεαλιστικές προσεγγίσεις και μεθόδους για την αλληλεπίδραση με τους διαδικτυακούς χρήστες, με πρωταρχικό στόχο την ενθάρρυνση της κριτικής σκέψης και την προώθηση του διαλόγου και των θετικών αλλαγών στη διαδικτυακή συμπεριφορά. Απασχολώντας οκτώ έως δέκα αφοσιωμένους εθελοντές ανά πλατφόρμα, γνωστούς ως WebAngels, το έργο ξεκινά στοχευμένες παρεμβάσεις, με στόχο να προωθήσει θετικές αλλαγές στη διαδικτυακή συμπεριφορά των χρηστών που περιηγούνται στη λεπτή γραμμή μεταξύ ελευθερίας έκφρασης και μίσους. Μια βασική καινοτομία του WebAngels 2.0 είναι η προληπτική προσέγγισή του για την αντιμετώπιση του διαδικτυακού μίσους. Η χρήση αφοσιωμένων εθελοντών το ξεχωρίζει, διευκολύνοντας το διάλογο και τις θετικές αλλαγές συμπεριφοράς. Η ενσωμάτωση τόσο καθιερωμένων όσο και καινοτόμων πληροφοριών και στρατηγικών αντιλογίας δείχνει την προσαρμοστικότητα και την αποτελεσματικότητα στην αντιμετώπιση των εξελισσόμενων διαδικτυακών προκλήσεων. Το APA – Faktencheck είναι ένα έργο ειδικά σχεδιασμένο για την αντιμετώπιση των αναγκών τόσο των μεμονωμένων καταναλωτών πληροφοριών όσο και των φορέων των MME που επιδιώκουν να ενισχύσουν τις δυνατότητες fact checking. Η πρωτοβουλία στοχεύει να ενδυναμώσει αυτές τις ομάδες με τις δεξιότητες και τους πόρους που απαιτούνται για να διακρίνουν πληροφορίες που βασίζονται σε γεγονότα μέσα στην απέραντη θάλασσα της παραπληροφόρησης στο διαδίκτυο. Ο στόχος δεν είναι μόνο να αντιμετωπιστεί η ακούσια παραπληροφόρηση αλλά και να δοθούν πληροφορίες για τις σύγχρονες ερευνητικές μεθόδους. Οι έλεγχοι καλύπτουν διάφορα θέματα, που εκτείνονται πέρα από τις πολιτικές δηλώσεις, διασφαλίζοντας ότι οι αναγνώστες αποκομίζουν απτά οφέλη—πρόσβαση σε ζωτικής σημασίας πληροφορίες και προστασία από την ακούσια παραπληροφόρηση. Η συνάφεια μετράται με βάση τον αντίκτυπο των πληροφοριών, που σχετίζεται με το κοινωνικό ενδιαφέρον και επηρεάζει την κοινή γνώμη. Η προσέγγιση είναι καινοτόμος καθώς υπερβαίνει την αντίδραση σε ψευδείς πληροφορίες. Αντίθετα, εξοπλίζει προληπτικά τους αναγνώστες να διακρίνουν μεταξύ

11 <https://www.mimikama.org/>

12 https://www.saferinternet.at/fileadmin/categorized/Materialien/Fake-News_Bingo.pdf

αληθινών και ψευδών γεγονότων. Ρίχνει επίσης φως στο πώς δημιουργούνται οι ειδήσεις στην ψηφιακή εποχή. Η ολοκληρωμένη προσέγγιση στο fact-checking καλύπτει διάφορα θέματα, προάγοντας την κριτική σκέψη σε διαφορετικά πλαίσια¹³.

Μια άλλη σημαντική αυστριακή πρωτοβουλία που επιλέχθηκε για αυτόν τον οδηγό είναι το έργο MILES, από την COMMIT μια ΜΚΟ που έχει ως στόχο την περαιτέρω ανάπτυξη μη εμπορικών συσκευών αναπαραγωγής πολυμέσων. Ο οργανισμός αυτοπροσδιορίζεται ως πλατφόρμα για την περαιτέρω ανάπτυξη των ικανοτήτων και των δεξιοτήτων των δημοσιογράφων, των μη εμπορικών ραδιοτηλεοπτικών φορέων και των ιδρυμάτων εκπαίδευσης ενηλίκων. Το έργο παρήγαγε ποικίλο υλικό και υλοποίησε εκπαιδεύσεις σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Οι εταίροι των MME είναι μια ποικιλόμορφη ομάδα επαγγελματιών από πολλούς επιστημονικούς τομείς, που έχουν ως κοινό ότι η εργασία τους επικεντρώνεται στα MME και στην πληροφοριακή παιδεία ως αναπόσπαστο μέρος των εργασιών και των προγραμμάτων κατάρτισης τους. Τα έργα υλοποιούνται χρησιμοποιώντας συμμετοχικές μεθοδολογίες για τη δημιουργία ήχου και οπτικοακουστικών μέσων και όλα θέτουν στο επίκεντρο την κοινότητα. Αυτοί που συμμετείχαν στις εκπαιδεύσεις γνώρισαν τους δεοντολογικούς κώδικες της δημοσιογραφίας και έμαθαν για τις ευθύνες που συνεπάγεται η παραγωγή μέσων. Οι δραστηριότητες άνω των 24 μηνών περιλαμβάνουν δομημένες ανταλλαγές, τοπική έρευνα, πέντε συναντήσεις συνεργατών και μια εκδήλωση διδασκαλίας/μάθησης για τη συμμετοχή συνεργατών, εκπαιδευτών και εκπαιδευόμενων¹⁴.

> Πολιτικές

Στον τομέα του γραμματισμού στα μέσα (επικοινωνίας), οι πολιτικές διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στη διαμόρφωση εκπαιδευτικών πρωτοβουλιών και στην ευαισθητοποίηση του κοινού σχετικά με την κριτική ανάλυση των MME. Αυτές οι πολιτικές δίνουν κατευθυντήριες γραμμές για την ενσωμάτωση του γραμματισμού στα μέσα (επικοινωνίας) στα σχολικά προγράμματα, προωθούν την κατάρτιση των εκπαιδευτικών και δημιουργούν συνεργασίες με τον κλάδο των MME για να διασφαλιστεί η παραγωγή ενημερωτικού και αξιόπιστου περιεχομένου. Ξεκινώντας από την **Ελλάδα**, όπως είδαμε παραπάνω, οι πρακτικές που εντοπίστηκαν σχετίζονται περισσότερο με τις ψηφιακές δεξιότητες παρά με τον γραμματισμό στα μέσα (επικοινωνίας). Η Βίβλος Ψηφιακού Μετασχηματισμού χρησιμεύει για την τεκμηρίωση των απαραίτητων παρεμβάσεων στην τεχνολογική υποδομή του κράτους, στην εκπαίδευση και κατάρτιση του πληθυσμού για την απόκτηση ψηφιακών δεξιοτήτων και στο πώς η Ελλάδα χρησιμοποιεί την ψηφιακή τεχνολογία σε όλους τους τομείς της οικονομίας και της δημόσιας διοίκησης. Μέσα από μια διαδικασία συνεργασίας που περιλαμβάνει ενδιαφερόμενα μέρη, οργανισμούς και την κοινωνία των πολιτών, η Βίβλος Ψηφιακού Μετασχηματισμού περιγράφει τη στρατηγική για τον ψηφιακό μετασχηματισμό και το σχέδιο εκτέλεσής του. Πέρα από το να είναι ένα απλό έγγραφο στρατηγικής, δίνει μεγάλη έμφαση στην εφαρμογή, εστιάζοντας όχι μόνο στο «τι» πρέπει να γίνει αλλά και στο «πώς» πρέπει να γίνει. Οι παρεμβάσεις που περιγράφονται στη Βίβλο του Ψηφιακού Μετασχηματισμού στοχεύουν στην εκπλήρωση τόσο των βασικών απαιτήσεων όσο και στην εκτέλεση της εθνικής ψηφιακής στρατηγικής. Η αρχική καταλογογράφηση κρίσιμων έργων που υποστηρίζουν την διαδικασία του ψηφιακού μετασχηματισμού δεν είναι εξαντλητική ή περιοριστική. Το σχέδιο δράσης παραμένει ανοιχτό και δυναμικό, και υπόκειται σε συνεχή από κοινού ανάπτυξη και ετήσια ενημέρωση σε συντονισμό με τους αρμόδιους φορείς της δημόσιας διοίκησης. Αυτή η επαναληπτική διαδικασία διασφαλίζει ότι οι αναδυόμενες ανάγκες ή προτεραιότητες μπορεί να οδηγήσουν σε πρόσθετα έργα, τόσο σε οριζόντιο όσο και σε τομεακό επίπεδο, που ευθυγραμμίζονται με τη συνολική στρατηγική, καθοδηγούνται από την κυρίαρχη φιλοσοφία και εξυπηρετούν τους βασικούς στόχους της Βίβλου του Ψηφιακού Μετασχηματισμού. Τα βασικά μέτρα του Ψηφιακού Μετασχηματισμού περιλαμβάνουν πρωτοβουλίες και έργα σε επτά διακριτούς στρατηγικούς άξονες. Αυτή η κατηγοριοποίηση είναι σκόπιμη, λαμβάνοντας υπόψη τη φύση και το περιεχόμενο των παρεμβάσεων, με στόχο να καταγραφεί με διαφάνεια η προσέγγιση για την υλοποίηση του Σχεδίου Δράσης για τον Ψηφιακό Μετασχηματισμό. Επιπλέον, υπάρχει σκόπιμη εστίαση στην αξιοποίηση των αναδυόμενων τεχνολογιών για τη δημιουργία εξελιγμένων λύσεων που διευκολύνουν την επίτευξη των στόχων του σχεδίου¹⁵.

Στη **Γαλλία**, υπάρχει η ARCOM, η ρυθμιστική αρχή για την οπτικοακουστική και ψηφιακή επικοινωνία. Εγγυάται την ελευθερία της επικοινωνίας και διασφαλίζει τη χρηματοδότηση της οπτικοακουστικής δημιουργίας και την προστασία των δικαιωμάτων. Είναι υπεύθυνη για τη ρύθμιση πλατφόρμων με διαδικτυακή δραστηριότητα διαμεσολάβησης, όπως πλατφόρμες κοινής χρήσης βίντεο, ΜΚΔ, μηχανές αναζήτησης, aggregators και καταστήματα εφαρμογών. Μετά την υιοθέτηση του Νόμου της 22ας Δεκεμβρίου 2018 για την καταπολέμηση της χειραγώγησης πληροφοριών, οι διαδικτυακές πλατφόρμες πρέπει να ενημερώνουν ετησίως αυτή την αρχή για τις προσπάθειές τους κατά της χειραγώγησης πληροφοριών. Ο πρωταρχικός στόχος είναι να ενισχυθεί η διαφάνεια, η λογοδοσία και η ακεραιότητα της ψηφιακής επικοινωνίας, υποχρεώνοντας τους χειριστές διαδικτυακών πλατφόρμων να αναφέρουν τις ενέργειές τους κατά της χειραγώγησης πληροφοριών και να περιορίσουν τη διάδοση ψευδών ή παραπλανητικών πληροφοριών. Διασφαλίζεται η συμμόρφωση με τους κανονισμούς, επιτυγχάνοντας μια ισορροπία μεταξύ της διαφύλαξης της δικαιωμάτων των χρηστών και της προάσπισης της ελευθερίας της έκφρασης, ενώ παράλληλα αντιμετωπίζεται το επιβλαβές περιεχόμενο. Η

13 <https://apa.at/service/faktencheck-2/>

14 <https://www.commit.at/projekte/miles>

15 <https://digitalstrategy.gov.gr/en/>

δημοσίευση ετήσιων εκθέσεων προάγει τη διαφάνεια, δίνοντας τη δυνατότητα στους ενδιαφερόμενους και στο κοινό να αξιολογήσουν τα μέτρα που έλαβαν οι χειριστές διαδικτυακών πλατφόρμων για τη διατήρηση της αυθεντικότητας της ψηφιακής επικοινωνίας, δημιουργώντας έτσι ένα πιο αξιόπιστο και υπεύθυνο ψηφιακό περιβάλλον¹⁶.

> Καινοτόμος χρήση τεχνολογικών υποστηρικτών

Οι καινοτόμες τεχνολογικές προσεγγίσεις έχουν καταστεί αναπόσπαστο στοιχείο για τη βελτίωση των δεξιοτήτων γραμματισμού στα μέσα στην ψηφιακή εποχή. Αυτή η ενότητα αναδεικνύει ορισμένες υποδειγματικές πρακτικές που αξιοποιούν τις τεχνολογικές καινοτομίες για την προώθηση της κριτικής σκέψης και του ψηφιακού γραμματισμού. Μεταξύ των πιο σημαντικών πρωτοβουλιών σε αυτό τον τομέα, περιλαμβάνονται διαδικτυακές πλατφόρμες ή δίκτυα fact-checking. Στη **Γαλλία**, για παράδειγμα, το AFP Factuel είναι μια υπηρεσία εντός του Agence France-Presse, ενός πολυγλωσσικού και πολυπολιτισμικού πρακτορείου ειδήσεων του οποίου αποστολή είναι να παρέχει συνεχώς ακριβή, ισορροπημένη και αμερόληπτη κάλυψη των ειδήσεων. Το AFP εγκαινίασε την υπηρεσία ψηφιακού στο fact-checking στη Γαλλία το 2017 και έχει εξελιχθεί για να γίνει ο κορυφαίος παγκόσμιος οργανισμός fact-checking.

Οι δημοσιογράφοι του AFP παρακολουθούν διαδικτυακό περιεχόμενο σε τοπικές γλώσσες, από τα Αρχαρικά έως τα Χίντι, τα Πολωνικά ή τα Πορτογαλικά. Λαμβάνουν υπόψη τους τοπικούς πολιτισμούς, τις γλώσσες και την πολιτική και συνεργάζονται με τα γραφεία του AFP παγκοσμίως για τη διερεύνηση και τη διάψευση ψευδών πληροφοριών, εστιάζοντας σε στοιχεία που μπορεί να βλάψουν, να επηρεάσουν και να χειραγωγήσουν. Ο κύριος στόχος του AFP Factuel είναι να απομυθοποιήσει ψευδείς και επιβλαβείς ισχυρισμούς που κυκλοφορούν στο διαδίκτυο, με ιδιαίτερη έμφαση στη δυνητικά επικίνδυνη παραπληροφόρηση που μπορεί να διαδίδεται γρήγορα. Δίνεται προτεραιότητα στη διερεύνηση ισχυρισμών που θα μπορούσαν να θέσουν σε κίνδυνο την υγεία των ανθρώπων, να διαταράξουν τις δημοκρατικές διαδικασίες ή να προωθήσουν τη ρητορική μίσους και το ρατσισμό. Το AFP Factuel διατηρεί αυστηρά πρότυπα αμεροληψίας και ανεξαρτησίας, επαληθεύοντας πληροφορίες με βάση την ακρίβεια τους και όχι την πηγή ή τις πολιτικές πεποιθήσεις. Η προσέγγισή τους χαρακτηρίζεται από διαφάνεια, χρησιμοποιώντας πολλαπλές ανεξάρτητες πηγές και απόψεις ειδικών. Χρησιμοποιούν τόσο παραδοσιακές δημοσιογραφικές τεχνικές όσο και τεχνικά εργαλεία για την επαλήθευση των ισχυρισμών. Επιλέγουν ισχυρισμούς προς επαλήθευση με βάση τον αντίκτυπό τους και το δημόσιο συμφέρον, δίνοντας προτεραιότητα σε αυτές με τον πιο σημαντικό αντίκτυπο¹⁷.

Το Fact Check Cyprus είναι μια διαδικτυακή πλατφόρμα για την αντιμετώπιση της ακούσιας και σκόπιμης παραπληροφόρησης στην **Κύπρο**. Η ομάδα που συμμετέχει σε αυτή την πρωτοβουλία αποτελείται από άτομα με μακροχρόνιες γνώσεις στους τομείς της βιολογίας, της ιατρικής, της φυσικής, της μηχανικής, της επιστήμης των τροφίμων, της φαρμακολογίας, της φιλοσοφίας, της ψυχολογίας, της γλωσσολογίας και της κοινωνιολογίας. Κάθε άρθρο υποστηρίζεται από ερευνητικές πηγές και επιλέγεται με προσοχή, ώστε οι πληροφορίες να είναι αξιόπιστες και να βασίζονται στην επιστημονική μέθοδο. Κάθε άρθρο ελέγχεται από πολλά μέλη της ομάδας και ερευνάται διεξοδικά για να είναι όσο το δυνατό ακριβέστερο¹⁸.

Η πλατφόρμα Ellinika Hoaxes ιδρύθηκε το 2013 ως η πρώτη συντονισμένη προσπάθεια ελέγχου ειδήσεων και ισχυρισμών στα ΜΜΕ και τα ΜΚΔ στην **Ελλάδα**. Η δημιουργία του Ellinika Hoaxes προέκυψε από την ανάγκη διασταύρωσης του τεράστιου όγκου πληροφοριών που κυκλοφορεί κυρίως μέσω του διαδικτύου. Είναι ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός που εστιάζει στην έρευνα και τη συλλογή δεδομένων από αξιόπιστες πηγές. Είναι μέλος του παγκόσμιου δικτύου International Fact-Checking Network (IFCN). Τα Hellenic Hoaxes ελέγχονται ετησίως ώστε να λειτουργούν σύμφωνα με τις αρχές του IFCN για πολιτική ανεξαρτησία, διαφάνεια πηγών, χρηματοδότηση, μεθοδολογία και δέσμευση για ανοιχτές και ειλικρινείς διορθώσεις. Επιπλέον, είναι μέλος του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου κατά της Παραπληροφόρησης (SOMA), του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου Ψηφιακών Μέσων (EDMO) και συμμετείχε στο έργο FactCheckEU.info¹⁹.

Παραμένοντας στην **Ελλάδα**, το έργο Check4Facts είναι μια πλατφόρμα ελέγχου δεδομένων που υλοποιείται από κοινού μεταξύ πολλών ερευνητικών οργανισμών. Το έργο αυτό ανταποκρίνεται στην ανάγκη για επιστημονική γνώση και διάλογο για τον έλεγχο της αξιοπιστίας του δημόσιου λόγου στην Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα, ο ιστότοπος Check4facts εστιάζει σε τέσσερις ιδιαίτερα σημαντικούς θεματικούς τομείς του δημόσιου λόγου: το ζήτημα της υγείας, το ζήτημα της κλιματικής αλλαγής, το προσφυγικό/μεταναστευτικό ζήτημα και το έγκλημα. Για το στο fact-checking, οι ελεγκτές γεγονότων (fact-checkers) του Check4facts αντλούν πληροφορίες από διαθέσιμα πρωτογενή ή/και δευτερεύοντα δεδομένα και συνεργάζονται με ειδικευμένους επιστήμονες, αξιωματούχους, εμπειρογνώμονες από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς, προκειμένου να ελέγξουν την εγκυρότητα των πληροφοριών με πρόσβαση σε όλες τις διαθέσιμες πρωτογενείς και/ή δευτερογενείς πηγές²⁰.

Τέλος, στην **Ιταλία**, μια σημαντική πρωτοβουλία είναι το Pillole contro la disinformazione (Χάπια κατά της παραπληροφόρησης), που καινοτομεί στη μέθοδο χρήσης των μέσων. Το Pillole contro la disinformazione εντάσσεται στη RAI (την ιταλική δημόσια τηλεόραση) και αποτελείται από σύντομα βίντεο διάρκειας έως 5

16 <https://www.arcom.fr>

17 <https://factuel.afp.com>

18 <https://factcheckΚύπρος.org/>

19 <https://www.ellinikahoaxes.gr/about-us/>

20 <https://check4facts.gr/about/project>

λεπτών, που μεταδίδονται στην τηλεόραση και τις διαδικτυακές πλατφόρμες. Κάθε βίντεο πραγματεύεται ένα συγκεκριμένο θέμα σχετικά με τα ΜΜΕ, όπως ψευδείς ειδήσεις, τεχνητή νοημοσύνη και παραπληροφόρηση. Το έργο είναι μέρος του προγράμματος ψηφιακής ένταξης που ξεκίνησε από την ιταλική δημόσια τηλεόραση. Στοχεύει να ενημερώνει τους θεατές για το τι πρέπει να παίρνουν σοβαρά και τι όχι και πώς να κατανοούν ποιες ειδήσεις είναι αληθινές και ποιες όχι. Κατά την τελευταία σεζόν, το 2023, τα επεισόδια αντιμετώπισαν ενδιαφέροντα θέματα, όπως εικόνες που δημιουργήθηκαν από τεχνητή νοημοσύνη, Εmoji και παραπληροφόρηση, μεταδεδομένα και παραπληροφόρηση, ασυνειδησία και παραπληροφόρηση. Η κύρια καινοτομία αυτού του έργου είναι ότι διενεργεί επιμόρφωση σε θέματα που σχετίζονται με το γραμματισμό στα μέσα (επικοινωνίας), χρησιμοποιώντας τη γλώσσα της τηλεόρασης για να απευθύνεται στο κοινό²¹.

Επιλεγμένες βέλτιστες πρακτικές από χώρες που δεν περιλαμβάνονται στη συνεργασία

Προκειμένου να έχουμε μια ευρύτερη εικόνα του γραμματισμού στα μέσα (επικοινωνίας), αυτή η ενότητα του οδηγού θα παρουσιάσει πρόσθετες καλές πρακτικές, που σχεδιάστηκαν και εφαρμόζονται σε άλλα μέρη του κόσμου. Στην πραγματικότητα, αναπτύσσονται όλο και περισσότερες πρωτοβουλίες για το γραμματισμό στα μέσα (επικοινωνίας) και όλο και περισσότερες ερευνητικές προσπάθειες σε αυτό τον τομέα, τόσο σε μεθοδολογία όσο και σε περιεχόμενο. Σε ορισμένες περιπτώσεις, τα μικρά έργα έχουν μετατραπεί σε μεγάλους θεσμούς με σημαντικό ρόλο, δημιουργώντας ισχυρά δίκτυα με ερευνητικά ιδρύματα, φορείς χάραξης πολιτικής, εταιρείες ΜΜΕ, επιχειρήσεις ραδιοτηλεόρασης, σχολεία και πανεπιστήμια σε όλο τον κόσμο. Σε άλλες περιπτώσεις, όπως το επόμενο παράδειγμα, σχεδιάζονται διαρθρωτικές στρατηγικές και πολιτικές παρέμβασης μεγάλης κλίμακας. Στην ευρωπαϊκή ήπειρο, μια πραγματικά ενδιαφέρουσα στρατηγική στον τομέα της πολιτικής αναπτύχθηκε το 2021 από το Υπουργείο Ψηφιακής, Πολιτισμού, Μέσων & Αθλητισμού της κυβέρνησης του Ηνωμένου Βασιλείου ως απάντηση στην κρίση των ΜΜΕ που πυροδότησε η νόσος COVID. Η στρατηγική για το γραμματισμό στα μέσα (Online Media Literacy Strategy) στοχεύει στη βελτίωση των δεξιοτήτων γραμματισμού στα μέσα (επικοινωνίας) για τους χρήστες στο Ηνωμένο Βασίλειο μέσω της εκπαίδευσης και της ενδυνάμωσης. Η στρατηγική προσδιορίζει βασικές προκλήσεις που πρέπει να αντιμετωπιστούν και παρέχει ένα στρατηγικό πλαίσιο για να καθοδηγήσει τις προσπάθειες των φορέων του γραμματισμού στα μέσα (επικοινωνίας). Οι στρατηγικά προσδιορισμένες προτεραιότητες περιλαμβάνουν ενίσχυση του συντονισμού και της συνεργασίας μεταξύ των οργανισμών του κλάδου για τη συλλογική αντιμετώπιση βασικών προκλήσεων. Προτείνει επίσης την προώθηση της θετικής ιδιότητας του πολίτη σε διαδικτυακές πλατφόρμες ενθαρρύνοντας συμπεριφορές με σεβασμό και ανεκτικότητα προς τους άλλους. Από την άλλη πλευρά, προτείνει να κλείσουν τα ρυθμιστικά κενά για τους χρήστες που βιώνουν διαδικτυακή κακοποίηση, ιδίως σε σχέση με την παροχή ειδικής υποστήριξης σε άτομα που είναι θύματα ρατσισμού ή σεξουαλικής βίας. Μια άλλη πρόκληση είναι να δημιουργηθεί ένα συμπεριληπτικό περιβάλλον στις διαδικασίες γραμματισμού στα μέσα μέσω της δημιουργίας εκπαιδευτικών πόρων για ομάδες χρηστών, όπως άτομα με αναπηρίες ή ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Τέλος, η στρατηγική στοχεύει στη συμμετοχή των διαδικτυακών πλατφόρμων στην προώθηση του γραμματισμού στα μέσα (επικοινωνίας) μέσω σχεδιασμού που προάγει τον εντοπισμό και τη διαχείριση ψευδών πληροφοριών. Στη συνέχεια, η στρατηγική προτείνει στοχευμένες ενέργειες για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των διαδικασιών γραμματισμού στα μέσα (επικοινωνίας): προσαρμογή των διαδικτυακών πλατφόρμων για μεγαλύτερη διαφάνεια και σαφήνεια στις πολιτικές και τους κανόνες που σχετίζονται με την παρουσίαση περιεχομένου, μεγαλύτερη σαφήνεια για τους αλγόριθμους που χρησιμοποιούνται και στόχευση χορηγούμενου περιεχομένου. Επιπλέον, ενθαρρύνεται η συνεργασία με εξωτερικούς εμπειρογνώμονες στον τομέα του γραμματισμού στα μέσα (επικοινωνίας) για την ανάπτυξη αποτελεσματικών λύσεων για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης, του διαδικτυακού μίσους και της χειραγώγησης της κοινής γνώμης. Απαιτεί επίσης την ανάληψη κοινωνικής ευθύνης για την προώθηση ενός υγιούς και ηθικού διαδικτυακού περιβάλλοντος, τη βελτίωση των μηχανισμών ανάδρασης των χρηστών για την αναφορά προβληματικού ή δόλιου περιεχομένου και τη συνεχή μέτρηση του αντίκτυπου των πρωτοβουλιών για τη βελτίωση του γραμματισμού των χρηστών στα μέσα (επικοινωνίας), χρησιμοποιώντας βασικούς δείκτες όπως η αύξηση της κριτικής ευαισθητοποίησης ή η αλλαγή αρνητικών διαδικτυακών συμπεριφορών. Παραμένοντας στην Ευρώπη, πολλές σημαντικές διεθνείς πρωτοβουλίες διοργανώνονται από την European Association for Viewers Interests (EAVI), ένα διεθνή μη κερδοσκοπικό οργανισμό με έδρα τις Βρυξέλλες που υποστηρίζει πρωτοβουλίες που επιτρέπουν στους πολίτες να συμμετέχουν στη δημόσια ζωή μέσω των ΜΜΕ. Η EAVI δημιουργήθηκε για να φέρει κοντά όσους υποστηρίζουν τα συμφέροντα των πολιτών και των καταναλωτών στον κόσμο των ΜΜΕ. Ιδρύθηκε επίσημα με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και έλαβε έγκριση από τις βελγικές αρχές τον Μάρτιο του 2005. Η EAVI εργάζεται για την ενίσχυση του γραμματισμού στα μέσα (επικοινωνίας) στο παγκόσμιο πλαίσιο της κοινωνίας της πληροφορίας. Η επίτευξη αυτού του στόχου απαιτεί την ενθάρρυνση της συζήτησης και του διαλόγου, καθώς και την κινητοποίηση των διαφόρων μελών σε κοινωνικές και οικονομικές ομάδες. Η EAVI συνεργάζεται με όλους τους φορείς, από διεθνείς οργανισμούς έως ιδιώτες, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στη διεπιστημονική ανάλυση θεμάτων που σχετίζονται με τον αντίκτυπο του γραμματισμού στα μέσα (επικοινωνίας) στους νέους. Πραγματικά η EAVI διοργανώνει μεγάλο αριθμό και μεγάλη ποικιλία πρωτοβουλιών. Στον ιστότοπό της δημοσιεύονται έρευνες, μελέτες, εργαλειοθήκες για

εκπαιδευτικούς, οδηγούς, καλοσχεδιασμένα infographics, τεστ αυτοαξιολόγησης, σχέδια μαθημάτων για μαθητές διαφορετικών ηλικιακών ομάδων, με διαφορετικούς τύπους περιεχομένου. Η EAVI παράγει επίσης εκπαιδευτικά βίντεο και έχει δημιουργήσει ένα κινούμενο σχέδιο τεσσάρων επεισοδίων σχετικά με το γραμματισμό στα μέσα (επικοινωνίας), διαθέσιμο σε 21 γλώσσες, έτσι ώστε ακόμη και τα μικρά παιδιά να μπορούν να κατανοήσουν το θέμα. Αυτή η εκπαιδευτική προσέγγιση αποτελεί σημαντική καινοτομία στο θέμα, επειδή ανταποκρίνεται στην ιδέα ενός γραμματισμού στα μέσα (επικοινωνίας) που προσαρμόζεται σε διαφορετικά περιβάλλοντα και ηλικιακές ομάδες, μια ιδέα που βλέπει το γραμματισμό στα μέσα ως μια διά βίου διαδικασία και επομένως αντιλαμβάνεται τα MME ως έναν συνεχώς μεταβαλλόμενο παράγοντα στη ζωή. Η EAVI διοργανώνει επίσης κάθε χρόνο εκδηλώσεις αφιερωμένες στην πληροφόρηση: εργαστήρια, διεθνή συνέδρια, καλοκαιρινές κατασκηνώσεις και ένα διεθνές φεστιβάλ κατά τη διάρκεια του οποίου απονέμονται βραβεία σε αυτές τις πέντε κατηγορίες: AI Trending Now: Έξυπνοι τρόποι χρήσης της τεχνολογίας Τεχνητής Νοημοσύνης. Ψηφιακή ευημερία: Καλλιέργεια της ενσυνειδητότητας για ένα πιο υγιές ψηφιακό περιβάλλον. Ψηφιακοί γονείς και γενεές: Πρωτοβουλίες ψηφιακού γραμματισμού προς όφελος γονέων, παιδιών, νέων και ηλικιωμένων. Ενδυνάμωση της συμμετοχής και της συμμετοχής των πολιτών: Πρωτοβουλίες για την εκλογική ακεραιότητα και την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης. Πολλαπλασιαστές ψηφιακού γραμματισμού: Αποτελεσματικές πρακτικές για την αναπαραγωγή, τον πολλαπλασιασμό και τη μεταφορά γνώσεων και δεξιοτήτων γραμματισμού στα μέσα (επικοινωνίας). Αναμφίβολα, πέρα από μια καλή πρακτική, η EAVI είναι ένα σύνολο καλών πρακτικών, που βασίζεται σε διακλαδισμένες και καθιερωμένες διαδικασίες για τη δικτύωση μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών. Ωστόσο, είναι μια εξαιρετική απόδειξη του πώς ο γραμματισμός στα μέσα (επικοινωνίας) είναι ένα σύνθετο ζήτημα που αντιμετωπίζεται με πολλαπλές προσεγγίσεις, μέσα από πολλαπλές οπτικές γωνίες και με απώτερο σκοπό τον κάθε πολίτη. Η τελευταία καλή πρακτική προέρχεται από το εξωτερικό, από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Είναι μια πρωτοβουλία που αναπτύχθηκε από το Media Education Lab και ονομάζεται Δείκτης Εφαρμογής του Γραμματισμού στα Μέσα (επικοινωνίας) (MLI). Πρόκειται για ένα ερευνητικό εργαλείο που βασίζεται σε έρευνες που μετρούν την αποδοχή του γραμματισμού στα μέσα (επικοινωνίας) στα σχολεία και τις κοινότητες. Περιλαμβάνει μια έρευνα προσαρμοσμένη για μαθητές ηλικίας 4-12 ετών και μια έρευνα για διευθυντές σχολείων, δασκάλους, βιβλιοθηκονόμους, γονείς, μέλη της κοινότητας και εκλεγμένους δημόσιους λειτουργούς. Κάθε οργανισμός που επιθυμεί να χρησιμοποιήσει το εργαλείο αυτό μπορεί να επικοινωνήσει με το Media Education Lab και να έχει πρόσβαση για τη διεξαγωγή ανάλυσης. Υπάρχουν τρεις πιθανοί τύποι συνεργασίας με τον οργανισμό, που κυμαίνονται από τη δωρεάν συνεργασία στην οποία τα ερωτηματολόγια προσαρμόζονται στο κοινό-στόχο, έως τη συνεργασία που περιλαμβάνει την παραγωγή μιας αναφοράς των αποτελεσμάτων που θα χρησιμεύσει ως οδηγός για την ανάπτυξη και εφαρμογή σε εκπαιδευτικά προγράμματα. Οι υπηρεσίες που προσφέρει το Media Education Lab περιλαμβάνουν επίσης φόρουμ, διαδικτυακά σεμινάρια, βιβλία, βίντεο και podcast, αλλά για τους σκοπούς της έρευνάς μας, ο δείκτης MLI αντιπροσωπεύει μια καινοτομία που πρέπει να διαδοθεί για πολλούς λόγους: πρώτο, μια συνεχής πρακτική συλλογής δεδομένων είναι απαραίτητη προκειμένου να έχουμε περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη διάδοση των πρακτικών γραμματισμού στα μέσα (επικοινωνίας) στις εκπαιδευτικές κοινότητες²².

Ο δείκτης MLI μπορεί να προσαρμοστεί σε διάφορα σχολικά πλαίσια, αλλά προτείνει μια ενιαία προσέγγιση για την επεξεργασία δεδομένων και τυποποιεί τα αποτελέσματα που λαμβάνονται. Αυτό διευκολύνει την ύπαρξη μεμονωμένων παραμέτρων για την παραγωγή ουσιαστικής έρευνας. Στην πράξη, το σύστημα έρευνας που δημιουργήθηκε από το Media Education Lab έχει καλή αποδοχή στη Βόρεια Αμερική και οδηγεί στην παραγωγή πολλών ερευνών. Συμπερασματικά, αυτό το βήμα αποδεικνύεται κρίσιμο: στρατηγικές, πολιτικές και στοχευμένες δράσεις για τη διάδοση του γραμματισμού στα μέσα (επικοινωνίας) δεν μπορούν να σχεδιαστούν χωρίς να γνωρίζουμε την τρέχουσα κατάσταση στο χώρο. Δεν μπορούν επίσης να εισαχθούν αποτελεσματικά σχολικά προγράμματα χωρίς να γνωρίζουμε ποιο είναι το επίπεδο της εξοικείωσης των μαθητών με το θέμα.

Επισκόπηση των κύριων χαρακτηριστικών από την ανάλυση καλών πρακτικών

Με βάση την ανάλυση που προηγήθηκε, μπορούμε να εντοπίσουμε τα ακόλουθα κύρια σημεία ενδιαφέροντος, τα οποία πρέπει να ληφθούν υπόψη κατά την ανάπτυξη ενός μαθήματος ή προσέγγισης τόσο για την ενίσχυση του γραμματισμού στα μέσα (επικοινωνίας), όσο και για την αντιμετώπιση των ψευδών ειδήσεων, της ακούσιας παραπληροφόρησης και της σκόπιμης παραπληροφόρησης:

 ΕΙΔΟΣ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ	ΘΕΜΑΤΑ	ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ/ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ
Πρόγραμμα εκπαίδευσης	<ul style="list-style-type: none"> • Γίνετε κριτικοί καταναλωτές και δημιουργοί περιεχομένου • Εργαλεία fact-checking • Καθημερινή ζωή των συμμετεχόντων • Δυναμική των μέσων κοινωνικής δικτύωσης • Τεχνητή νοημοσύνη • Memes & Deepfake • Ψηφιακά δικαιώματα και διαδικτυακή ελευθερία έκφρασης • Προπαγάνδα • Δεξιότητες επικοινωνίας • Νομικές αρχές • Ψηφιακές δεξιότητες 	<ul style="list-style-type: none"> • Μάθηση μέσω της πράξης • Διαδικτυακά μαθήματα • Εξατομικευμένη καθοδήγηση • Βιωματική μάθηση • Οπτική μάθηση • Ψηφιακή προσβασιμότητα • Αυτοαξιολόγηση πριν και μετά • Μεικτή προσέγγιση
Πλαίσιο ικανοτήτων δεξιοτήτων	<ul style="list-style-type: none"> • Περιβάλλον • Ευεξία • Ασφάλεια • Κοινωνία των πολιτών • Σύγχρονη τεχνολογία • Επιχειρηματικότητα • Δεξιότητες διαχείρισης μέσων • Κυβερνοασφάλεια 	<ul style="list-style-type: none"> • Υποστήριξη στους συμμετέχοντες • Μεικτή προσέγγιση

<p>Πρακτικές και μεθοδολογία που στοχεύουν στην ενίσχυση του γραμματισμού στα μέσα (επικοινωνίας)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Μετανάστευση • Κλιματική αλλαγή • Υγεία • Θέματα εκλογών • Τεχνολογία • Μεταγνωστικές στάσεις και δεξιότητες • Παραπληροφόρηση που επηρεάζει τις δημοκρατικές διαδικασίες • Άνοδος εξτρεμισμού, ρατσισμού, σεξισμού • Ρητορική ψευδών ειδήσεων σε κείμενα των ΜΜΕ • Κριτικές δεξιότητες γραμματισμού στα μέσα • Κριτική σκέψη • Διαδικτυακή συμπεριφορά • Στρατηγικές αντιλόγου • Απομυθοποίηση παραπληροφόρησης 	<ul style="list-style-type: none"> • Συνεργατικό fact-checking • Παροχή γνώσης για τοπικά περιβάλλοντα πληροφοριών • Χρήση ψηφιακής πλατφόρμας • Προληπτική συμμετοχή των χρηστών στον εντοπισμό αναρτήσεων με πιθανές ψευδείς ειδήσεις ή άλλου είδους πληροφορίες • Διαφάνεια και ιχνηλασιμότητα • Αναγνώριση ψευδών ειδήσεων μέσω παιχνιδοποίησης • Προληπτική προσέγγιση για την αντιμετώπιση του διαδικτυακού μίσους
<p>Καινοτόμος χρήση τεχνολογικών υποστηρικτών</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Δ/Υ 	<ul style="list-style-type: none"> • Πολλαπλές ανεξάρτητες πηγές και γνώμες ειδικών • Σύντομα βίντεο • Τηλεοπτική μετάδοση • Fact-checking λαμβάνοντας υπόψη τους τοπικούς πολιτισμούς, τις γλώσσες και την πολιτική • Προτεραιότητα στις ψευδείς ειδήσεις με μεγαλύτερο αντίκτυπο. • Συνεργασία μεταξύ ειδικών διαφόρων τομέων εμπειρογνωμοσύνης
<p>Άλλα</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ψηφιακή γονική μέριμνα και γενιές • Συζήτηση και διάλογος • Κοινωνική ευθύνη για την προώθηση ενός υγιούς και ηθικού διαδικτυακού περιβάλλοντος • Ψηφιακή ευημερία 	<ul style="list-style-type: none"> • Διεπιστημονική προσέγγιση • Αντιμετώπιση της ρητορικής μίσους • Προσαρμογή σε οποιοδήποτε περιβάλλον ή ηλικιακή ομάδα • Εργαλείο έρευνας που βασίζεται σε έρευνες για την κατανόηση του επιπέδου γραμματισμού στα μέσα πριν από την εφαρμογή ενός εκπαιδευτικού προγράμματος με δεδομένο στόχο σε ένα δεδομένο πλαίσιο.

8. Συμπεράσματα & προτάσεις

Δεδομένου του περίπλοκου, πολύπλευρου και διαρκώς μεταβαλλόμενου περιβάλλοντος και του θέματος αυτής της έρευνας, γίνεται αντιληπτό ότι παρέχουμε απλώς μια ματιά στην τρέχουσα κατάσταση. Εξάλλου, η παραπληροφόρηση δεν είναι πρόσφατο φαινόμενο. Η ιστορία του πολιτισμού μας είναι γεμάτη με επεισόδια αλλοίωσης πληροφοριών για τη χειραγώγηση της κοινής γνώμης, την εξεύρεση δημοσίων εχθρών ή τη δικαιολόγηση πολέμων και κρατικής καταστολής. Τα μέσα και τα θέματα της ενημέρωσης έχουν αλλάξει, ο κόσμος της πληροφορίας έχει γίνει πιο περίπλοκος όσο και η κοινωνία μας. Μια πολύπλοκη κοινωνία που ακολουθεί τις τεχνολογικές καινοτομίες και την ανάγκη να μειωθεί ο χώρος και ο χρόνος. Ωστόσο, όσο μικρότερη, ελαφρύτερη και ταχύτερη γίνεται η πληροφορία, τόσο μεγαλύτερο είναι το βάρος της στα δημοκρατικά συστήματα: εάν οι ψήφοι των πολιτών μπορούν να επηρεαστούν από ένα παραμορφωμένο αφήγημα της πραγματικότητας, οι δομές εξουσίας και εκπροσώπησης είναι πιθανό να ακολουθήσουν. Ευτυχώς, έχει αλλάξει και η επίγνωση αυτού του φαινομένου. Ο γραμματισμός στα μέσα (επικοινωνίας) γίνεται ένα εξαιρετικά δομημένο και διαδεδομένο αντικείμενο μελέτης, που περιλαμβάνει πολλούς επαγγελματίες, ενώ προσαρμόζεται και σε διαφορετικά περιβάλλοντα. Ο σκοπός του τελευταίου μέρους αυτού του οδηγού είναι να σκιαγραφήσει τι μπορεί να είναι ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα γραμματισμού στα μέσα (επικοινωνίας) για ενήλικες που παρουσιάζουν σχετικές ελλείψεις, με βάση τη σχετική έρευνα. Όπως φάνηκε προηγουμένως, οι συνήθειες κατανάλωσης πληροφοριών αλλάζουν στις χώρες μας και υπάρχει επίσης διεύρυνση της δυσπιστίας προς τα κύρια ενημερωτικά κανάλια. Επιπλέον, από νομική και θεσμική άποψη, η ισορροπία μεταξύ της προστασίας των δικαιωμάτων της έκφρασης και της αποτελεσματικής τιμωρίας όσων διαδίδουν ψευδείς ειδήσεις εξακολουθεί να είναι ένα κρίσιμο ζήτημα που αντιμετωπίζουν με δυσκολία τα θεσμικά όργανα. Επιπλέον, παρατηρείται κρίση της δημοσιογραφίας, επέκταση των ΜΚΔ και ανάδειξή τους σε βασικούς διαύλους επικοινωνίας, και εξάπλωση της τεχνητής νοημοσύνης, ικανής να δημιουργήσει κάθε είδους κείμενο, εικόνα και ήχο σε λίγα δευτερόλεπτα. Ένα πρόγραμμα γραμματισμού στα μέσα επικοινωνίας πρέπει απαραίτητα να λαμβάνει υπόψη όλους αυτούς τους παράγοντες και να αναπτύσσεται προς διάφορες κατευθύνσεις. Μια θεμελιώδης κατεύθυνση είναι οι ψηφιακές δεξιότητες: είναι ζωτικής σημασίας να αυξηθούν οι ψηφιακές δεξιότητες των ενηλίκων, τόσο σε βασικό όσο και σε προχωρημένο επίπεδο. Η τεχνητή νοημοσύνη μπορεί να είναι στρατηγικός σύμμαχος στην καταπολέμηση της παραπληροφόρησης, δυνάμενη να μεγιστοποιήσει όλα τα οφέλη της προς αυτό τον σκοπό. Προκειμένου να χρησιμοποιήσει κανείς την ΤΝ συνειδητά και θετικά, είναι σημαντικό να γνωρίζει πώς να εκμεταλλεύεται όλα τα σημαντικά χαρακτηριστικά της. Οι ψηφιακές δεξιότητες και ικανότητες που πρέπει να προαχθούν είναι επίσης εκείνες που συνήθως θεωρούνται δεδομένες, όπως η χρήση των ΜΚΔ: αν τα θεωρήσουμε ως εικονικές γειτονιές όπου συναντάμε άλλους ανθρώπους και όπου μπορούμε να εκφραστούμε, είναι απαραίτητο να γνωρίζουμε πώς να συμπεριφερόμαστε, ακριβώς όπως θα κάναμε αυτοπροσώπως. Επομένως, είναι σημαντική η επίγνωση ότι μια εικονική γειτονιά έχει αντίκτυπο στην πραγματική ζωή και ότι η βία στον ψηφιακό κόσμο ισοδυναμεί ακριβώς

με τον κόσμο εκτός σύνδεσης. Είναι σημαντική επίσης η εκπαίδευση σε πρακτικές καλής συμπεριφοράς στο διαδίκτυο (netiquette), δηλαδή το πώς να συμπεριφέρεται κανείς στο διαδίκτυο, πώς να αμύνεται από τη βία στο διαδίκτυο και πώς να την καταπολεμά. Μια άλλη κατεύθυνση αφορά την κριτική σκέψη για το τι είναι είδηση. Μεταξύ των καλών πρακτικών που εντοπίστηκαν, ορισμένες αφορούν εργαστήρια, ειδικά για την ανάπτυξη ειδήσεων. Αυτό περιλαμβάνει την ανάπτυξη πολλών δεξιοτήτων, από το να γνωρίζει κανείς πώς να αναπαράγει κριτικά και αντικειμενικά ένα γεγονός, έως την αντίστροφη διαδικασία, δηλαδή το fact-checking, τη διαδικασία ελέγχου των πηγών. Μια άλλη κατεύθυνση προς διερεύνηση αφορά την ευρεία υπευθυνότητα: δηλαδή την ανάπτυξη συνειδητοποίησης του αντίκτυπου των πράξεων ενός ατόμου στους άλλους. Με άλλα λόγια, διδακτικές πρακτικές για την ενεργό συμμετοχή των πολιτών στην κοινωνία, τη συμμετοχική δημοσιογραφία, την άμεση δημοκρατία και την προστασία της συλλογικής ευημερίας. Στην πραγματικότητα, είναι θεμελιώδες να αναγνωρίσουμε την αναζήτηση της αντικειμενικότητας ως κοινού αγαθού και θησαυρού που κερδίζεται μέσα από μια συμπεριληπτική διαδικασία για όλους/όλες, από πολίτες έως θεσμούς. Πώς να αναπτύξετε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα για τον γραμματισμό στα μέσα (επικοινωνίας); Οι συνεντεύξεις με τους/τις εκπαιδευτικούς και η αναζήτηση βέλτιστων πρακτικών μπορούν να μας δώσουν τις βασικές κατευθύνσεις σχετικά με τις μεθόδους. Αρχικά, είναι θεμελιώδες να συνεχίσουμε την έρευνα και τη χαρτογράφηση: να γνωρίζουμε τις πιο ενδιαφέρουσες πρακτικές και εμπειρίες, να γνωρίζουμε τις συνήθειες κατανάλωσης πληροφοριών, να προσδιορίζουμε τις περιοχές και τα τμήματα του πληθυσμού με τα μεγαλύτερα προβλήματα και να ενεργούμε αποτελεσματικά. Επιπλέον, οι εκπαιδευτικές πρακτικές που έχουν αποδειχθεί πιο αποτελεσματικές είναι αυτές που κάνουν το ρόλο του συμμετέχοντα πιο ενεργό. Ο γραμματισμός στα μέσα (επικοινωνίας) πρέπει να νοείται όχι μόνο ως διαδικασία μετάδοσης γνώσεων, αλλά και ως συμμετοχική διαδικασία, μέσω μη τυπικών πρακτικών και καινοτόμων μεθοδολογιών. Ανάμεσα στις πιο ενδιαφέρουσες μεθοδολογίες σε αυτόν τον τομέα είναι η παιχνιδοποίηση (gamification), η εκμάθηση μέσω της πράξης και μέσω της ψυχαγωγίας (edutainment). Όλες αυτές είναι μεθοδολογίες που ενεργοποιούν τον συμμετέχοντα και διευκολύνουν την ανάπτυξη δεξιοτήτων μέσω της εσωτερίκευσής τους και της εξατομίκευσης αυτού που διδάσκεται. Προφανώς, πρόκειται για μεθοδολογίες που επιτυγχάνουν τη μέγιστη αποτελεσματικότητα μέσω της συνειδητής χρήσης της γλώσσας, η οποία πρέπει να είναι απλή, μη τεχνική, περιεκτική και άμεση. Πιθανώς δεν υπάρχει καθολική λύση για ένα αποτελεσματικό μάθημα γραμματισμού στα μέσα (επικοινωνίας) και η ταχύτητα της καινοτομίας απαιτεί συνεχή επικαιροποίηση. Είναι κρίσιμο να μην σταματήσουμε και να συνεχίσουμε σε αυτό τον συμμετοχικό και δημοκρατικό δρόμο, στον οποίο εμπλέκονται όλα τα μέλη της κοινότητας και στον οποίο αυτή η σύμπραξη ελπίζει να έχει δώσει μια μικρή συμβολή με το παρόν έργο.

9. Βιβλιογραφία

- Abreu, C. M. de., *Truth or fake - paris: Digital Artist's Pride Month Creation Sparks fake news and homophobia on Twitter*, 2023
- Agicom, *L'informazione alla prova dei giovani*, servizio economico-statistico, 2020
- Aroldi P., et al., *Γραμματισμός στα μέσα επικοινωνίας Versus Fake News. Esperienze e best practice in Italia*, 2022
- Censis, *18° Rapporto sulla comunicazione, I media della crisi*, Roma, 2022
- EU Disinfo Lab, 2023,
- European Commission (2022), *Digital Economy and Society Index (DESI) 2022*, Ελλάδα
- European Commission (2022), *Digital Economy and Society Index (DESI) 2020*, Λιθουανία
- France 24, *France says uncovers major disinformation campaign by Russia*, 2023
- Gillis A. S., *What is a competency framework?*, retrieved from: <https://www.techtargget.com/searchhrsoftware/definition/competency-framework>
- Hobbs R. *Media Literacy Foundations*, University of Rhode Island, 2019
- Kralj, L., *Ελλάδα: a snapshot of digital skills*, 2023
- *Les Ateliers de l'info*. 2023,
- LibertiesEU, *Misinformazione vs Disinformazione: definizione ed esempi*
- Ministère de la Culture, *Media Mobilisation for Media and Information Literacy*. 2023
- Ministère de la Culture, *Media Mobilisation for Media and Information Literacy*. 2023
- Pérez Tornero J. M., *Media Literacy New Conceptualisation, New Approach, January 2008, Sweden: The International Clearinghouse on Children, Youth and Media*
- Prithvi Iyer, *Bolstering Election Credibility in the US and Brazil: The Impact of Prebunking and Validating Sources*, 2024, Policy Tech Press
- Ravazzani P., Scarfi M. R., Zeni O. *La tecnologia 5G non diffonde il COVID-19*, 2020
- RTR.at (2023a), *Medienkompetenz - Schlüssel "Bildung" als gesamtgesellschaftliche Aufgabe*, 2023
- Saferinternet.at, *Das Internet sicher nutzen*, 2023,
- Statista.de, *Tägliche Nutzungsdauer verschiedener Medien in Österreich in den Jahren 2021 und 2022*
- Viard-Guillot L., *82% of Internet users protected their personal data online*, 2022
- Vinocur, N., *Yellow jackets "fake news" shared millions of times on Facebook*, 2019
- World Economic Forum, *The Global Risk Report 2024*, 2024, <https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2024/>

Ιστοσελίδες

factuel.afp.com

www.apa.at/service/faktencheck-2/

www.arcom.fr

www.check4facts.gr/about/project

www.clemi.fr/fr/ressources/nos-ressources-videos/ateliers-declic-critique.html

www.commit.at/projekte/miles

www.cremit.it/tecnologie-digitali-per-vivere-attivamente-un-progetto-di-educazione-ai-media-ri-volto-alla-terza-eta

www.cybersafety.cy/

www.digitalstrategy.gov.gr/en

www.disinfo.eu

www.elearning.iep.edu.gr/study/course/index.php?categoryid=44

www.ellinikahoaxes.gr/about-us

www.factcheckcyprus.org

www.france24.com/en/live-news/20230613-france-says-uncovers-major-disinformation-campaign-by-russia

www.francetvinfo.fr/replay-radio/emissions-podcasts.html

www.liberties.eu/it/stories/misinformazione-vs-disinformazione/43752

www.meddmo.eu/

www.mediaeducationlab.com

www.medialiteracy.pi.ac.cy

www.meetcenter.it/it/freeyou-il-corso-di-formazione-per-la-media-literacy/

www.mimikama.org/

www.politico.eu/article/yellow-jacket-protest-fake-news-shared-millions-of-times-on-facebook-study

www.raisplay.it/programmi/pillolecontroladisinformazione

www.saferinternet.at

www.saferinternet.at/fileadmin/categorized/Materialien/Fake-News_Bingo.pdf

www.schoolmedia.it/Laboratorio-di-scrittura.html

www.techtarget.com/searchhrsoftware/definition/competency-framework

www.vdu.lt/lt/study/subject/11156

Συνεργάτες

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ

BürgerInnen Forum Europa – Αυστρία

<https://www.buergerforum-europa.at/>

Neapolis University Pafos (NUP) – Κύπρος

<https://www.nup.ac.cy/>

Athens Lifelong Learning Institute – Ελλάδα

<https://www.nup.ac.cy/>

Centro per lo Sviluppo Creativo “Danilo Dolci” (CSC) – Ιταλία

<https://danilodolci.org/>

Syncnify – Γαλλία

<https://www.syncnify.fr/>

Vsi Socialiniu inovaciju centras (SIC) – Λιθουανία

<https://www.socin.lt/>

CheckMate

Empowering Europeans towards a Media-Savvy Citizenry

Erasmus + - KA2: Cooperation Partnership – Adult
Project n° 2023-1-AT01-KA220-ADU-000155104

**Co-funded by
the European Union**

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or OeAD-GmbH.
Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.